

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ**

**«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΔΙΕΘΝΕΣ
ΕΜΠΟΡΙΟ, ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΑΡΤΙΝΟΣ – ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ- ΜΑΡΤΙΟΣ 2010

Περιεχόμενα:

1. Περίληψη	5-6
2. Εισαγωγή – Ευχαριστίες	7
3. Κεφάλαιο Α	
Οικονομική ανάπτυξη:	
➤ 3.1 Η έννοια της Οικονομικής Ανάπτυξης	8-9
➤ 3.2 Δείκτες Ευημερίας και Βιώσιμη Οικονομική Ανάπτυξης	9-10
➤ 3.3 Ανάπτυξη –Οικονομία –Βιώσιμη Ανάπτυξη	10-13
➤ 3.4 Αειφόρος Ανάπτυξη	13-14
➤ 3.5 Δείκτες και μεγέθη Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας	14-15
➤ 3.5.1 Η κρίση εξυπηρέτησης του χρέους του 2010	15
4. Κεφάλαιο Β	
Διεθνής οικονομικές σχέσεις:	
➤ 4.1 Εισαγωγή. Η οργάνωση των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων	16-17
➤ 4.2 Η Οργάνωση των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων στο Σύγχρονο Κόσμο	18
➤ 4.2.1 Η περίοδος ως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	18
➤ 4.2.2 Η περίοδος του μεσοπολέμου	19
➤ 4.2.3 Η περίοδος μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ίδρυση του ΟΗΕ	19
➤ 4.3 Η Δημιουργία και Διατήρηση μιας Παγκόσμιας Οικονομικής Τάξεως των Διεθνών Συναλλαγών	20-21
➤ 4.3.1 Η διεθνής νομισματική τάξη	21
➤ 4.3.2 Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	21
➤ 4.3.3 Σκοποί	22
➤ 4.3.4 Λειτουργίες	22
➤ 4.4 Η Γενική Συμφωνία για τους Δασμούς και το Εμπόριο	23
➤ 4.4.1 Περιεχόμενο και σκοποί	23
➤ 4.4.2 Ο Οργανισμός Συνεργασίας και Αναπτύξεως	24-25
➤ 4.4.3 Λειτουργίες και δραστηριότητες	25

5. Κεφάλαιο Γ

Διεθνές εμπόριο:

- 5.1 Ιστορική Αναδρομή – Η ανάγκη του Διεθνούς Εμπορίου 26-27
- 5.2 Οι Εξαγωγές σαν Πηγή Εθνικού Εισοδήματος 27-28
- 5.3 Τα Οφέλη του Εξαγωγικού Εμπορίου 28-30
- 5.4 Το Διεθνές Εμπόριο 30-31
- 5.5 Μάρκετινγκ των Εξαγωγών 31
- 5.6 Το Συγκριτικό Διεθνές Μάρκετινγκ 31-32
- 5.7 Το Πολυεθνικό Μάρκετινγκ 32
- 5.8 Το Διεθνές Μάρκετινγκ στη Σύγχρονη Πραγματικότητα 33-35
- 5.9 Η Διάθρωση των Ελληνικών Εξαγωγών 35-36

6. Κεφάλαιο Δ

Παγκοσμιοποίηση:

- 6 Τι είναι η παγκοσμιοποίηση 37
- 6.1 Η Πρόκληση της παγκοσμιοποίησης 37-40
- 6.2 Μύθος ή πραγματικότητα 40-43
- 6.3 Παράγοντες που συνέβαλαν στην παγκοσμιοποίηση 43
- 6.4 Τα οφέλη από την παγκοσμιοποίηση 44-45
- 6.5 Οι θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης 45
- 6.6 Οι αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης 45-47
- 6.7 Προβλήματα της οικονομικής παγκοσμιοποίησης 47-48
- 6.8 Η νέα οικονομία και η παγκοσμιοποίησης 48-49
- 6.8.1 Μακρύς ο δρόμος της Ελλάδος προς την νέα οικονομία 49-51
- 6.9 Παγκοσμιοποίηση και ο μεταβαλλόμενος ρόλος του Κράτους.
Οι επιπτώσεις στον Ελληνικό χώρο 51-52

7. Κεφάλαιο Ε

Διεθνής Οικονομική κρίση

- 7.1 Χρηματοοικονομικές κρίσεις και πανικοί του 20^{ου} αιώνα 53-54
- 7.2 Παγκόσμια Οικονομική Κρίση 54-55
- 7.3 Η κατάσταση πριν από την κρίση 55
- 7.4 Το ξεκίνημα της κρίσης 56

➤ 7.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης	57-61
➤ 7.6 Τα μέτρα που ελήφθησαν	61-62
➤ 7.7 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπισή της	62-65
➤ 7.8 Η πρόσφατη κρίση και το νέο όραμα της Ελληνικής Οικονομίας	66-69
8. Επίλογος - Ο σχεδιασμός της μελέτης – Συμπεράσματα	70-76
9. Βιβλιογραφία	77-78

1. Περίληψη

«Όμοια ως επί τω πολύ το πλείστον τα μέλλοντα τοις γεγρονόσι»

Ηρόδοτος

Αντικείμενο της μελέτης, είναι να παρουσιάσει όσο το δυνατό πιο αναλυτικά και εμπειριστατωμένα, την ερμηνεία και διαχρονική εξέλιξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος το οποίο είναι και άρρηκτα συνδεδεμένο με την διαμόρφωση των εκάστοτε πολιτικών συστημάτων, δημιουργώντας το πλαίσιο αυτού που αποκαλούμε Σύνθετη Πολιτική Οικονομία.

Έχει επιχειρηθεί η ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων της διαμόρφωσης του πλαισίου αυτού που είναι το κράτος, η αγορά, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι διεθνείς οργανισμοί και η ανάδειξη των αλληλεξαρτήσεων και η ανάδειξη των αλληλεξαρτήσεων που εμφανίζουν μεταξύ τους, με στόχο την κατάληξη σε αναλυτικό πλαίσιο που θα εξηγεί πληρέστερα τον σύγχρονο κόσμο.

Το κράτος το οποίο για χρόνια λειτουργούσε, αποκλειστικά με γνώμονα τα εθνικά του συμφέροντα είχε επιβαρυνθεί με οικονομικά και πολιτικά κόστη ως συνέπεια των δομών που έχουν δημιουργηθεί στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον.

Είναι για τον λόγο αυτό που σύμφωνα με το πλαίσιο της Σύνθετης Πολιτικής Οικονομίας τα κράτη ανάλογα με την γεωγραφική τους θέση, προσπάθησαν ιδιαίτερα τα τελευταία 60-70 χρόνια να μεγιστοποιήσουν τα συμφέροντα τους μέσα από την συμμετοχή τους στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό σύστημα συμμετέχοντας σε διάφορες περιφερειακές συμμαχίες και διεθνείς οργανισμούς όπως αναλυτικά θα επιχειρηθεί να παρουσιασθεί στην μελέτη που ακολουθεί.

Η μελέτη έχει περιλάβει εκτενή ανάλυση, αναφορικά με την διαχρονική εξέλιξη των οικονομικών της Ελλάδας και τους παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στα σημερινά διαρθρωτικά προβλήματα και τις αδυναμίες με μία σειρά εισηγήσεων για την αντιμετώπιση τους.

Η παράφραση την οποία έχουμε χρησιμοποιήσει, δηλαδή ότι η Ιστορία επαναλαμβάνεται είναι, για να δηλώσουμε την ανάγκη παραδειγματισμού των ηγεσιών, από λάθη του παρελθόντος και την ανάγκη συμμόρφωσης σε κανόνες ορθής δημοσιονομικής πολιτικής, κανόνες οι οποίοι όταν αγνοήθηκαν οδήγησαν τα κράτη σε οικονομική κατάρρευση. Είναι γι' αυτό που θα πρέπει να παραδειγματιζόμαστε από γεγονότα, πράξεις και παραλήψεις του παρελθόντος που οδήγησαν σε μεγάλες ταλαιπωρίες των λαών και καθυστέρησαν την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική τους ανάπτυξη.

Το 1983 λίγους μήνες πριν την κατάρρευση της Ελληνικής Οικονομίας, ο Έντουαρτ Λο, απεσταλμένος του Βρετανικού υπουργείου Εξωτερικών σε έκθεση του για την τότε κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, είχε αναφέρει μεταξύ άλλων τα εξής, τα οποία και φαντάζουν τόσο επίκαιρα.

«Το ζήτημα που πρέπει να εξετασθεί είναι αν η κρίση αυτή οφείλεται σε μόνιμες δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, ή σε αποτυχημένη οικονομική διαχείριση. Αν

υποστηριχθεί πως η δυσκολία οφείλεται σε ανεπιτυχή οικονομική διαχείριση, γεννιέται ένα άλλο ζήτημα, είναι οι πόροι του τόπου αρκετοί ώστε με ένα λογικό νοικοκύρεμα να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που υπάρχουν, ή η οικονομική κατάσταση είναι τόσο κρίσιμη ώστε να μην υπάρχει θεραπεία χωρίς να πειραχθεί η τιμή του ελληνικού έθνους και τα νόμιμα δικαιώματα των δανειστών τους».

Ο Λο συνεχίζοντας προσδιορίζει τις πραγματικές αιτίες της οικονομικής κρίσης αναφέροντας ότι:

«Για να δικαιολογηθεί ο υπερβολικός δανεισμός στο εξωτερικό, υποστηρίχθηκε η άποψη ότι ο τόπος έχει επείγουσα ανάγκη ξένων κεφαλαίων για την εσωτερική του ανάπτυξη. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως αυτό είναι σωστό, αλλά η ανάπτυξη αυτή, αν και πρέπει να υποβοηθείται με περίσκεψη, δεν πρέπει όμως, χωρίς σοβαρούς κινδύνους, να επεκτείνεται έξω από τα φυσικά της όρια».

Η εντυπωσιακή αυτή παραδοχή του Λο για τις πραγματικές αιτίες του υπερβολικού εξωτερικού δανεισμού, αποκαλύπτει την οδυνηρή πραγματικότητα για την Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα, η οποία και παρουσιάζει μεγάλες ομοιότητες με τις σημερινές διαρθρωτικές και άλλες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας.

Συγκεκριμένα είχε πει ότι κάθε προσπάθεια μεγάλων δημόσιων επενδύσεων είναι στην ουσία μια υποθήκευση του οικονομικού και πολιτικού της μέλλοντος αφού βαθαίνει μέσω του δανεισμού το δημοσιονομικό της παθητικό και οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη πολιτική εξάρτηση.

Τα πιο πάνω σε συνδυασμό με μια χαλαρή και ατελή διοίκηση των δημοσίων οικονομικών, η οποία συστηματικά παραμέλησε την τακτική είσπραξη των φόρων και με ένα ισοζύγιο σταθερά παθητικό η Ελλάδα οδηγείτο στην δημοσιονομική κατάρρευση του 1893.

Κατάρρευση η οποία ήταν μια προέκταση του αντικειμενικού προβλήματος των περιορισμένων εθνικών πόρων, το οποίο, συνδυαζόμενο με τον υψηλό ρυθμό δανεισμού και την πλήρη κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού έναντι του παραγωγικού κεφαλαίου, οδήγησε κάποια στιγμή σε αδυναμία πληρωμών.

2. Εισαγωγή – Ευχαριστίες

Η πτυχιακή εργασία που ακολουθεί, έχει ετοιμασθεί στα πλαίσια της συμπλήρωσης του κύκλου σπουδών, του Τμήματος Εμπορίας και Διαφήμισης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης .

Πέραν της λεπτομερούς ανάλυσης, της διαχρονικής εξέλιξης της Οικονομικής Ανάπτυξης των κρατών, τις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις και το Διεθνές Εμπόριο, καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια να ασχοληθούμε με όλα τα σύγχρονα θέματα γύρω από την Παγκοσμιοποίηση και τους λόγους που οδήγησαν στην πρόσφατη Οικονομική Κρίση .

Θα θέλαμε να εκφράσουμε επίσης τις ευχαριστίες μας στους καθηγητές μας για το μεγάλο τους ενδιαφέρον και την βοήθεια που μας προσέφεραν κατά την διάρκεια των σπουδών μας.

«Διότι εις καθένα, που έχει και αύξησε με επιμέλεια και ζήλο εκείνο πού τού εδόθη, θα τού δοθούν και άλλα και θα περισσεύσουν. Από εκείνον δε, πού τού εδόθησαν μόν χαρίσματα, αλλά τα παρημέλησε και δέν τά ειργάσθη, ώστε να έχει και αυτός κάτι με την ιδικήν του έργασίαν ,και αυτό το ολίγον πού τού εδόθη και τό αφήκεν ακαλλιέργητον, θά τού τό πάρουν».

Κατά Ματθαίον 25:29

Κεφάλαιο Α- Οικονομική ανάπτυξη

«Αυτό που μου δίνει κουράγιο πάνω απ' όλα είναι η αναντίρρητη ικανότητα των ανθρώπων να ανυψώνουν με συνειδητή προσπάθεια τη ζωή τους»

HENRY DAVID THOREAU

Οικονομική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία με την οποία το πραγματικό Εθνικό Εισόδημα μιας χώρας αυξάνει στην διάρκεια μιας μακράς χρονικής περιόδου. Και επομένως αν ο ρυθμός που αυξάνει ο πληθυσμός είναι μικρότερος από το ρυθμό που αυξάνει το εισόδημα, τότε το κατά κεφαλή εισόδημα θα αυξηθεί.

3.1 Έννοια της Οικονομικής Ανάπτυξης

Η **οικονομική ανάπτυξη** είναι ποιοτικός όρος της μακροοικονομίας ο οποίος αναφέρεται στην αύξηση της δυνατότητας ικανοποίησης των ατομικών και κοινωνικών αναγκών, με την πάροδο του χρόνου, στο εσωτερικό μίας οικονομίας. Σχετίζεται στενά με τον όρο **οικονομική μεγέθυνση** και συνήθως οι δύο όροι χρησιμοποιούνται εναλλάξ. Η οικονομική μεγέθυνση όμως είναι μία αυστηρά ποσοτική έννοια η οποία αναφέρεται στην αλλαγή του πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος με την πάροδο του χρόνου. Η θετική αλλαγή (αύξηση του ΑΕΠ) ονομάζεται οικονομική μεγέθυνση: πρόκειται για την ικανότητα μιας οικονομίας να παρουσιάζει αύξηση του ρυθμού παραγωγής αγαθών όταν υπάρχει συσσώρευση κεφαλαίου και τεχνολογική μεταβολή, παράγοντες που ενισχύουν την εργατική παραγωγικότητα και την αύξηση του πληθυσμού. Η αύξηση του πληθυσμού με τη σειρά της, με κάποια υστέρηση βέβαια, αυξάνει την προσφορά εργατικού δυναμικού σε μια κοινωνία. Η οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται αποκλειστικά στο ποσοτικό ζήτημα του ΑΕΠ, και όχι στους συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους αυτό παράγεται ή στις κοινωνικές και ατομικές συνέπειες της αύξησής του. Οι αντιλήψεις αυτές εμφανίστηκαν στη Δυτική Ευρώπη κατά την πρώιμη Νεώτερη Εποχή, όταν έγινε αντιληπτό πως μία οικονομία μπορούσε να παράγει πλεόνασμα αγαθών, το οποίο ήταν δυνατό να αξιοποιηθεί για σκοπούς διαφορετικούς από την απλή επιβίωση. Ως τότε πιστευόταν πως το μόνο που μπορούσε να γίνει, μέσω αύξησης του πληθυσμού ή της φορολογίας, ήταν να προστεθεί πλεόνασμα χρημάτων στο βασιλικό ταμείο. (Παναγιώτης Ρέππας - Εκδόσεις Παπαζήση)

Η οικονομική μεγέθυνση αποτελεί ένα πολύ σημαντικό ζήτημα για τη μακροοικονομική θεωρία των περισσότερων οικονομικών σχολών, αφού επηρεάζει άμεσα την οικονομική ανάπτυξη και οι περισσότεροι οικονομολόγοι πιστεύουν πως η μεγέθυνση αποτελεί αναγκαία (αλλά όχι ικανή) συνθήκη της ανάπτυξης. Ορισμένοι υποστηρίζουν πως η οικονομική μεγέθυνση όχι μόνο ανεβάζει σχεδόν αυτόματα το μέσο επίπεδο ζωής, αλλά και επιτρέπει στην κοινωνία να δείξει μεγαλύτερη πρόνοια σε όσους είναι ανίκανοι να εργαστούν.

Άλλοι πιστεύουν ότι η μεγέθυνση από μόνη της μπορεί να έχει και αρνητικές συνέπειες στο μέσο επίπεδο ζωής (π.χ. λόγω της ρύπανσης του περιβάλλοντος, της μείωσης του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων, της αύξησης του υπερκαταναλωτισμού κλπ). Αυτές οι αντιλήψεις, αλλά και η ανησυχία για την εξάντληση των παγκόσμιων αποθεμάτων ορυκτών καυσίμων τα οποία ιστορικά τροφοδότησαν τους μεγάλους ρυθμούς ανάπτυξης στον δυτικό κόσμο κατά τον 20ο αιώνα, έχουν αποτελέσει τη βάση του σοσιαλιστικού και οικολογικού κινήματος της απο-ανάπτυξης. Μία πιο μετριοπαθής έννοια, εμφορούμενη από παρόμοιους προβληματισμούς αλλά συνδεδεμένη ρητά με τον χώρο της πολιτικής οικολογίας, είναι η πράσινη ανάπτυξη, όπου διατηρείται το ζητούμενο της οικονομικής ανάπτυξης μα συνοδεύεται από έμφαση στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

(<http://el.wikipedia.org>)

3.2 Δείκτες Ευημερίας και Βιώσιμη Οικονομική Ανάπτυξη

Πληθαίνουν οι φωνές τελευταία που υποστηρίζουν πως το ΑΕΠ δεν θα πρέπει να είναι ο μοναδικός δείκτης για τον προσδιορισμό της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας καθώς αυτός παρουσιάζει συγκεκριμένα μειονεκτήματα. Άλλωστε θα πρέπει να διαχωρίσουμε την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας από την οικονομική μεγέθυνσή της όπως αντίστοιχα ο διάσημος οικονομολόγος Keynes διαχωρίζει την οικονομική μεγέθυνση από την ποιότητα ζωής λέγοντας μάλιστα ότι η πρώτη δεν συνεπάγεται απαραίτητα την δεύτερη.

Τι γίνεται όμως και από τη μία έχουμε θεαματική μεγέθυνση του ΑΕΠ αλλά αυτή η μεγέθυνση δεν συνοδεύεται και από αντίστοιχη μεταβολή στην ποιότητα ζωής; Δύο είναι κυρίως οι λόγοι: πρώτον, το γεγονός ότι το προϊόν της μεγέθυνσης του ΑΕΠ δεν κατανέμεται ισόνομα, αλλά αντίθετα υπάρχει ανισοκατανομή του εισοδήματος με ότι αυτό συνεπάγεται για την κοινωνική συνοχή. Η παραπάνω διαπίστωση της διεύρυνσης της ανισότητας παρά την οικονομική μεγέθυνση των κρατών έχει άλλωστε επαληθευθεί και από τον Kuznets και την γνωστή υπόθεση του ανεστραμμένου U μεταξύ διανομής και οικονομικής μεγέθυνσης. Πολύ απλά δηλαδή, μια αύξηση στο ΑΕΠ μιας χώρας μπορεί να σημαίνει απλά ότι αυξάνεται το εισόδημα των πλουσίων. Δεύτερον, ότι το προϊόν της οικονομικής μεγέθυνσης πολλές φορές προέρχεται από την κατασπατάληση φυσικών πόρων και την περιβαλλοντική καταστροφή η οποία όμως μέχρι σήμερα δεν υπολογίζεται. Αν για παράδειγμα συμβεί μια μεγάλη οικολογική καταστροφή αυτή θα υπολογιστεί ως αύξηση του ΑΕΠ δεδομένου ότι όλα τα έξοδα για την αποζημίωση αλλά και τον περιορισμό της καταστροφής θα προσμετρώνται θετικά στο ΑΕΠ. Δεν θα μετρηθεί όμως η ίδια η καταστροφή της φύσης.

Οι παραπάνω λόγοι καθιστούν σαφές ότι η ποιότητα ζωής και η οικονομική ανάπτυξη γενικότερα θα πρέπει να περιγράφονται από πολλούς όχι μόνο ποσοτικούς αλλά και ποιοτικούς δείκτες. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που ο ΟΟΣΑ υιοθετεί τον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (HDI) σαν έναν από τους δείκτες κοινωνικής ευημερίας. Ο συγκεκριμένος δείκτης περιλαμβάνει για παράδειγμα το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας, το επίπεδο

εκπαίδευσης, το προσδόκιμο ζωής, την εγκληματικότητα, την φτώχεια κ.τ.λ. Θα πρέπει δηλαδή για την μέτρηση της ποιότητας ζωής να βασιστούμε σε δείκτες που εκτός από την οικονομική κατάσταση να λαμβάνουν υπόψη τις υπόλοιπες τρεις διαστάσεις που συνθέτουν την «ποιότητα ζωής» και οι οποίες είναι η περιβαλλοντική, η κοινωνική και η θεσμική.
(Παναγιώτης Ρέππας - Εκδόσεις Παπαζήση)

Η οικονομική ανάπτυξη, δηλαδή, έχει πολυδιάστατο χαρακτήρα και αποτελεί μια δυναμική διαδικασία οικονομικής διεύρυνσης και κοινωνικής αλλαγής, σημαίνει δε όχι απλή αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων μιας χώρας αλλά βαθύτερη μεταλλαγή της σε επίπεδο διάρθρωσης της οικονομίας, θεσμικού πλαισίου, προστασίας του καταναλωτή και του περιβάλλοντος, παιδείας, υγείας κ.τ.λ. Και μάλιστα θα πρέπει να επιδιώκουμε όχι απλά και μόνο «οικονομική ανάπτυξη» αλλά «βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη», ανάπτυξη δηλαδή πάνω σε ηθικές βάσεις στην οποία δεν θα έχει σημασία μόνο ο στόχος που πρέπει να επιτευχθεί αλλά και τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Και επειδή ως λαός δεν έχουμε περιβαλλοντική παιδεία θεωρώ απαραίτητο ένα μάθημα σχετικό με την περιβαλλοντική επιστήμη σαν μάθημα γενικής παιδείας στο λύκειο, όχι τεχνικό και ιδιαίτερα εξειδικευμένο αλλά ικανό να μπορεί να μεταφέρει το μήνυμα της βιώσιμης ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Όπως επίσης, θεωρώ χρέος της πολιτείας και του υπουργείου παιδείας την συνέχιση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην δευτεροβάθμια αλλά και τριτοβάθμια εκπαίδευση όπως επίσης και την αύξηση του αριθμού των περιβαλλοντικών κέντρων ανά την Ελλάδα.
(<http://fititakos.wordpress.com>)

3.3 Ανάπτυξη – Οικονομία – Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η οικονομική κρίση έφερε τον Κέϋνς στη μόδα. Μπροστά στην πτώση της παραγωγής και το φάσμα της ανεργίας, οι Δυτικές κυβερνήσεις θυμήθηκαν την αύξηση των δημόσιων δαπανών. Δημόσιο χρήμα ρέει στην αγορά ώστε να μπορούν τα νοικοκυριά να αλλάξουν το παλιό τους αυτοκίνητο με καινούργιο ή να αγοράσουν ένα από τα εκατομμύρια σπίτια που μένουν απούλητα. Με ένα σμπάρο, οι πολιτικές του Κέϋνς υπόσχονται δυο τρυγόνια. Και οι εργάτες, στις αυτοκινητοβιομηχανίες και τις οικοδομές δεν θα χάσουν την δουλειά τους, και θα έχουν χρήματα για να καταναλώσουν, τονώνοντας την αγορά. Ο Κέϋνς, όμως, όπως ο ίδιος έλεγε, ενδιαφερόταν μόνο για το αύριο. Μία από τις γνωστές του ρήσεις ήταν ότι «μακροπρόθεσμα, όλοι θα έχουμε πεθάνει». Αρκεί όμως ένας βραχυπρόθεσμος Κέϋνς, για να μας βγάλει από την κρίση; Τα Οικολογικά Οικονομικά έχουν αναδείξει ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης της Δύσης του 20ου αιώνα, που δεν έχουν όμοιο τους στην ανθρώπινη ιστορία, βασίστηκαν στην εκμετάλλευση των τεράστιων αποθεμάτων ορυκτών καυσίμων. Η υλική βάση της κοινωνίας μας είναι το πετρέλαιο. Ο ρυθμός άντλησης του, όμως, έχει φτάσει, ή σύντομα θα φτάσει, το μέγιστο όριο του. Η οικονομική κρίση έχει εν μέρει να κάνει με την πρωτοφανή άνοδο της τιμής του πετρελαίου λίγο

πριν την κρίση, προϊόν ανεξέλεγκτης κερδοσκοπίας, στο υπόβαθρο όμως της επικείμενης μείωσης της παραγωγής (η ακόλουθη πτώση μετά την κρίση έχει να κάνει με την μείωση της ζήτησης και όχι με την παραγωγή). Οι επιστήμονες επίσης προειδοποιούν ότι αν δεν μειωθούν σύντομα οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, μας περιμένει μια χαοτική και καταστροφική κλιματική αλλαγή. Το κόστος από ακραία κλιματικά φαινόμενα έχει αρχίσει ήδη να γίνεται αισθητό στις οικονομίες. Τουλάχιστον ως απάντηση στην κρίση, έχει νόημα ένας «πράσινος Κευνσιανισμός», ο οποίος θα διοχετεύσει τις δημόσιες δαπάνες στην εξοικονόμηση ενέργειας, σε φωτοβολταϊκές εγκαταστάσεις, σε δημόσιες μεταφορές και στην υποδομή ποδηλατοδρόμων, στη βιολογική γεωργία, στην ενεργειακή επιδιόρθωση των κτηρίων ή την βελτίωση των υποδομών και των κατοικιών στις υποβαθμισμένες αστικές περιοχές. Μια σύγχρονη αριστερή πολιτική χρειάζεται περισσότερη φαντασία από επιδοτήσεις-δώρα σε παρωχημένες αυτοκινητοβιομηχανίες κολοσσούς, προκειμένου να μην προβούν σε απολύσεις. Οι δημόσιες δαπάνες, για παράδειγμα, θα μπορούσαν να κατευθυνθούν στην μετεκπαίδευση του εργατικού δυναμικού και την μετατροπή των εργοστασίων σε μονάδες φωτοβολταϊκών. Και αφού το κράτος είναι διατεθειμένο να πληρώσει τόσα λεφτά, θα μπορούσε να αναλάβει και την ιδιοκτησία των μονάδων ή να την μεταβιβάσει στους εργαζόμενους. Αυτό που μακροπρόθεσμα πρέπει να λάβει τέλος, είναι η πίστη και η προσήλωση στην ιδέα της οικονομικής ανάπτυξης. Στις πλούσιες χώρες της Δύσης οφείλουμε να κινηθούμε προς την μετάβαση σε μία διαδικασία κοινωνικά βιώσιμης, οικονομικής απο-ανάπτυξης. Η κατανάλωση φυσικών πόρων και η εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου οφείλουν να μειωθούν δραματικά αν θέλουμε να αποφύγουμε το κλιματικό χάος. Ο περιβαλλοντικός εκσυγχρονισμός από μόνος του δεν φτάνει αν δεν βάλουμε επιτέλους ένα τέλος στην ακόρεστη κατανάλωση. Οι λόγοι για την απο-ανάπτυξη δεν είναι μόνον οικολογικοί. Επανειλημμένες μελέτες ψυχολόγων δείχνουν ότι η προσωπική αίσθηση ευτυχίας αυξάνεται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μόνο για τα πολύ χαμηλά εισοδήματα, όπου το παραπάνω εισόδημα επιτρέπει την ικανοποίηση βασικών αναγκών. Από κει και πάνω τα πλούτη δεν κάνουν διαφορά. Δείκτες για τις περισσότερες δυτικές χώρες δείχνουν ότι η ευημερία έφτασε στο απόγειο της τη δεκαετία του '60 (στην Ελλάδα ίσως λίγο αργότερα). Ο διπλασιασμός της οικονομικής ανάπτυξης και η συνακόλουθη περιβαλλοντική επιβάρυνση στις δεκαετίες του '80 και του '90 δεν έχουν, κάνει κανένα πιο ευτυχισμένο. Η αίσθηση, επίσης, ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι αναγκαία για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι εσφαλμένη. Στη Δύση, παρά τη συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη, οι κοινωνικές ανισότητες διαρκώς οξύνονται. Σε παγκόσμιο επίπεδο, υπολογίζεται ότι χρειάζονται 166 ευρώ αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ, για να καταλήξει μόνο 1 ευρώ παραπάνω σε αυτούς που ζουν κάτω από το όριο της απόλυτης φτώχειας στον Τρίτο Κόσμο. Αντιθέτως, η απελευθέρωση της κοινωνικής πολιτικής από φανταστικούς περιορισμούς στο όνομα της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να ανοίξει νέες

δυνατότητες αναδιανομής του πλούτου. Η απο-ανάπτυξη στην πλούσια Δύση, θα αφήσει χώρο και πόρους στις αναπτυσσόμενες χώρες για να ικανοποιήσουν τις βασικές ανάγκες τους ενώ θα μειώσει την πίεση στις περιοχές και τους πληθυσμούς αυτούς από τους οποίους η Δύση αντλεί, με καταστροφικές συνέπειες, τους πόρους της (Μέση Ανατολή, Αφρική, Νότιο-Ανατολική Ασία). Η πρόταση της απο-ανάπτυξης είναι μια πρόταση βόμβα. Δίνει το τελειωτικό χτύπημα στο οξύμωρο της βιώσιμης ανάπτυξης, μιας ιδέας η οποία το μόνο που κατάφερε ήταν να αποπλίσσει τα ριζοσπαστικά αιτήματα του οικολογικού κινήματος. Το μήνυμα της απο-ανάπτυξης δεν είναι απλά ότι πρέπει να καταναλώνουμε λιγότερο. Ανατρέποντας το τοτέμ της οικονομικής ανάπτυξης, η απο-ανάπτυξη μας καλεί να επανακτήσουμε την οικονομία από τα χέρια των ειδικών. Να επαναπολιτικοποιήσουμε δηλαδή τη δημόσια συζήτηση για το τι οικονομία θέλουμε και για ποιο σκοπό. Μας καλεί να σκεφτούμε έξω από τους περιορισμούς του καπιταλισμού και Επαναφέρει τα καίρια ζητήματα της εργασίας, της οργάνωσης της παραγωγής και της ιδιοκτησίας. Παράλληλα, όμως, η κριτική στην ανάπτυξη, υπενθυμίζει ότι η όποια εναλλακτική, μετα-καπιταλιστική κοινωνία και οικονομία οφείλει να είναι και οικολογική και να δημιουργήσει ένα νέο όραμα και πλαίσιο αξιών. Η οικονομική απο-ανάπτυξη δημιουργεί σημαντικές κοινωνικές δυσκολίες, τις οποίες οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε αν θέλουμε η πρόταση να γίνει κοινωνικά αποδεκτή. Το κλασικό επιχείρημα υπέρ της ανάπτυξης είναι ότι αν η παραγωγικότητα της οικονομίας (π.χ. το νούμερο των αυτοκινήτων το οποίο μπορεί να παράγει ένας εργάτης), αυξάνεται διαρκώς χωρίς ανάλογη αύξηση της ανάπτυξης, τότε θα αυξηθεί και η ανεργία. Η απάντηση είναι διπλή. Πρώτον, η παραγωγικότητα δεν μετριέται σωστά αφού δεν λαμβάνει υπόψη το πραγματικό κόστος της ενέργειας και των φυσικών πόρων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και το κόστος που εξωτερικεύεται σε άλλους. Δεύτερον, οφείλουμε να διαχωρίσουμε το δικαίωμα σε μισθό από το δικαίωμα στην καθημερινή μισθωτή εργασία. Ο διαχωρισμός αυτός ήδη ισχύει για τα παιδιά και τους νέους, τους συνταξιούχους και τους άνεργους που λαμβάνουν επίδομα και οφείλει να επεκταθεί πολύ περισσότερο και να καλύψει τις οικιακές υπηρεσίες ή τους εργαζόμενους σε εθελοντική και κοινωνική εργασία. Ακολουθώντας, η έννοια της «απασχόλησης» πρέπει να επαναπροσδιοριστεί. Μια κοινωνία απο-ανάπτυξης, όπου η αυτοεκτίμηση δεν θα βασίζεται στο συγκριτικό εισόδημα και στο επίπεδο κατανάλωσης, ανοίγει ευκαιρίες για λιγότερες ώρες εργασίας και περισσότερο προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό χρόνο. Η εισαγωγή και η επέκταση της κάλυψης ενός βασικού μισθού ή ενός ελάχιστου «επιδόματος πολίτη», το οποίο θα καλύπτει όσες βασικές ανάγκες δεν προσφέρονται δωρεάν από το κράτος, είναι απαραίτητη και συνθήκη κοινωνικής ασφάλειας στη διαδικασία απο-ανάπτυξης. Μια άλλη αντίρρηση αφορά το ποιος θα πληρώσει τα δάνεια, τις υποθήκες, και κι δημόσια χρέη αν η οικονομία σταματήσει να αναπτύσσεται. Η απάντηση είναι κανένας. Δεν μπορούμε να αναγκάσουμε την οικονομία να μεγαλώνει στους φανταστικούς ρυθμούς των τόκων, βάσει των οποίων συσσωρεύονται χρέη. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα οφείλει να

αλλάξει και να προσαρμοστεί, από την φανταστική οικονομία των προσδοκιών, στην πραγματική οικονομία των περιορισμένων φυσικών και ανθρώπινων πόρων. Η αριστερά οφείλει να κοιτάξει μακρύτερα από τον Κέϋνς, μακρύτερα και από τον πράσινο Κέϋνς. Το κοινωνικό κίνημα για την απο-ανάπτυξη, το οποίο μεγαλώνει στη Γαλλία, όπου και ξεκίνησε, αλλά και σε άλλες χώρες όπως η Ισπανία και η Ιταλία, προσφέρει μια ιδανική πλατφόρμα για την ανανέωση της οικολογικής αριστεράς και τη συνάντηση «πράσινων» και «κόκκινων» ιδεών. Η κρίση ανοίγει ευκαιρίες για νέους θεσμούς και νέες κοινωνικές συμπεριφορές. Η επιλογή που αντιμετωπίζουμε δεν είναι μεταξύ ανάπτυξης και απο-ανάπτυξης. Η ανάπτυξη δεν είναι πλέον βιώσιμη μακροπρόθεσμα. Η επιλογή είναι μεταξύ της επερχόμενης βαρβαρότητας και μιας κατά το δυνατόν ομαλής και κοινωνικά βιώσιμης, οικονομικής απο-ανάπτυξης.

(<http://www.eyploia.gr>)

3.4 Αειφόρος ανάπτυξη

Η αειφόρος ανάπτυξη ή βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Γνώμονας της αειφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα. Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή.

Σημείο αναφοράς για τις εξελίξεις στη μελέτη της οικολογικά ευαίσθητης ανάπτυξης αποτελεί το πρωτόκολλο του Κιότο, που υπογράφηκε το 1997 (ως συμπλήρωμα της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές του 1992) και τέθηκε μερικώς σε ισχύ από το 2005. Ορισμένες από τις τάσεις και τα ζητήματα που απασχολούν τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990 είναι: η προώθηση χρήσης «ενεργειακά καθαρών» μορφών μετακίνησης, η «βιωσιμότερη» αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, ο οικολογικός χαρακτηρισμός καταναλωτικών προϊόντων, η βιοτεχνολογία, η εξάλειψη φυλετικών και σεξιστικών διακρίσεων στον εργασιακό τομέα κλπ.

Συναφείς όροι, οι οποίοι συνήθως χρησιμοποιούνται με περίπου ταυτόσημη έννοια, είναι η πράσινη ανάπτυξη και η πράσινη οικονομία. Ωστόσο πρέπει να τονισθεί πως η πράσινη ανάπτυξη δίνει προτεραιότητα στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα και όχι στην οικονομική ανάπτυξη ενώ σχετίζεται, έως έναν βαθμό τουλάχιστον, με τα πράσινα κόμματα της πολιτικής οικολογίας. Από την άλλη, η πράσινη οικονομία αποτελεί ουσιαστικά εφαρμογή των οικολογικών οικονομικών, μίας ετερόδοξης οικονομολογικής σχολής με παρεμφερείς προβληματισμούς,

δίνοντας έμφαση στις ήπιες μορφές ενέργειας. Η αειφόρος ανάπτυξη, η πράσινη ανάπτυξη και η πράσινη οικονομία, ανάμεσα στ' άλλα, μπορούν να αξιοποιούν και τα σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία που παρέχει η επιστήμη των περιβαλλοντολόγων μηχανικών, καθώς και τις αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.

(<http://el.wikipedia.org>)

3.5 Δείκτες και μεγέθη Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας

Η Ελλάδα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα, με ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης και "πολύ υψηλό" Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης, όπου κατατάσσεται 25^η στον κόσμο το 2007, και 22^η στον δείκτη του The Economist του 2005 για την ποιότητα ζωής παγκοσμίως. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ίσο με το 95% του μέσου όρου της ΕΕ το 2008. Οι κύριοι μεγάλοι κλάδοι της Ελληνικής οικονομίας είναι ο τουρισμός, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων και η επεξεργασία καπνού, η υφαντουργία, τα χημικά, τα προϊόντα μετάλλου, η μεταλλευτική και η μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Η μεγέθυνση του ΑΕΠ της Ελλάδος είναι επίσης, κατά μέσον όρο, από τις αρχές του 1990 υψηλότερη από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, περιλαμβανομένων και της αύξησης των επιπέδων της ανεργίας, την γραφειοκρατία και την διαφθορά.

Το 2009, η Ελλάδα την δεύτερη χαμηλότερη κατάταξη στην ΕΕ σύμφωνα με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (μετά την Πολωνία), ενώ κατατάσσεται 81^η παγκοσμίως. Η χώρα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς και χαμηλή ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της.

Ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009 για πρώτη φορά από το 1993. Μια ένδειξη της τάσης υπερχρέωσης τα περασμένα χρόνια είναι το γεγονός ότι η αναλογία ιδιωτικών δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007.

Η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο. Η συνεχής σύγκλιση με τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες όμως διακόπηκε κατά το 1980 για να ξαναρχίσει το 1995 περίπου.

Στις 1 Ιανουαρίου 2002 η Ελλάδα, και οι άλλες έντεκα τότε χώρες της ευρωζώνης απέκτησαν κοινό νόμισμα, το ευρώ. Η ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ έγινε το 2001 μετά την επιτυχή πορεία σύγκλισης των δημοσιονομικών μεγεθών και την ικανοποίηση κατά τη διάρκεια του 2000 των (τεσσάρων από τα πέντε) κριτηρίων της συνθήκης του Μάαστριχτ (πληθωρισμός, έλλειμμα γενικής κυβέρνησης, δημόσιο χρέος, μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών, μακροπρόθεσμο επιτόκιο δανεισμού). Το ακαθάριστο προϊόν συνέχισε να αυξάνεται με ρυθμούς άνω του ευρωπαϊκού μέσου όρου εν μέρει λόγω των επενδύσεων σε υποδομές σχετιζόμενες με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004,

αλλά και λόγω της ευκολίας πρόσβασης σε πιστώσεις για καταναλωτικές δαπάνες. Ωστόσο η Ελλάδα από το 2001 έως και το 2005 βρέθηκε να παραβιάζει το κριτήριο για έλλειμμα κάτω από 3% του Συμφώνου Σταθερότητας.

Μέχρι το τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτης σπατάλης μέχρι τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009), η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα (αν και κοντά σε αυτό της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου) καθώς και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 12.7% του ΑΕΠ. Αυτό, και τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους (στο 113% του ΑΕΠ το 2009) οδήγησαν σε υψηλό κόστος δανεισμού, που προκάλεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Το εργατικό δυναμικό της Ελλάδος φτάνει συνολικά τα 4.9 εκατομμύρια, και είναι το δεύτερο πιο σκληρά εργαζόμενο ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ, μετά την Νότιο Κορέα. Το Κέντρο Ανάπτυξης του Γκρόνιγκεν δημοσίευσε μια έρευνα που αποκάλυπτε ότι μεταξύ του 1995 και του 2005, η Ελλάδα ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά έθνη. Οι Έλληνες εργάστηκαν κατά μέσον όρο 1,900 ώρες ανά έτος, ακολουθούμενοι από τους Ισπανούς (με μέσο όρο 1,800 ώρες ανά έτος).

(<http://el.wikipedia.org>)

3.5.1 Η κρίση εξυπηρέτησης του χρέους του 2010

Κατά τις πρώτες εβδομάδες του 2010 παρατηρήθηκε μια ανανεωμένη ανησυχία για το υπερβάλλον δημόσιο χρέος.

Κάποια Ευρωπαϊκά think-tanks όπως το Οικονομικό Συμβούλιο Καναδά-Ευρώπης ισχυρίστηκαν ότι η δυσχερής θέση μερικών χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην οποία περιήλθαν σήμερα είναι το αποτέλεσμα μιας δεκαετίας Κεϊνσιανών πολιτικών δανεισμού που επιδίωξαν τοπικοί διαμορφωτές της πολιτικής απο κοινού με αυτόρεσκους κεντρικούς τραπεζίτες της ΕΕ. Πολλοί οικονομολόγοι έχουν προτείνει την επιβολή μιας δέσμης από διορθωτικές πολιτικές για να ελέγξουν το δημόσιο χρέος, όπως την επιβολή δραστικών περιοριστικών μέτρων και ουσιαστικά υψηλότερους φόρους.

Μερικοί υψηλόβαθμοι Γερμανοί πολιτικοί αξιωματούχοι έφτασαν έως το σημείο να πούνε ότι τα επείγοντα μέτρα θα έπρεπε να επιφέρουν σκληρές ποινές στις χώρες που λαμβάνουν την Κοινοτική βοήθεια, όπως η Ελλάδα και η Ιρλανδία. Εντούτοις, τέτοια σχέδια έχουν περιγραφεί ως απαράδεκτες παραβιάσεις της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών της ευρωζώνης και απορρίφθηκαν από χώρες στυλοβάτες της ΕΕ όπως η Γαλλία.

Επίσης, ασκήθηκε σκληρή κριτική ενάντια στους κερδοσκόπους για χειραγώγηση των αγορών: η Άγκελα Μέρκελ έχει δηλώσει ότι «οργανισμοί που στηρίχθηκαν με δημόσια κεφάλαια εκμεταλλεύονται την δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα και αλλού».

(<http://el.wikipedia.org>)

Κεφάλαιο Β- Διεθνείς οικονομικές σχέσεις

«Ηγέτες είναι όσοι εκχωρούν εξουσία και ενδυναμώνουν τους άλλους»

Bill Gates

«Οι αξιόλογοι ηγέτες κάνουν ότι περνάει από το χέρι τους για να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση του προσωπικού τους. Αν οι άνθρωποι πιστέψουν στον εαυτό τους είναι εκπληκτικό τι μπορούν να κατορθώσουν»

San Walton

4.1 Εισαγωγή. Η οργάνωση των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

Ζούμε σ' ένα κόσμο διεθνών οργανισμών και διασκέψεων. Ιδιαίτερα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι διακρατικές σχέσεις ρυθμίζονται ολοένα και περισσότερο στα πλαίσια διαφόρων τύπων διεθνών οικονομικών οργανισμών. Πόσο έντονη και καθολική είναι η δραστηριότητα αυτή φαίνεται αμέσως από μια μικρή επισκόπηση του ημερολογίου των μεγάλων διεθνών οργανισμών για το πρώτο εξάμηνο του 1976: Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έλαβε σημαντικές αποφάσεις για τη νέα παγκόσμια νομισματική τάξη, οι πολυεθνικές διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του GATT συνεχίστηκαν στη Γενεύη, ο ΟΟΣΑ κατάρτισε ένα πρόγραμμα διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση του ενεργειακού προβλήματος, η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη συζήτησε τις σχέσεις αναπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών στο Ναϊρόμπι.

(Paul Krogman - Εκδόσεις Κριτική)

Παρά τη συνεχή αύξηση του αριθμού και της σημασίας των οικονομικών οργανισμών οι διεθνείς οικονομικές δραστηριότητες συντονίζονται και σήμερα σε μεγάλο βαθμό με άμεσες διμερείς ή πολυμερείς διασκέψεις και συμφωνίες. Η διαμόρφωση π.χ. των σχέσεων μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών επιχειρείτε ήδη εκτός των Ηνωμένων Εθνών στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης του Παρισιού για τη Διεθνή Οικονομική Συνεργασία μεταξύ οκτώ βιομηχανικών χωρών και δεκαεννιά αναπτυσσομένων, συμπεριλαμβανομένων και των σημαντικότερων πετρελαιοπαραγωγών χωρών. Από τις πολυμερείς συνδιασκέψεις αυτού του τύπου, με τις δικές τους επιτροπές και γραμματείες, διαφέρουν οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί ως προς το ότι είναι αυτόνομοι φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων διεθνούς δικαίου και επιδιώκουν την εκπλήρωση διαρκών οικονομικών σκοπών με μόνιμο οργανωτικό πλαίσιο.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

Τα χρόνια που ακολούθησαν το 1980 συνοδεύτηκαν από μια ακολουθία διαδοχικών αναταραχών στις οικονομικές σχέσεις μεταξύ των χωρών. Οι νεοανερχόμενες βιομηχανικές χώρες απέσπασαν από τις ανεπτυγμένες χώρες ένα σημαντικό μερίδιο της παγκόσμιας αγοράς με τις εξαγωγές μεταποιημένων αγαθών. Η ταχέως ανερχόμενη διεθνής αγορά κεφαλαίου καθιέρωσε νέους δεσμούς μεταξύ των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών κέντρων, συγχρόνως όμως ανέδειξε νέες δυσχέρειες, όσον αφορά την παγκόσμια οικονομική σταθερότητα. Οι μεγάλες διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών και οι διαρθρωτικές μεταβολές των δομών του διεθνούς εμπορίου προκάλεσαν πολιτικές πιέσεις, οι οποίες απείλησαν σοβαρά το διεθνές σύστημα του ελεύθερου εμπορίου, που οικοδομήθηκε τόσο επιμελώς μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και, πιο πρόσφατα, οι χώρες του πρώην σοβιετικού συνασπισμού αποτίναξαν την κομμουνιστική τάξη με την ελπίδα της εγκαθίδρυσης οικονομικών αγορών, ανοικτών στις διεθνείς ροές εμπορευμάτων και κεφαλαίων. Ακόμη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, που είναι πιο αυτόνομες από χώρες με μικρότερες οικονομίες, τα προβλήματα της διεθνούς οικονομικής πολιτικής απέκτησαν προτεραιότητα και κατέλαβαν αποφασιστικά τις πρώτες σελίδες των εφημερίδων.

(Νικολόπουλος Ηλίας – Εκδόσεις Πατάκη)

Οι πρόσφατες γενικές εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας δημιούργησαν ανησυχία για ζητήματα που απασχόλησαν τους οικονομολόγους για περισσότερο από δύο αιώνες, όπως είναι η φύση του μηχανισμού διεθνούς προσαρμογής και οι αρετές του ελεύθερου εμπορίου σε σύγκριση με τον προστατευτισμό. Όπως, όμως, συνέβη πάντα με τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, η αλληλεπίδραση των γεγονότων και των ιδεών οδήγησε σε νέους τρόπους ανάλυσης. Τρία εξέχοντα παραδείγματα της πρόσφατης εξέλιξης αποτελούν: η προσέγγιση της κεφαλαιαγοράς για τον προσδιορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι νέες θεωρίες του εξωτερικού εμπορίου και του τόπου εγκατάστασης βιομηχανικών κλάδων, που στηρίζονται στις αυξανόμενες αποδόσεις και τη διάρθρωση της αγοράς μάλλον, παρά στο συγκριτικό πλεονέκτημα και, τέλος, η διαχρονική ανάλυση των διεθνών ροών κεφαλαίου, που είναι χρήσιμη τόσο για τη μεγαλύτερη αποσαφήνιση της έννοιας της «εξωτερικής ισορροπίας» όσο και για την εξέταση των καθοριστικών παραγόντων του δανεισμού και της αδυναμίας πληρωμών των αναπτυσσόμενων χωρών.

(Paul Krugman – Εκδόσεις Κριτική)

4.2 Η Οργάνωση των Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων στο Σύγχρονο Κόσμο

4.2.1 Η περίοδος ως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί με την έννοια που τους γνωρίζουμε σήμερα εμφανίζονται μετά τη δημιουργία εθνικών κρατών και τη σχετική τους αυτονομία. Εθνικά κράτη διαμορφώθηκαν ύστερα από μακρές και επίμονες διαδικασίες που περιλάμβαναν οικονομική ενοποίηση, κατάργηση δασμών και άλλων περιορισμών του εμπορίου, ανάπτυξη μέσων μεταφοράς και επικοινωνιών, εισαγωγή κοινού νομισματικού συστήματος καθώς και ενιαίου συστήματος μέτρων και σταθμών. Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα οι δραστηριότητες των κρατών στρέφονταν κυρίως σε εσωτερικά προβλήματα εθνικών ενοποιήσεων και οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις ήταν πολύ περιορισμένες. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Γερμανίας που οργανώθηκε σε εθνικό κράτος με αρκετή καθυστέρηση, μόλις στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αφού πολλές προγενέστερες προσπάθειες απέτυχαν και αφού η τελωνειακή ένωση του 1833/34 έθεσε τις οικονομικές βάσεις για την εθνική ενοποίηση.

(Νικολόπουλος Ηλίας – Εκδόσεις Πατάκη)

Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις πολλαπλασιάσθηκαν και εντάθηκαν σημαντικά στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού, οι νέες τεχνολογικές εφαρμογές στον τομέα των μεταφορών και των επικοινωνιών, η εξάπλωση του βιομηχανικού τρόπου παραγωγής και η συνακόλουθη μεγάλη αύξηση της παραγωγικότητας άνοιξαν νέους δρόμους στις συναλλαγές μεταξύ των κρατών και συνδέθηκαν με μεγάλης εκτάσεως μετακινήσεις πληθυσμού και κεφαλαίων πέρα από τα εθνικά σύνορα. Η ευεργετική απελευθέρωση του εμπορίου στο εσωτερικό των νέων κρατικών οργανισμών επιδιώχθηκε και στις διεθνείς συναλλαγές. Γενικό αίτημα της εποχής ήταν το ελεύθερο εμπόριο και η πρακτική που εφαρμόζαν τα κράτη στις μεταξύ τους συναλλαγές πλησίαζε σημαντικά το ιδεώδες αυτό. Ως μέσα χρησιμοποιήθηκαν κυρίως διμερείς εμπορικές συμβάσεις που περιείχαν τη ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους και έτσι διασφάλιζαν την επέκταση των πλεονεκτημάτων των συμβατικών όρων σε τρίτα κράτη και την ίση μεταχείριση των κρατών στις οικονομικές τους συναλλαγές. Διεθνείς οργανισμοί για την απελευθέρωση του εμπορίου και την εύρυθμη λειτουργία των διεθνών οικονομικών σχέσεων δεν ήταν απαραίτητοι.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.2.2 Η περίοδος του μεσοπολέμου

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος διέλυσε την παραδεδομένη διεθνή οικονομική τάξη. Με το τέλος του εμφανίσθηκε επιτακτική η ανάγκη να αποκατασταθεί η λειτουργία των διεθνών συναλλαγών, να ανασυγκροτηθούν οι καταστραμμένες από τον πόλεμο οικονομίες και να ληφθούν με διεθνή συνεργασία τα κατάλληλα μέτρα για την εμπέδωση και διασφάλιση της ειρήνης.

(John R Saul)

Η σημαντικότερη διεθνής οργάνωση του μεσοπολέμου ήταν η Κοινωνία των Εθνών. Σκοπός των εμπνευστών της, κυρίως του Προέδρου των ΗΠΑ Wilson, ήταν η δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινότητας κρατών που θα είχε εκτεταμένες αρμοδιότητες σε κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά θέματα και θα συντόνιζε παλαιά και νέα διεθνή όργανα σε μια γενικότερη προσπάθεια να επιλυθούν τα μεγάλα προβλήματα της ανθρωπότητας. Η Άρνηση επικυρώσεως της ιδρυτικής της Συνθήκης από το Αμερικάνικο Κογκρέσσο μείωσε σε μεγάλο βαθμό το κύρος του διεθνούς αυτού οργανισμού. Στον οικονομικό τομέα η Κοινωνία των Εθνών δεν πέτυχε να παίξει το ρόλο που της προόριζαν οι δημιουργοί της. Παρόλο που αρχικά εμφάνισε μερικές επιτυχίες, δεν προώθησε ουσιαστικά τη μελέτη και επίλυση των σημαντικότερων προβλημάτων της εποχής του μεσοπολέμου: την ίδρυση και αποτελεσματική διάρθρωση του νέου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος των διεθνών συναλλαγών και τη ρύθμιση των συνεπειών του πολέμου, ιδιαίτερα των πολεμικών αποζημιώσεων και οφειλών.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.2.3 Η περίοδος μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Ίδρυση του ΟΗΕ

Πριν ακόμα από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν αρχίσει προσπάθειες για την δημιουργία ενός νέου παγκόσμιου οργανισμού που θα εδραίωνε αποτελεσματικότερα από την Κοινωνία των Εθνών τη διεθνή ειρήνη.

Την «Declaration of the United Nations» του 1942, γνωστή ως Atlantic – Charta, ακολούθησε η ουσιαστική απόφαση για την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών στη Διάσκεψη της Μόσχας το 1943 από τις κυβερνήσεις των ΗΠΑ, της Σοβιετικής Ένωσης και της Μ. Βρετανίας. Τον Αύγουστο του 1944 συζητήθηκαν στο Dumbarton Oaks τα πρώτα σχέδια για την οργανωτική δομή και τους σκοπούς του νέου διεθνούς οργανισμού και το 1945 στη Διάσκεψη του Αγίου Φραγκίσκου διαμορφώθηκε και φημίσθηκε ο Χάρτης του ΟΗΕ. Για την αποτελεσματικότερη άσκηση της αποστολής του, ο νέος οργανισμός εφοδιάσθηκε με περισσότερα όργανα από την παλιά Κοινωνία των Εθνών. Στη Γενική Συνέλευση, το Συμβούλιο Ασφαλείας και τη Γενική Γραμματεία προστέθηκαν το Διεθνές Δικαστήριο, το Συμβούλιο Κηδεμονιών και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.3 Η Δημιουργία και Διατήρηση μιας Παγκόσμιας Οικονομικής Τάξεως των Διεθνών Συναλλαγών

Διάφοροι τύποι διεθνούς οικονομικής τάξεως είναι δυνατό να λειτουργήσουν χωρίς τη συμμετοχή διεθνών οικονομικών οργανισμών. Οι ακόλουθοι τρεις είχαν στο παρελθόν ή είναι δυνατό να έχουν στο άμεσο ή απώτερο μέλλον εμπειρική σημασία:

- Τα κράτη περιορίζουν τη δραστηριότητα τους στη διασφάλιση των κανόνων λειτουργίας του οικονομικού συστήματος εισάγοντας το σύστημα χρυσού που, όπως είδαμε, λειτουργεί και χωρίς την άμεση συνεργασία των Κεντρικών Τραπεζών. Οι Κρατικοί φορείς παραιτούνται από την άσκηση παρεμβατικής νομισματικής πολιτικής και οι οικονομικές μονάδες συναλλάσσονται σε αγορές που διαμορφώνονται αυτόνομα και λειτουργούν ελεύθερα χωρίς τη διαμεσολάβηση διεθνών οικονομικών οργανισμών.
- Έχει επιτευχθεί πλήρης πολιτική ενοποίηση και υπάρχει μια παγκόσμια κυβέρνηση με οικονομικοπολιτικές εξουσίες. Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις μετατρέπονται σε εσωτερικές και οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί δεν έχουν λειτουργικό ρόλο.
- Τα κράτη ακολουθούν πολιτική αυτάρκειας στο όνομα κάποιου ιδεώδους εθνικής ανεξαρτησίας. Τα πλεονεκτήματα που δίδει η διεθνής κατανομή έργων δεν αξιοποιούνται. Σ' ένα τέτοιο σύστημα οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί είναι άχρηστοι, ακόμα και αν υπάρχουν μικρές εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών.

(William Finnegan)

Η εποχή μας είναι εποχή έντονου κρατικού παρεμβατισμού. Η νέα αντίληψη για το ρόλο του κράτους ευημερίας οδήγησε στην εισαγωγή ποικίλων οικονομικοπολιτικών παρεμβάσεων για τη διασφάλιση πλήρους απασχολήσεως, νομισματικής σταθερότητας, ικανοποιητικού ρυθμού μεγεθύνσεως, ισορροπίας στο εξωτερικό στο εξωτερικό ισοζύγιο και δικαιότερης διανομής στο εισόδημα. Η αυτόνομη λήψη τέτοιων μέτρων από τις κυβερνήσεις των εθνικών κρατών δημιούργησε επανειλημμένα διαταραχές στις διεθνείς συναλλαγές, αφού σε τελευταία ανάλυση η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων σ' ένα οργανικά στενά συνδεδεμένο κόσμο εξαρτάται από το συντονισμό τους με την πολιτική των άλλων κρατών. Είναι γνωστές από την εποχή της Παγκόσμιας Οικονομικής Κρίσεως οι καταστροφικές συνέπειες της «beggar-my-neighbor-policy» που οδήγησε σε μια σειρά ανταποδοτικών μέτρων στον καθορισμό των ισοτιμιών των εθνικών νομισμάτων. Υπό τις σημερινές συνθήκες ένα αποτελεσματικό σύστημα διεθνών συναλλαγών προϋποθέτει ισχυρούς διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς που είναι σε θέση να συντονίσουν την οικονομική πολιτική των

κρατών – μελών και να επηρεάσουν τις εθνικές κυβερνήσεις στη λήψη των λειτουργικά αναγκαίων θεσμικών και οργανωτικών μέτρων.

Η συμβολή των διεθνών οικονομικών οργανισμών στην εγκαθίδρυση και διατήρηση της παγκόσμιας οικονομικής τάξεως είναι δυνατό να αναλυθεί ως συμβολή στην εκπλήρωση μιας σειράς επιμέρους λειτουργιών.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.3.1 Η διεθνής νομισματική τάξη

Η διεθνής νομισματική τάξη μπορεί να ορισθεί ως ένα σύστημα γραπτών και εθιμικών κανόνων συνεργασίας των κρατών στο χώρο των διεθνών νομισματικών σχέσεων και της νομισματικής πολιτικής που περιέχει κυρίως:

- Κανόνες σχηματισμού των ισοτιμιών των εθνικών νομισμάτων
- Κανόνες που ρυθμίζουν τις διεθνείς πληρωμές
- Κανόνες που ρυθμίζουν τον όγκο και τη διάθρωση της διεθνούς ρευστότητας καθώς και τους τρόπους εξισορροπήσεως του ισοζυγίου πληρωμών και καλύψεως των προσωρινών του ελλειμμάτων

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.3.2 Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Η απόφαση για την εισαγωγή ενός συστήματος σταθερών ισοτιμιών στο μεταπολεμικό κόσμο συνδέεται με την ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Ήδη στη διάρκεια του πολέμου οι συζητήσεις γύρω από τα οικονομικά προβλήματα της ειρήνης οδήγησαν στην ταυτόχρονη δημοσίευση την 7 Απριλίου 1943 ενός Βρετανικού και ενός Αμερικάνικου σχεδίου για τη δημιουργία μιας κεντρικής συντονιστικής νομισματικής αρχής. Το Βρετανικό σχέδιο ήταν κυρίως έργο του J. M. Keynes και είναι γνωστό ως Σχέδιο Keynes. Πρόβλεπε τη δημιουργία μιας διεθνούς τράπεζας, που θα πιστοδοτούσε τα κράτη μέλη μ' ένα ποσό που δεν θα υπερέβαινε το 75% του μέσου ύψους των εισαγωγών και εξαγωγών τους στην περίοδο 1936-39. Τα δάνεια θα υπολογίζονταν σε μια νέα νομισματική μονάδα, το bancor, της οποίας η αντιστοιχία σε χρυσό θα καθοριζόταν σε τακτά χρονικά διαστήματα. Αλλά το Βρετανικό σχέδιο, καίτοι μεγαλοφυές στη σύλληψη του, συνάντησε σοβαρή αντίδραση, γιατί ευνοούσε τη Μ. Βρετανία με το πολύ αναπτυγμένο προπολεμικό της εμπόριο. Από την άλλη μεριά, οι Η.Π.Α ανησυχούσαν για τις πληθωριστικές πιέσεις που θα ασκούσαν στην Αμερικανική οικονομία των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων η εφαρμογή του Σχεδίου Keynes και η συνακόλουθη μεγάλη αύξηση της παγκόσμιας ρευστότητας.

(Joy Gordon - Collwar)

4.3.3 Σκοποί

Ως σκοποί του ΔΝΤ ορίζονται στο αρθρ. 1 της ιδρυτικής Συμφωνίας ή προαγωγή της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας, η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, η προαγωγή της σταθερότητας των ισοτιμιών και η παρεμπόδιση καταστροφικών ανταγωνιστικών υποτιμήσεων, η άρση των συναλλαγματικών εμποδίων των διεθνών συναλλαγών και η χορήγηση δανείων για την εξισορρόπηση του ισοζυγίου πληρωμών των κρατών μελών.

Οι περισσότεροι από τους σκοπούς αυτούς, ιδιαίτερα οι δύο πρώτοι, έχουν γενική διατύπωση και αποτελούν στην πραγματικότητα γενικές κατευθυντήριες αρχές. Ουσιαστικές επιδιώξεις και αρμοδιότητες του ΔΝΤ ήταν η άσκηση εποπτείας επί της λειτουργίας της νέας διεθνούς νομισματικής τάξεως των σταθερών ισοτιμιών και η χορήγηση αποτελεσματικής βοήθειας για την άρση ή την χρονική σύντμηση των διαταραχών του ισοζυγίου πληρωμών των κρατών μελών.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.3.4 Λειτουργίες

Οι σημαντικότερες λειτουργίες του ΔΝΤ είναι:

- Λήψη μέτρων για την αποκατάσταση διαταραχών του ισοζυγίου πληρωμών των μελών.
- Η εύρυθμη λειτουργία ενός συστήματος σταθερών ισοτιμιών και ελεύθερης μετατρεψιμότητας των νομισμάτων προϋποθέτει μηχανισμούς χορηγήσεως συναλλαγματικής βοήθειας σε χώρες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη χρηματοδότηση των διεθνών τους συναλλαγών. Κύριο όργανο της πολιτικής αυτής είναι τα λεγόμενα τραβηχτικά δικαιώματα που διασφαλίζουν στα μέλη τους αναγκαίους συναλλαγματικούς πόρους για την κάλυψη προσωρινών ελλειμμάτων. Σύμφωνα με την ιδρυτική Συνθήκη κάθε κράτος – μέλος δικαιούται να αγοράσει από το Ταμείο νομίσματα. Η χρησιμοποίηση των χρηματικών μέσων του Ταμείου πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τους καταστατικούς του στόχους. Το Ταμείο μπορεί να περιορίσει ή και να αρνηθεί τη χορήγηση των πόρων του, αν ένα κράτος μέλος παραβιάσει αυτή την επιταγή. Η χρηματοδότηση εκτεταμένης και συνεχούς εξαγωγής κεφαλαίων απαγορεύεται.

(William Finnegan)

4.4 Η Γενική Συμφωνία για τους Δασμούς και το Εμπόριο (GATT)

Το 1947 αποφασίσθηκε στη συνεδρίαση της Γενεύης της Διεθνούς Διασκέψεως για το Εμπόριο και την Απασχόληση να τεθεί ένα μέρος της αμερικανικής προτάσεως για το Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου άμεσα σε ισχύ. Το μέρος αυτό του Χάρτη περιείχε ρυθμίσεις για τη μείωση των δασμών, χωρίς να θίγει άμεσα τα πολιτικά ευαίσθητα προβλήματα των υποαναπτυγμένων χωρών. Λόγοι της αποφάσεως για σταδιακή εφαρμογή ήταν η εμφάνιση διαφωνιών μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών που έκαναν αβέβαιη τη γρήγορη επισημείωση του Χάρτη. 23 χώρες μεταξύ των οποίων και δέκα λιγότερο αναπτυγμένες, υπέγραψαν το GATT στις 30.10.1947 που απέκτησε ισχύ από την 1.1.1948. Στο τέλος του 1975 ο οργανισμός είχε 83 μέλη που περιλάμβαναν και πολλά κράτη του ανατολικού συνασπισμού. Τρία άλλα κράτη είναι προσωρινά μέλη και δεκαοκτώ συμμετέχουν de facto.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.4.1 Περιεχόμενο και σκοποί

Το Σύμφωνο περιλαμβάνει τέσσερα κύρια μέρη.

- Στο πρώτο περιέχονται οι βασικές υποχρεώσεις των κρατών – μελών: η ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους και το διάγραμμα των δασμολογικών μειώσεων.
- Το δεύτερο μέρος περιέχει τους βασικούς κανόνες εμπορικής συμπεριφοράς του Χάρτη της Αβάνας.
- Το τρίτο μέρος ρυθμίζει τους όρους εισδοχής νέων μελών, τις δυνατότητες εξόδου, καθώς και τις προϋποθέσεις τροποποίησης του Συμφώνου.
- Στο τέταρτο μέρος περιλαμβάνονται κυρίως ρυθμίσεις για τη βελτίωση της εξαγωγικής θέσεως των λιγότερα αναπτυγμένων χωρών.

(Paul Krugman – Εκδόσεις Κριτική)

Γενικοί σκοποί του GATT είναι η βελτίωση του επιπέδου ζωής, η πλήρης απασχόληση, η διασφάλιση διαρκούς αυξήσεως του πραγματικού εισοδήματος και της ζητήσεως, η καλύτερη αξιοποίηση των παγκόσμιων πλουτοπαραγωγικών πηγών και η ανάπτυξη της παραγωγής και του διεθνούς εμπορίου. Για την εκπλήρωση των σκοπών αυτών ο οργανισμός αναλαμβάνει δραστηριότητες που κατευθύνονται στην αποτελεσματική μείωση των δασμών και άλλων περιοριστικών του διεθνούς εμπορίου μέτρων και στην άρση των κάθε είδους διακρίσεως.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.4.2 Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ – OECD)

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης είναι διάδοχος του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΟΣΑ – OECD).

Η Ευρώπη βρέθηκε με το τέλος Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε κρίσιμη οικονομική κατάσταση. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια χαρακτηρίζονταν από βαθιά ύφεση και υποαπασχόληση, έντονους πληθωριστικούς ρυθμούς, χαμηλή αγροτική και βιομηχανική παραγωγή και μια γενική έλλειψη διεθνών χρηματικών μέσων για να πληρωθούν οι απαραίτητες εισαγωγές, κυρίως από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ύστερα από μια ανεπιτυχή συνδιάσκεψη το Μάρτιο του 1947 στη Μόσχα ανάμεσα στις ΗΠΑ, τη Σοβιετική Ένωση, τη Μ. Βρετανία και τη Γαλλία που δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν σ' ένα πρόγραμμα συντονισμένης αναπτυξιακής πολιτικής για την Ευρώπη, ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών G. C. Marshall συνέλαβε την ιδέα ενός προγράμματος ευρωπαϊκής ανασυγκροτήσεως με αμερικάνικη χρηματοδότηση και ευρωπαϊκό αναπτυξιακό σχεδιασμό. Μια πρώτη προσπάθεια για τον πρακτικό της μετασχηματισμό έγινε με την ίδρυση της Επιτροπής για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία τον Ιούλιο του 1947. Στις 16 Απριλίου 1948 υπογράφηκε στο Παρίσι από 16 χώρες το Σύμφωνο για την ίδρυση του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Ήδη στις 3 Απριλίου ο Πρόεδρος Τρούμαν είχε υπογράψει το Νόμο Οικονομικής Συνεργασίας που έμελλε να έχει αποφασιστική σημασία για τις εξελίξεις στην Ευρώπη. Στον πρώτο χρόνο του τετραετούς προγράμματος για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης δόθηκε από την Αμερικάνικη Κυβέρνηση βοήθεια ύψους 5,055 δις. δολαρίων. Ο συντονισμός της και η κατανομή της έγιναν από τη Διοίκηση Οικονομικής Συνεργασίας στην πλευρά των Αμερικάνων και τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας στην πλευρά των Ευρωπαίων. Ο νέος οργανισμός έθεσε ως σκοπούς τη δημιουργία υγιών συνθηκών στις ευρωπαϊκές οικονομίες με την αποτελεσματική αξιοποίηση της Αμερικάνικης βοήθειας και την εμπέδωση της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών για την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και την ελεύθερη μετατρεψιμότητα των εθνικών νομισμάτων. (William Finnegan)

Οι καταστατικοί σκοποί του ΟΟΣΑ είναι πολύ γενικοί: επιδίωξη του υψηλότερου και υγιέστερου δυνατού ρυθμού οικονομικής μεγεθύνσεως των μελών του, αλλά και τρίτων χωρών, διασφάλιση υψηλού επιπέδου απασχολήσεως, ανύψωση του επιπέδου ζωής, διατήρηση χρηματοδοτικής σταθερότητας, ανάπτυξη των διεθνών συναλλαγών σε πολυεθνική βάση με κατάργηση των διακρίσεων και σεβασμό των διεθνών υποχρεώσεων.

Ειδικότερα η δραστηριότητα του ΟΟΣΑ κατευθύνεται στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μελών του και στη διασφάλιση συνεχούς επικοινωνίας με άλλους διεθνείς οργανισμούς, σε μια γενικότερη προσπάθεια να προωθηθούν προς τη λύση τους σε βάση αμοιβαίας αρωγής και υποστηρίξεως τα μεγάλα οικονομικά προβλήματα της ανθρωπότητας. Εξειδίκευση και αποτελεσματικότερη

οργάνωση της λειτουργίας του οργανισμού διασφαλίζεται στα πλαίσια ειδικών επιτροπών και ομάδων εργασίας.
(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

4.4.3 Λειτουργία και δραστηριότητες

Οι σημαντικότερες λειτουργικές δραστηριότητες του ΟΟΣΑ είναι:
Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των μελών για την εκπλήρωση οικονομικών σκοπών.

(Paul Krugman – Εκδόσεις Κριτική)

Για την επίτευξη των καταστατικών σκοπών του ΟΟΣΑ τα κράτη – μέλη οφείλουν από κοινού και χωριστά να κάνουν καλή χρήση των διαθέσιμων πόρων, να προωθούν την επιστημονική έρευνα και την επαγγελματική εκπαίδευση, να επιδιώκουν οικονομική ανάπτυξη και συγχρόνως εσωτερική και εξωτερική νομισματική σταθερότητα και να καταβάλλουν σύντονες προσπάθειες για την άρση των φραγμών στις διεθνείς μετακινήσεις αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και μέσων πληρωμών. Επιπλέον είναι ανάγκη να χορηγηθεί πιστωτική, τεχνολογική και άλλων μορφών βοήθεια στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Τα κράτη – μέλη συγκεντρώνουν και διοχετεύουν στον ΟΟΣΑ τις απαραίτητες για το έργο του πληροφορίες και βρίσκονται σε στενή συνεργασία μεταξύ τους στην επιδίωξη κοινών στόχων και προγραμμάτων.

(ΓΕΜΤΟΥ 1978)

5.1 Ιστορική Αναδρομή – Η ανάγκη του Διεθνούς Εμπορίου

Το μέγεθος του Διεθνούς Εμπορίου είναι ένας σημαντικός δείκτης της σημερινής αλληλεξάρτησης των διαφορετικών κρατών. Η συμμετοχή του διεθνούς εμπορίου σαν μέρος του παγκόσμιου οικονομικού αποτελέσματος έχει διπλασιαστεί από αυτό του 1945 φτάνοντας τα \$2.3 τρις Στατιστικά Στοιχεία '95. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει από μόνο του, πόσο περισσότερο εξαρτώμενα είναι τα κράτη σήμερα από οποιαδήποτε άλλη περίοδο του παρελθόντος. Το σύγχρονο χαρακτηριστικό στην αύξηση των διεθνών συναλλαγών είναι ολοένα αυξανόμενος ρόλος των επιχειρήσεων και των επιχειρηματικών ομίλων που οι ανταλλαγές τους σε όγκο συνεισφέρουν περισσότερο από το 60% στο σύνολο των ανταλλαγών.

Για το στέλεχος του Διεθνούς Μάρκετινγκ η γνώση κι η κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του διεθνούς εμπορίου είναι ένα σημαντικό εφόδιο γιατί είναι απαραίτητο τόσο για την βελτίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων μιας επιχείρησης ή ενός κράτους, όσο και για λόγους της ίδιας της επιβίωσης τους.

Η ερμηνεία του φαινομένου των διεθνών ανταλλαγών βασίζεται στα λόγια του A. Smith, που δίνει και τις βάσεις της σημασίας του συγκριτικού πλεονεκτήματος σύμφωνα με το οποίο η μεγαλύτερη πηγή ευημερίας για τα διάφορα έθνη είναι η εφαρμογή της εξειδίκευσης, η διεθνής κατανομή της εργασίας και οι ανταλλαγές.

Η εξειδίκευση φέρνει μεγαλύτερη αποδοτικότητα και παραγωγικότητα. Μια τέτοια εξειδίκευση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα Έθνη, αφού το κάθε ένα απ' αυτά έχει διαφορετικούς σε ποσότητα και ποιότητα πόρους όπως επίσης και διαφορετική δυνατότητα παραγωγής αγαθών. Επομένως, το διεθνές εμπόριο δεν είναι μόνο ένα φυσικό αποτέλεσμα των διαφορετικών δυνατοτήτων των επιμέρους κρατών, αλλά και μια διεργασία που θα πρέπει να επιδιώκεται με ιδιαίτερο τρόπο αφού συμβάλλει στην παγκόσμια άνοδο του οικονομικού επιπέδου.

(Κωνσταντίνος Ε. 2005)

Η ολοένα μεγαλύτερη αύξηση του όγκου των διεθνών ανταλλαγών απαιτεί από το στέλεχος μάρκετινγκ εκτός των άλλων και τη κατανόηση της μελλοντικής του πορείας. Πορείας που με πολλούς άμεσους και έμμεσους τρόπους θα επηρεάσει τον εξαγωγικό / διεθνή προσανατολισμό μιας επιχείρησης ή ενός κλάδου. Οι κυριότερες μεταβλητές που επηρεάζουν το μέλλον του διεθνούς εμπορίου είναι:

- **Η Πληθυσμιακή και Εισοδηματική Αύξηση.** Η πληθυσμιακή αύξηση του πλανήτη μας και του κατά κεφαλήν εισοδήματος είναι ένας θετικός παράγοντας για τη μελλοντική εξέλιξη του εμπορίου και των διεθνών ανταλλαγών. Μεγαλύτερες αγορές με υψηλότερα εισοδήματα σημαίνει αγορά μεγαλύτερων ποσοτήτων προϊόντων που προέρχονται από το εξωτερικό. Τα εισαγόμενα προϊόντα, κυρίως λόγω της εικόνας τους ως

«εισαγόμενα», έχουν συνήθως εισοδηματική ελαστικότητα σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα και υπηρεσίες.

- **Το Συγκριτικό Πλεονέκτημα των Εθνών.** Το όνειρο της επίτευξης οικονομικής αυτάρκειας και αυτοτέλειας κατέπεσε με τη ριζική αλλαγή της πορείας όλων των Σοσιαλιστικών κρατών που το σημερινό μέγεθος των ανταλλαγών τους με το εξωτερικό είναι το μεγαλύτερο στην ιστορία τους. Τα Έθνη, όπως παρατήρησε ο A. Smith, έχουν συμφέρον να εξειδικεύονται στους τομείς που είναι περισσότερο αποδοτικοί και παραγωγικοί και να εμπορεύονται στη συνέχεια το προϊόν τους μ' αυτό που προέρχεται από το προϊόν της εξειδίκευσης άλλων κρατών.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.2 Οι Εξαγωγές σαν Πηγή Εθνικού Εισοδήματος

Όπως έχει ήδη υπογραμμιστεί, οι διάφορες κυβερνήσεις αποδίδουν μεγάλη σημασία στις εξαγωγές γιατί η αύξηση τους είναι στενά συνδεδεμένη με τη γρήγορη οικονομική πρόοδο και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της χώρας που εξάγει. Σαν αποτέλεσμα, αντικειμενικός σκοπός της πολιτικής των διαφόρων κυβερνήσεων είναι και η αύξηση του συνολικού όγκου των εξαγωγών. Επίσης μεγάλη προσπάθεια επιβάλλεται να γίνεται και στη διαφοροποίηση των εξαγωγών, όχι μόνο σε σχέση με τα προς εξαγωγή προϊόντα, αλλά και προς τον αριθμό, την ποικιλία εξαγωγικών αγορών, καθώς μια τέτοια πολιτική μειώνει συνήθως το βαθμό του επιχειρηματικού κινδύνου που αντιμετωπίζεται.

(ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

Στην Ελλάδα, όπου εμφανίζεται ένα μεγάλο έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο, οι συνηθισμένες δικαιολογίες για την παρατηρούμενη εξαγωγική απάθεια από τις μικρές επιχειρήσεις είναι η αστάθεια της δραχμής, η έλλειψη κατάλληλης τεχνικής υποδομής ή κυβερνητικής πολιτικής, οι ξένες πολυεθνικές ο ισχυρός ανταγωνισμός, η αβεβαιότητα του διεθνούς περιβάλλοντος κ.λπ. Κανένας όμως από τους παραπάνω λόγους δεν είναι ικανοποιητικός, μια που όλοι τους δεν τίποτα άλλο από δικαιολογίες που αντανakλούν είτε μια φτωχή προετοιμασία στην εκτίμηση των επιχειρηματικών ευκαιριών στο διεθνή χώρο. Εξ άλλου, εάν περιμέναμε να έρχονται πάντα τα πράγματα όπως ακριβώς τα επιθυμούμε, δεν θα επιχειρούσαμε ποτέ να πραγματοποιήσουμε εμπορικές δραστηριότητες στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό. Το μόνο που θα επιτυγχάναμε σε μια τέτοια περίπτωση θα ήταν να παραμένουμε σε αδράνεια, βλέποντας τις διάφορες ευκαιρίες να περνούν από μπροστά μας.

(Δάσκαλου Γεώργιος – Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική)

Με μια πρώτη ματιά, οι έλληνες επιχειρηματίες δίνουν την εντύπωση ότι πραγματοποιούν μια παγκόσμια παρουσία π.χ. ο ελληνικός εμπορικός στόλος κάνει μια εντυπωσιακή εμφάνιση στα κυριότερα λιμάνια του κόσμου, τα ελληνικά πορτοκάλια βρίσκονται σε ένα μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, τα ελληνικά

ρούχα σε πολλές χώρες της Μέσης Ανατολής, οι ελληνικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις σε πολλές χώρες της Βορείου Αφρικής κλπ. Η πραγματικότητα όμως είναι πολύ διαφορετική. Για κάθε μια επιχείρηση που προσπαθεί να βγει και να αγωνιστεί στη διεθνή αγορά θα βρούμε στην αγορά του εσωτερικού 70-80 επιχειρήσεις που να χαρακτηρίζονται από εξαγωγική απάθεια και που δεν παίρνουν στα σοβαρά την εξαγωγική αγορά, επηρεασμένες κύρια από το βαθμό ευκολία λειτουργίας στο εσωτερικό.

Οι επιχειρήσεις που έχουν έναν εξαγωγικό προσανατολισμό γρήγορα αντιλαμβάνονται ότι ο σύνδεσμος των δραστηριοτήτων στην εσωτερική και εξωτερική αγορά τους δίνει τη δυνατότητα ενός μεγαλύτερου βαθμού προσαρμογής στις διαφοροποιημένες εμπορικές συνθήκες, που ασφαλώς δεν θα υπήρχε εάν η επιχείρηση λειτουργούσε αποκλειστικά στην αγορά του εσωτερικού. Ιδιαίτερα για τους παραγωγούς των μικρών χωρών, που το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς δεν τους επιτρέπει να εκμεταλλευτούν καμία οικονομία κλίμακας, η υπόθεση των εξαγωγών δεν μπορεί παρά να είναι ένα θέμα ζωής ή θανάτου.

(Παπαδιοδώρου 2002)

5.3 Οφέλη του Εξαγωγικού Εμπορίου

- **Καλύτερη χρήση των εθνικών πόρων.** Πολλά αναπτυσσόμενα κράτη βασίζουν την οικονομία τους στην εκμετάλλευση των παραδοσιακών εξαγωγικών προϊόντων τους ακόμα και όταν η παγκόσμια ζήτηση γι' αυτά τα προϊόντα αρχίζει να εξασθενεί. Θα ήταν λοιπόν πολύ καλύτερο γι' αυτές τις χώρες να κατευθύνουν τις εξαγωγές τους σε προϊόντα που παρουσιάζουν ή θα παρουσιάσουν αυξημένη ζήτηση, πράγμα που απαιτεί ένα μεγαλύτερο προσανατολισμό προς τη διεθνή αγορά. Σήμερα, ο προσανατολισμός προς τις ανάγκες και τις μελλοντικές εξελίξεις της διεθνούς αγοράς γίνεται πιο επιτακτικός για τους παρακάτω παράγοντες:
 1. Τη μείωση της συνολικής ζήτησης πολλών πρωτογενών προϊόντων.
 2. Την τεχνολογική πρόοδο που οδηγεί στην καλύτερη, πιο οικονομική και πιο αποδοτική χρησιμοποίηση των πρώτων υλών.
 3. Τον ανταγωνισμό από υποκατάστατα προϊόντα.(Steedman Ian 1993)

- **Τεχνολογική πρόοδος.** Η επέκταση και η διαφοροποίηση των εξαγωγών έχει πάντα σαν αποτέλεσμα τη βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου της χώρας. Ο ανταγωνισμός που υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο ενθαρρύνει τους εξαγωγείς να προσαρμόσουν τα προϊόντα τους στις ανάγκες των διαφόρων αγορών του εξωτερικού και να χρησιμοποιήσουν τις περισσότερο σύγχρονες μεθόδους στη σύλληψη, σχεδιασμό, παραγωγή και εμπόριο των προϊόντων τους. Η υιοθέτηση και αφομοίωση της σύγχρονης τεχνολογίας επιδρά θετικά όχι μόνο στην αποτελεσματικότητα και παραγωγικότητα των μεθόδων που χρησιμοποιούνται στην έρευνα

αγοράς, στη φυσική διανομή του προϊόντος, στις μεθόδους διοίκησης του τμήματος μάρκετινγκ και της επιχείρησης κλπ.

- **Ανάπτυξη του ορίζοντα της εθνικής αγοράς.** Οι εξαγωγές δίνουν τη δυνατότητα επαφής με πολύ πιο μεγάλες αγορές από την εθνική αγορά. Σήμερα υπάρχουν αναπτυσσόμενες χώρες με μικρό πληθυσμό, που διαθέτουν σημαντικά αποθέματα πρώτων υλών, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην συνεχεία για την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων με σημαντική προστιθέμενη αξία. Το μικρό μέγεθος της εσωτερικής αγοράς είναι συνήθως το καθοριστικό εμπόδιο για την εγκατάσταση μιας τέτοιας μονάδας μια που δεν μπορεί να απορροφήσει την παραγωγή. Η Ελλάδα, για παράδειγμα, έχει σημαντικά αποθέματα βωξίτη, ενός ορυκτού στρατηγικής σημασίας. Η εγκατάσταση ενός εργοστασίου αλουμίνας και προϊόντων αλουμινίου δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, αν δεν ήταν εκ των προτέρων εξασφαλισμένη η εξαγωγή του πλεονάσματος, το οποίο δεν μπορεί να απορροφηθεί από τη σχετικά μικρή εσωτερική αγορά της χώρας.
- **Μείωση της ανεργίας.** Οι εξαγωγές έχουν συνήθως μια θετική επίδραση στην αγορά εργασίας, μια που πολλές φορές τα προς εξαγωγή προϊόντα είναι εντάσεως εργασίας, ή πιο απλά, η παραγωγή τους προσφέρει νέες θέσεις εργασίας.
- **Βελτίωση του Εμπορικού Ισοζυγίου.** Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες σήμερα, όπως και η Ελλάδα, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών τους. Η πιο σίγουρη λύση σ' αυτό το πρόβλημα δεν μπορεί να είναι παρά μια οργανωμένη εθνική προσπάθεια που θα αποβλέπει στη μείωση του ελλείμματος με την αύξηση των εξαγωγών, μια που ένας αυστηρός έλεγχος των εισαγωγών από μόνος του, θα μπορούσε να προκαλέσει προβλήματα, καθώς ένα μεγάλο μέρος του μηχανολογικού εξοπλισμού και των πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή προϊόντων εισάγονται από το εξωτερικό. Σαν συμπέρασμα, μπορεί να ειπωθεί, ότι για να εισάγει ένα κράτος σήμερα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξαγάγει τουλάχιστον μια ισάξια ποσότητα προϊόντων. Το πρόβλημα έτσι εντοπίζεται στα παρακάτω ερωτήματα:
 1. Ποια είναι εκείνη η ποσότητα/αξία εμπορευμάτων που θα πρέπει να εξαχθεί;
 2. Πώς μια χώρα μπορεί να προγραμματίσει τις εξαγωγές;Οι απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα δεν είναι απλές. Όπως η κάθε επιχείρηση έτσι και η κάθε χώρα έχει ένα λογιστικό σύστημα που της επιτρέπει να γνωρίζει τη ακριβή κατάσταση της οικονομίας της μέσω ενός συστήματος εθνικών λογαριασμών. Όπως το λογιστικό σύστημα της επιχείρησης ασχολείται με χρηματικές εισροές-εκροές που έχουν σχέση με την επιχείρηση, έτσι και το κράτος έχει ένα σύστημα λογαριασμών που

του επιτρέπει να γνωρίζει την κίνηση των κεφαλαίων μεταξύ της χώρας και των άλλων χωρών του κόσμου. Αυτό δεν είναι τίποτα άλλο από το ισοζύγιο πληρωμών. Εάν τώρα σε μια δεδομένη περίοδο η αξία των συνολικών εισροών είναι μεγαλύτερη από αυτή των εκροών, η χώρα θα πρέπει να καλύψει τη διαφορά αυτή με τα συναλλαγματικά της αποθέματα ή μέσω δανεισμού σε συνάλλαγμα. Το ισοζύγιο πληρωμών θα μπορούσε να οριστεί ως το συνολικό υπόλοιπο που προκύπτει ένα από το σύνολο των υποχρεώσεων της χώρας προς όλες τις άλλες χώρες του κόσμου αφαιρέσουμε τις απαιτήσεις της χώρας από αυτές. Το ισοζύγιο πληρωμών δεν λαμβάνει από τη φύση του υπ' όψη την κίνηση κεφαλαίων στο εσωτερικό της χώρας. Το εμπορικό ισοζύγιο, σε αντίθεση με το ισοζύγιο πληρωμών αναφέρεται στη διαφορά των φανερών εισαγωγών και εξαγωγών προϊόντων και σ' αυτό δεν αναφέρονται οι ανταλλαγές μεταξύ των συγκεκριμένων κρατών υπηρεσιών όπως: μεταφορές, ασφάλειες, ειδικές υπηρεσίες, τουρισμό, που καταγράφονται το ισοζύγιο άδηλων πόρων. Το ισοζύγιο πληρωμών, εξ άλλου λαμβάνει υπ' όψη του και κινήσεις κεφαλαίων όπως: επαναπατρισμός κεφαλαίων, επενδύσεις, επιχορηγήσεις, ναυτιλιακό συνάλλαγμα, μεταναστευτικό συνάλλαγμα κλπ. (Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.4 Το Διεθνές Εμπόριο

Ιστορικά το διεθνές εμπόριο θεωρείται σαν ο πρόγονος του σύγχρονου μάρκετινγκ, όπως αντίστοιχα το εμπόριο είναι ο πρόγονος του μάρκετινγκ. (Κωνσταντίνος Ε. 2005)

Στην πραγματικότητα, οι δύο παραπάνω όροι έχουν πολλές και σημαντικές διαφορές που παρουσιάζονται κύρια στο τύπο των εισροών – εκροών τους, καθώς επίσης και στο είδος των πρωταγωνιστών στους οποίους αναφέρονται.

- **Διαφορά στο σύστημα εκροών – εισροών.** Το διεθνές εμπόριο δίνει περισσότερο βάρος στη ροή των εμπορευμάτων μεταξύ των διαφόρων κρατών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην λαμβάνονται υπ' όψη οι ενσωματωμένες σ' αυτό υπηρεσίες. Σε αντίθεση, το διεθνές μάρκετινγκ περιλαμβάνει ως όρος πολύ περισσότερο στοιχεία από την απλή, αυστηρή ανταλλαγή εμπορευμάτων, αφού υπολογίζεται σ' αυτό μια ολόκληρη σειρά υπηρεσιών. Λειτουργιών όπως είναι η πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων μάρκετινγκ στο εξωτερικό: μελέτη και έρευνα αγοράς, καθορισμός της πολιτικής προϊόντος, τιμολογιακή πολιτική, διάθεση και προώθηση.
- **Διαφορά στο είδος των πρωταγωνιστών.** Το διεθνές εμπόριο που είναι όρος συνώνυμος με τις διεθνείς ανταλλαγές, είναι ένα αντικείμενο έρευνας της οικονομικής επιστήμης και όχι της διοίκησης των επιχειρήσεων. Το διεθνές εμπόριο πιο συγκεκριμένα δεν εξετάζει τη

συμπεριφορά των πρωταγωνιστών του και σαν αποτέλεσμα πολύ σπάνια αναφέρονται σ' αυτό οι ειδικές συνθήκες στις οποίες λειτουργούν και συμπεριφέρονται οι πολυεθνικές επιχειρήσεις. Το διεθνές μάρκετινγκ, από την άλλη μεριά, δίνει ιδιαίτερη σημασία στη συμπεριφορά των πρωταγωνιστών του διεθνούς εμπορίου: στη συμπεριφορά της διεθνούς επιχείρησης ή των διεθνών οργανισμών. Επι πλέον, σύμφωνα με τη θεωρία του μάρκετινγκ, δεν επαρκούν οι παράγοντες που προδιαγράφουν την πράξη της ανταλλαγής προϊόντων / υπηρεσιών σε διεθνές επίπεδο χωρίς να γίνεται αναφορά στους παράγοντες συμπεριφοράς και υποκίνησης της επιχείρησης, όπως επίσης και στο σύστημα των επιχειρησιακών στόχων που προβάλλονται στην προσπάθεια διεθνοποίησης των λειτουργιών.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.5 Μάρκετινγκ των Εξαγωγών

Ο κλάδος αυτός του διεθνούς μάρκετινγκ εξετάζει το σύνολο των λειτουργιών μιας επιχείρησης που έχει σαν κύρια ή βοηθητική απασχόληση τις εξαγωγές. Σ' αυτή την οπτική, το διεθνές μάρκετινγκ δεν είναι παρά μια μεταβλητή της διοίκησης των εξαγωγών. Οι άλλες μεταβλητές που περιλαμβάνονται σ' αυτό είναι:

- Η χρηματοδοτική μεταβλητή
- Η νομική μεταβλητή
- Η χρηματοοικονομική μεταβλητή
- Η διοικητική μεταβλητή

Σ' αυτήν την περίπτωση το διεθνές μάρκετινγκ δεν είναι τίποτα άλλο από ένα συνώνυμο της εμπορίας μέσω της εξαγωγής.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.6 Το Συγκριτικό Διεθνές Μάρκετινγκ

Βασίζεται σε μια οργανωμένη συγκριτική μελέτη των συστημάτων μάρκετινγκ που υπάρχουν σε διαφορετικές χώρες. Η συστηματική αυτή σύγκριση δεν αποβλέπει στην απλή καταγραφή των διαφορών του περιβάλλοντος των αγορών στο εξωτερικό ή στις διαφορές των διαδικασιών μάρκετινγκ, αλλά ασχολείται κύρια με το είδος της σχέσης που υπάρχει μεταξύ της διεργασίας μάρκετινγκ και του παράγοντα «περιβάλλον» σε δύο ή περισσότερες χώρες.

(Steedman Ian 1993)

Μια μικρή κριτική που μπορεί να γίνει γι' αυτό το είδος του διεθνούς μάρκετινγκ βασίζεται στο ότι είναι περισσότερο αναλυτικό παρά περιγραφικό και στο ότι

αποδίδει περισσότερη έμφαση στην κοινωνιολογία παρά στη διοίκηση. Το παραπάνω πηγάζει από το ότι τι σύγχρονο διοικητικό στέλεχος ενδιαφέρεται όχι μόνο για τις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ δύο ή περισσότερων αγορών, αλλά κύρια για το ποιες είναι εκείνες οι τεχνικές / μέθοδοι που θα τον βοηθήσουν να λάβει υπ' όψη τις διαφορές αυτές, σε ένα ουσιαστικά αποτελεσματικό διοικητικό σύστημα αποφάσεων.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.7 Το Πολυεθνικό Μάρκετινγκ

Το πολυεθνικό μάρκετινγκ περιλαμβάνει τη διεργασία κατεύθυνσης του συστήματος πόρων – στόχων της επιχείρησης στην κατεύθυνση των διάφορων ευκαιριών που παρουσιάζονται στην παγκόσμια αγορά. Η επιχείρηση που μπορεί να εφαρμόσει αυτό το είδος του διεθνούς μάρκετινγκ έχει όλα τα χαρακτηριστικά μιας πολυεθνικής επιχείρησης. Η πολυεθνική αυτή επιχείρηση με την έναρξη των εργασιών της στις διάφορες αγορές του εξωτερικού έχει βασικά δύο εναλλακτικές λύσεις όσον αφορά τη στρατηγική μάρκετινγκ:

- Τη δημιουργία, διοίκηση και εφαρμογή διαφορετικών προγραμμάτων μάρκετινγκ στις χώρες που λειτουργεί η επιχείρηση ή
- Τη δημιουργεί, διοίκηση και εκτέλεση ενός παγκόσμιου προγράμματος διεθνούς μάρκετινγκ.

Η ουσία του διεθνούς μάρκετινγκ δεν βασίζεται στη δημιουργία ιδιαίτερων στρατηγικών για τη κάθε μια από τις διαφορετικές χώρες που λειτουργεί η πολυεθνική επιχείρηση. Αντίθετα αποβλέπει στην ταυτόχρονη λειτουργία σε περισσότερα από ένα εθνικά περιβάλλοντα, στο συντονισμό των λειτουργιών της πολυεθνικής επιχείρησης σε ένα παγκόσμιο επίπεδο καθώς και στη χρησιμοποίηση της εμπειρίας που αποκτάται από τη λειτουργία σε μια ορισμένη χώρα, για τη βελτίωση του γενικότερου συστήματος λήψεως αποφάσεων.

(Δάσκαλου Γεώργιος – Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική)

Ο ιδιαίτερος αυτός τύπος του διεθνούς μάρκετινγκ έχει την ικανότητα να επιλύει μεγάλη ποικιλία προβλημάτων με την εφαρμογή αρκετά πολύπλοκων μεθόδων. Το πεδίο των εφαρμογών του πολυεθνικού μάρκετινγκ είναι αρκετά περιορισμένο αφού μπορεί να εφαρμοστεί μόνο από ένα σχετικά μικρό αριθμό επιχειρήσεων. Ένας άλλος περιορισμός του είναι το ότι αναφέρεται ε ένα μικρό αριθμό υπευθύνων, δηλαδή των ανωτέρων διοικητικών στελεχών των πολυεθνικών επιχειρήσεων που είναι υπεύθυνα για τη σύλληψη, σχεδιασμό, πραγματοποίηση και έλεγχο των στρατηγικών πολυεθνικού μάρκετινγκ.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.8 Το Διεθνές Μάρκετινγκ στη Σύγχρονη Πραγματικότητα

Πολλοί είναι οι παράγοντες που τα τελευταία χρόνια έχουν συμβάλει με τον τρόπο τους στη σημαντική θέση που κατέχει σήμερα το διεθνές μάρκετινγκ σαν αντικείμενο μελέτης και κριτήριο επίδοσης των διεθνών επιχειρήσεων. (Steedman Ian 1993)

Οι λόγοι αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στους παρακάτω παράγοντες:

- **Κορεσμός της Εθνικής Αγοράς.** Ο κορεσμός της εθνικής αγοράς και η ανάγκη ανάπτυξης νέων αγορών, για να μπορεί η επιχείρηση να συνεχίζει να λειτουργεί κατά τρόπο επιτυχή, είναι παράγοντες που οδηγούν πολλές επιχειρήσεις στο διεθνή χώρο. Η διεθνής αγορά προσφέρει πάντα τη δυνατότητα αύξησης του κύκλου εργασιών και του μεριδίου αγοράς.
- **Ελλειμματικό εμπορικό Ισοζύγιο.** Οι αυξανόμενες εισαγωγές σε σχέση με τις αντίστοιχες εξαγωγές έχουν δημιουργήσει σε πολλά κράτη, όπως η Ελλάδα, ιδιαίτερα σημαντικά προβλήματα ενός χρόνιου ελλειμματικού εμπορικού ισοζυγίου. Το ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο δεν μπορεί παρά να συνεπάγεται μια εθνική ανάγκη αντιμετώπισης του, αφού ακολουθείται από μια εξασθένηση του οικονομικού και πολιτικού επιπέδου ανεξαρτησίας της χώρας στη διεθνή σκηνή.
- **Ξένος Ανταγωνισμός.** Σε πολλούς κλάδους οι εθνικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν έναν εξαιρετικά μεγάλο ανταγωνισμό από ξένους κατασκευαστές, όπως είναι η περίπτωση στην Ελλάδα του κλάδου της υφαντουργίας, βιομηχανίας υποδημάτων και ναυτικών κατασκευών, μια που πολλές χώρες στον κόσμο έχουν βελτιώσει την ανταγωνιστική τους θέση και τη δυνατότητα εισόδου τους τη διεθνή αγορά στους παραπάνω τομείς. Ένας τρόπος με τον οποίο μπορεί να αντιμετωπίσει κανείς την πρόκληση από τους ξένους ανταγωνιστές είναι η είσοδος της επιχείρησης με τα προϊόντα της στην εθνική αγορά του ανταγωνιστή. Η είσοδος όμως σε ξένες αγορές προϋποθέτει και τη δυνατότητα της ανάπτυξης και εκτέλεσης μιας στρατηγικής διεθνούς μάρκετινγκ. Αυτό πιστεύεται ότι είναι ο καλύτερος τρόπος προστασίας της εθνικής αγοράς από τον ξένο ανταγωνισμό και την ξένη διείσδυση, μια που ισχύει πάντοτε η αρχή του ότι η «καλύτερη άμυνα είναι μια καλά οργανωμένη επίθεση». Η μεταφορά του ανταγωνισμού στην εθνική τώρα αγορά του ξένου ανταγωνιστή δημιουργεί συνήθως σοβαρά προβλήματα στο ρυθμό και στην αποτελεσματικότητα του συστήματος αποφάσεων του ανταγωνιστή, αποφάσεων που έχουν σχέση με την εθνική και διεθνή αγορά, μια που με τη νέα κατάσταση που δημιουργείται στην εθνική αγορά του ανταγωνιστή, απαιτούνται σοβαρές αναπροσαρμογές της γενικότερης εξαγωγικής πολιτικής του και κατεύθυνσης.

- **Δημιουργία Νέων Αγορών.** Σημαντικές αγορές δημιουργούνται σήμερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, αφού αρκετές από αυτές απολαμβάνουν έναν υψηλό δείκτη ανάπτυξης. Δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς ότι στη δεκαετία του 1980 οι πέντε αναπτυσσόμενες οικονομίες στον κόσμο ήταν της Νότιας Κορέας, Σιγκαπούρης, Μαλαισίας, Ταϊλάνδης και Βραζιλίας. Οι αναπτυσσόμενες χώρες παρέχουν σήμερα στη διεθνή επιχείρηση απεριόριστες ευκαιρίες. Η είσοδος στην Αγορά της Κίνας επιχειρήσεων όπως η Coca-Cola Co., η PepsiCo. Inc., η Nestle, η General Foods, η Gillette κλπ. Δείχνουν τις μεγάλες δυνατότητες που μπορεί να υπάρχουν σε μια αγορά 1.100 εκατομμυρίων κατοίκων. Οι αλλαγές που γίνονται σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου και η δυνατότητα εμπορικής επαφής μαζί τους, ίσως να μας δίνουν την κατάλληλη απάντηση στο πρόβλημα του κορεσμού που παρατηρούμε σήμερα στις εθνικές αγορές πολλών αναπτυσσόμενων χωρών, πρόβλημα που γίνεται εντονότερο με την πληθυσμιακή στασιμότητα που παρατηρείται εκτός από την Ελλάδα και σε όλες τις χώρες της Ε.Ε.
- **Ομοιογένεια των Αγορών του Εξωτερικού.** Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, όπως υποστήριξε πρώτος ο Levitt, έχει καταστήσει ομοιογενείς τις αγορές του πλανήτη μας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να είναι σήμερα δυνατή η παραγωγή τυποποιημένων προϊόντων που αποβλέπουν στην ικανοποίηση των καταναλωτών σε παγκόσμια βάση. Σ' αυτήν την κατεύθυνση έχουν εξ άλλου συμβάλει όλες οι κινήσεις μειώσεων των δασμών και των εμπορικών συναλλαγών μέσω της GATT που έχουν οδηγήσει σε μια σημαντική μείωση των εμποδίων εισόδου στις διάφορες αγορές του πλανήτη μας. Σ' αυτήν την αγορά, των κοινών παγκοσμίων προτιμήσεων, φαίνεται να δίνουν σήμερα ιδιαίτερη σημασία οι βιομηχανίες ή κλάδοι που στοχεύουν στην εξασφάλιση οικονομιών κλίμακος, όπως βιομηχανίες αεροσκαφών αυτοκινητοβιομηχανίες, επιχειρήσεις βαρέων οχημάτων, επιχειρήσεις κατασκευής ηλεκτρονικών υπολογιστών, προϊόντων ευρείας κατανάλωσης, οικιακών συσκευών, υπηρεσιών.
- **Δυνατότητα Απόκτησης Χαμηλότερου Κόστους Εισροών Παραγωγής.** Η είσοδος και η λειτουργία στις αγορές του εξωτερικού παρέχει πολλές φορές τη δυνατότητα εξεύρεσης πρώτων υλών και εργατικού δυναμικού χαμηλότερου κόστους. Το χαμηλότερο κόστος εργασίας που μπορεί να εξασφαλίσει κανείς είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον για τις επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας, γεγονός που ερμηνεύει την είσοδο πολλών επιχειρήσεων του είδους σε χώρες όπως η Μαλαισία, Ινδία, Ταϊλάνδη, Τουρκία, Μεξικό, Αίγυπτο κλπ.
- **Αντιμετώπιση Μικρότερου Ανταγωνισμού.** Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες έχουν αγορές που πολλές φορές ο ανταγωνισμός σε πολλούς

κλάδους είναι σε πρωτόγονη κατάσταση, γεγονός που θα μπορούσε να το εκμεταλλευτεί μια ξένη επιχείρηση η οποία στο εθνικό της επίπεδο αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα ανταγωνισμού.

- **Εξασφάλιση Φορολογικών Πλεονεκτημάτων και Ειδικών Ρυθμίσεων.** Η διεθνής παρουσία δίνει το πλεονέκτημα ευνοϊκών φορολογικών πλαισίων που μπορεί να παρέχονται από διάφορες χώρες για την προσέλκυση επενδύσεων.
- **Ειδικοί λόγοι.** Υπάρχουν επιχειρήσεις που μπορεί να αποφασίζουν τη πραγματοποίηση διεθνών δραστηριοτήτων για λόγους που δεν αναφέρονται σε καμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις. Τέτοιοι λόγοι μπορεί να είναι:
 1. Η δυνατότητα δημιουργίας νέων προϊόντων σε αγορές που δεν θα προσελκύσουν εύκολα την προσοχή των ανταγωνιστών ή του κλάδου γενικότερα.
 2. Το γεγονός ότι ένας σημαντικός τους πελάτης εισέρχεται σε μια νέα αγορά του εξωτερικού και αποφασίζουν να τον ακολουθήσουν για να συνεχίσουν τη συνεργασία τους και σ' αυτήν την αγορά. Αυτό συμβαίνει πολλές φορές με τις διαφημιστικές επιχειρήσεις που ακολουθούν τους πελάτες τους, ή με την παρακολούθηση των εξελίξεων στη μητρική αγορά των κυριότερων ανταγωνιστών τους κλπ.

(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

5.9 Διάθρωση των Ελληνικών Εξαγωγών

Εξετάζοντας διάρθρωση των Ελληνικών εξαγωγών, η εικόνα που αντιμετωπίζει κανείς είναι πολύ διαφορετική από αυτήν που επικρατούσε τη δεκαετία του 1960, όταν ελάχιστα αγροτικά προϊόντα κάλυπταν το 50% της συνολικής αξίας των εξαγωγών και τα βιομηχανικά προϊόντα κάλυπταν σχεδόν το 10%. Όμως, παρά τις φανερές βελτιώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί σ' αυτήν την κατεύθυνση, η σύγχρονη πραγματικότητα της διάρθρωσης των Ελληνικών εξαγωγικών προϊόντων παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες, μια που στο διεθνή χώρο δεν μετρούν μόνο οι βελτιώσεις της απόδοσης μιας χώρας από μόνες τους, αλλά πάντα σε σχέση με την πρόοδο που έχουν πετύχει και οι άλλες χώρες σ' αυτόν τον τομέα. Το 1979, για παράδειγμα, οι ελληνικές εξαγωγές ήταν διπλάσιες των Τουρκικών, για να αποτελούν το 65% της αξίας των εξαγωγών της Τουρκίας τα τέλη του 1989. Έτσι, όταν εξετάζουμε σήμερα τη σύνθεση των Ελληνικών εξαγωγών, κατά βασικές κατηγορίες προϊόντων, βλέπουμε σχεδόν απουσία στην κατηγορία των μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων, προϊόντα που σε αναπτυγμένες καλύπτουν το μισό σχεδόν των εξαγωγών τους και που αντιπροσωπεύουν τομείς σύγχρονης τεχνολογίας, γεγονός που δείχνει μια σοβαρή υστέρηση σε σύγχρονη τεχνολογία και τεχνογνωσία. Παρά τη βαθμιαία αύξηση του αριθμού εξαγομένων προϊόντων, εξακολουθούν να απουσιάζουν τα προϊόντα που ταυτίζονται με υψηλή τεχνολογία. Ταυτόχρονα η εξαγωγική

εξειδίκευση που παρατηρείται σε μια προσπάθεια αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, συγκεντρώνεται όλο και πιο πολύ σε προϊόντα που χαρακτηρίζονται από ένα χαμηλό δυναμισμό στη διεθνή ζήτηση. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό αφού συνδέεται και με τη διάβρωση της ανταγωνιστικότητας της ποιότητας των Ελληνικών προϊόντων, γεγονός που επηρεάζει τη γενικότερη εικόνα ενός προϊόντος «Made In Greece».
(Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ 1999)

Κεφάλαιο Δ- Παγκοσμιοποίηση

**«...η Παγκοσμιοποίηση είναι ένα παράδοξο, φαινομενικά
ανίκητο, φαινόμενο και η ευπάθεια που κρύβει είναι
και η κεντρική πρόκληση του αιώνα»**

Andrian Woolridge & John Micklethwait

A Future Perfect

Τι είναι Παγκοσμιοποίηση

Είναι η δημιουργία μιας παγκόσμιας οικονομικής ζώνης, μιας παγκόσμιας αγοράς, όπου τα προϊόντα θα κινούνται ελεύθερα. Η μετατροπή της οικουμένης σε μια ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επικράτεια.
(<http://docs.google.com>)

6.1 Η πρόκληση της παγκοσμιοποίησης

Η παγκοσμιοποίηση, λοιπόν, δεν είναι φαινόμενο που απλώς πρέπει να λάβουμε υπόψη στους επιχειρηματικούς σχεδιασμούς μας. Είναι κυρίως φαινόμενο που πρέπει να διαχειρισθούμε.

Ιδίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, σημειώθηκε ραγδαία αύξηση των παγκοσμίων ροών εμπορίου, κεφαλαίων, τεχνολογίας, πληροφορίας, αλλά και, εν ευρεία έννοια, πολιτισμικών αγαθών. Η αύξηση αυτή είναι ασφαλής ένδειξη ότι πορευόμαστε την οδό μιας χωρίς προηγούμενο διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης και αλληλεξάρτησης. Αμάχητο τεκμήριο της πορείας αυτής συνιστούν το αυξανόμενο εύρος και μέγεθος των πολυεθνικών επιχειρήσεων, η εντεινόμενη διεθνοποίηση της επιχειρηματικής δράσης, αλλά και η αυξανόμενη μεταφορά ρυθμιστικών πρωτοβουλιών από εθνικό σε υπερεθνικό, ή διακρατικό, επίπεδο. Ο βαθμός της παγκόσμιας οικονομικής αλληλεξάρτησης είναι σήμερα, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, χωρίς ιστορικό προηγούμενο. Για παράδειγμα, η συσχέτιση των τιμών αμερικανικών και ευρωπαϊκών μετοχών, στα τέλη της δεκαετίας του 1990, έφθασε σε ποσοστό περίπου 80%, δηλαδή στα υψηλότερα επίπεδα του αιώνα, με εξαίρεση τη μεγάλη ύφεση του '30. Παγκοσμιοποιημένη είναι, όμως, και η αντίσταση στην παγκοσμιοποίηση, όπως απέδειξαν τα γεγονότα στο Σιάτλ και στη Γένοβα. Θα ήταν επικίνδυνο να παραγνωρίσει κανείς το ιστορικό βάθος του φαινομένου. Από τη δεκαετία του 1870 ως τις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο δυτικός κόσμος γνώρισε ραγδαία αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου. Οι απαρχές της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας ανάγοντα Πράγματι στην τελευταία τριακονταετία του 19^{ου} αιώνα, όταν αιχμή της διεθνούς τεχνολογικής προόδου ήταν ακόμη τα ατμόπλοια, οι νεοπαγείς σιδηρόδρομοι και ο τηλεγράφος. Η διαδικασία της διεθνούς ολοκλήρωσης αντιστράφηκε με τον Α΄

Παγκόσμιο Πόλεμο, και η μεγάλη ύφεση του '30 ήρθε να παγιώσει την εθνική εσωστρέφεια και τον προστατευτισμό των δυτικών οικονομιών.

Η σύγχρονη διαδικασία παγκοσμιοποίησης αρχίζει πάλι τη δεκαετία του 1950 και φέρνει σε πρωτόγνωρο ύψος, όχι μόνο τον όγκο του διεθνούς εμπορίου, αλλά κυρίως των χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Το σύνολο των διεθνών εξαγωγών από 6% του Ακαθάριστου Παγκοσμίου Προϊόντος, το 1950, ανήλθε σε 10% το 1973 και 15% το 1999.

(Ηλίας Κατσούλης – Ι. Σιδέρης)

Ίσως το πλέον αβάσιμο μέρος της κριτικής που ασκείτε από τους αντιπάλους της παγκοσμιοποίησης αναφέρεται στην απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου και στις υποτιθέμενες ολέθριες επιπτώσεις για τις οικονομίες του Τρίτου Κόσμου. Η κριτική αυτή είναι περισσότερο αποτέλεσμα ιδεολογικών προκαταλήψεων παρά στέρεης οικονομικής ανάλυσης. Η μεγάλη πλειοψηφία των οικονομολόγων συμφωνεί ότι το ελεύθερο εμπόριο συνιστά αυτό που τεχνικά θα ονομάζαμε παίγνιο θετικού αθροίσματος: όλες οι συμβαλλόμενες χώρες, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, μπορούν να ωφεληθούν από αυτό, αν και όχι κατ'ανάγκη στον ίδιο βαθμό. Ακόμη και χώρες με χαμηλότερη παραγωγικότητα σε όλους τους τομείς, σε σχέση με τους εμπορικούς εταίρους τους, κερδίζουν από το ελεύθερο εμπόριο. Μια αναπτυσσόμενη χώρα μπορεί να εξαγει προϊόντα στα οποία διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των εμπορικών εταίρων της και να εισάγει προϊόντα απαραίτητα για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική της ευημερία, προϊόντα τα οποία δεν έχει τη δυνατότητα να παράγει εγχώρια κατά τρόπο αποδοτικό. Έτσι, θα μπορούσαμε να δούμε το ελεύθερο εμπόριο ως έναν συμφέροντα, έμμεσο, τρόπο παραγωγής αγαθών των οποίων η εγχώρια παραγωγή θα ήταν ασύμφορη.

(Βασίλης Σαμαράς 2003)

Η παγκοσμιοποίηση έχει καταστήσει πλέον σαφές στην πλειοψηφία των ανεπτυγμένων όσο και αναπτυσσομένων χωρών ότι η εθνική αγορά είναι πολύ περιορισμένη για την επίτευξη ενός αποτελεσματικού επιπέδου παραγωγής. Αυτό ισχύει για τους περισσότερους τομείς της βιομηχανίας, αλλά και για πολλούς κλάδους των υπηρεσιών. Έτσι, η παραγωγική αποδοτικότητα και η επιχειρηματική επιτυχία πρέπει να περικλείουν ισχυρό στοιχείο διεθνούς προσανατολισμού. Παράλληλα, ορατές είναι οι θετικές συνέργειες μεταξύ επιχειρηματικής και χρηματοοικονομικής διεθνοποίησης. Η παγκοσμιοποίηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, ουσιαστικά, διευκολύνει την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε φθηνά κεφάλαια για τις παραγωγικές τους επενδύσεις. Και δεν πρέπει να παραβλέπει κανείς τη θετική συμβολή της διεθνούς χρηματοοικονομικής απελευθέρωσης στη μακροοικονομική εξυγίανση και πειθαρχία των κυβερνήσεων.

Αν η ελευθερία του εμπορίου κερδίζει τη μάχη των σοβαρών επιχειρημάτων, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει αξία ο αντίλογος στην παγκοσμιοποίηση. Η έντονη χρηματοοικονομική αστάθεια που προκύπτει από την απεριόριστη κινητικότητα βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων αποτελεί βάσιμη αιτία εποικοδομητικής κριτικής. Η

παγκοσμιοποίηση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών θέτει πράγματι σοβαρά ζητούμενα αποτελεσματικής ρύθμισης και εποπτείας των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο.

(Τάκης Φωτόπουλος 1999)

Πράγματι, η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί μεγάλες κοινωνικοοικονομικές ανακατατάξεις, παράγει κερδισμένους, αλλά και χαμένους. Τέτοιες ανακατατάξεις συνδέονται με μεγάλες ιστορικές αλλαγές και τεχνολογικές επαναστάσεις. Οι άμεσες αναδιανεμητικές συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης ήταν κατά πολύ βιαιότερες, και ασφαλώς κανείς δεν ισχυρίζεται σήμερα ότι η ανθρωπότητα είναι σε χειρότερη μοίρα. Το σύγχρονο όμως κεκτημένο της ιστορικής εμπειρίας του αιώνα μας. Και τα διδάγματα της δεκαετίας του 1930, επιβάλλουν να δούμε με ιδιαίτερη προσοχή το ζήτημα της διεύρυνσης των οικονομικών ανισοτήτων στον κόσμο. Η διατήρηση ενός ελαχίστου κοινωνικής συνοχής αποτελεί προϋπόθεση ποιοτικής επιβίωσης των δημοκρατιών μας στο εσωτερικό καθεμιάς χώρας, άρα και προϋπόθεση ύπαρξης της ανάπτυξης και της ευημερίας. Το αυτό ισχύει και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο πλούτος που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση πρέπει να συνοδεύεται με τη βελτίωση της θέσης των ασθενέστερων χωρών και κοινωνικοοικονομικών κατηγοριών. Επομένως, είναι αναγκαία η επαγρύπνηση των δημοκρατικών κυβερνήσεων για τη διατήρηση ενός ελαχίστου δικτύου κοινωνικής προστασίας για τα ευπαθέστερα στρώματα όχι μόνο της δικής τους κοινωνίας, αλλά και της παγκόσμιας. Έτσι, ο ρόλος του κράτους την εποχή την εποχή της παγκοσμιοποίησης πρέπει να αναπροσδιορισθεί, ώστε να καταστεί αποτελεσματικό, αλλά και ισχυρό να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις. Για να γίνει, όμως, αυτό δεν αρκούν ούτε οι προθέσεις ούτε οι διασκέψεις, χρειάζονται πρακτικές λύσεις. Σε πρακτικό επίπεδο, σημαίνει μεταφορά σημαντικών πόρων από τους πλουσιότερους λαούς στους φτωχότερους, και μάλιστα με τρόπους αποτελεσματικούς. Σήμερα, τα ποσά που μεταφέρονται ως βοήθεια είναι εξαιρετικά μικρά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ο μεγαλύτερος χορηγός, αλλά τα ποσά είναι ανεπαρκή και, αν λάβει κανείς υπόψη την αδυναμία των φτωχών λαών να απορροφήσουν αποτελεσματικά τη βοήθεια, τελικώς είναι ανεπαρκέστατα.

(Ζ. Αριστοτέλης 2007)

Πρέπει να αντιληφθούμε τις ελεύθερες παγκοσμιοποιημένες αγορές ώσαν αυτό που είναι: μια μηχανή ανθρώπινης προόδου. Ο ανθρώπινος πολιτισμός κάθε άλλο παρά ολοκληρώνεται με την οικονομική παγκοσμιοποίηση, αντλεί όμως από αυτήν τον πλούτο που θα επιτρέψει τη διάχυση της κοινωνικής προόδου και ευημερίας. Στο πλαίσιο αυτό, είναι ασφαλώς θετική η ανάμειξη μιας νέας γενιάς ζητημάτων στην ατζέντα της απελευθέρωσης του εμπορίου, ειδικά σε ότι αφορά τον Τρίτο Κόσμο. Ωριμάζει, έτσι, το αίτημα πλέον να μην αντλούνται συγκριτικά πλεονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου από μεθόδους που, λόγου χάριν, παραβιάζουν βασικά δικαιώματα των εργαζομένων, ή ρυπαίνουν το περιβάλλον. Γενικότερα, ο διάλογος για την παγκοσμιοποίηση αναδεικνύει το αίτημα να

διέπονται οι επιχειρήσεις από κοινωνική υπευθυνότητα, να χαρακτηρίζουν από διαφάνεια και να αποδέχονται τη δημόσια κριτική, να σέβονται το καταναλωτικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν.

Η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί παγκοσμιοποιημένη κοινή γνώμη καταναλωτών, που έχει τη δύναμη να διεκδικεί μεταξύ των άλλων καλύτερες ποιοτικές και περιβαλλοντικές προδιαγραφές, και κοινωνική ευθύνη από τις πολυεθνικής εμβέλειας επιχειρήσεις. Έτσι, η ίδια διαδικασία, που παράγει παγκοσμιοποιημένα μεγέθη οικονομικής και επιχειρηματικής ισχύος, παράγει και ισχυρότερους υπερεθνικούς μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου. Με τον τρόπο αυτό, η δράση σε τοπικό επίπεδο συνυπάρχει με τη δράση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η παγκοσμιοποίηση παρέχει ευκαιρίες ανάπτυξης και πλούτου χωρίς τις οποίες η ευημερία των ανεπτυγμένων κοινωνιών θα παρέμενε στάσιμη και η έξοδος του Τρίτου Κόσμου από τη φτώχεια, χίμαιρα. Η πρόκληση της εποχής είναι η διερεύνηση και προώθηση της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης, σε συνδυασμό όμως με τη διατήρηση της οικονομικής ολοκλήρωσης, σε συνδυασμό όμως με τη διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής σταθερότητας και συνοχής. Η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου πρέπει και μπορεί να γίνει μηχανή ευρύτερα κατανομημένης ευημερίας για τις ανεπτυγμένες οικονομίες και εξόδου από τη φτώχεια για τις αναπτυσσόμενες. Η πολυμέρεια και ενεργός διεθνής συνεργασία είναι αιτήματα των καιρών, που θα επιτρέψουν αποτελεσματικότερη και δικαιότερη διαχείριση και διακυβέρνηση της παγκοσμιοποίησης.

(Θ. Καρατζά 2001)

6.2 Παγκοσμιοποίηση: Μύθος ή πραγματικότητα

Για να συζητήσουμε το θέμα της παγκοσμιοποίησης θα πρέπει πρώτα-πρώτα να ξεκαθαρίσουμε τι εννοούμε με τον όρο αυτό γιατί πολλή σύγχυση, κάποτε εσκεμμένα, δημιουργείται πάνω στο θέμα. Οι 'αριστεροί' που αμφισβητούν την παγκοσμιοποίηση είτε ισχυρίζονται ότι είναι πολύ περιορισμένη, είτε την αποδίδουν σε κακές πολιτικές ιμπεριαλιστικών κυβερνήσεων, είτε τέλος αρνούνται εντελώς το ίδιο το φαινόμενο ως 'αστικό ιδεολόγημα'. Έτσι, σύμφωνα με μια άποψη, η παγκοσμιοποίηση είναι περιορισμένη ποσοτικά αλλά και γεωγραφικά. Πράγμα που είναι αλήθεια εάν την εννοήσουμε ότι περιλαμβάνει τη διεθνοποίηση της ίδιας της παραγωγής σε ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας, όπου οι παραγωγικές μονάδες μετατρέπονται σε οργανισμούς που λειτουργούν σ' έναν χώρο χωρίς σύνορα, και όπου οι δραστηριότητες τους δεν έχουν ως πρωταρχικό στόχο τη χώρα που αποτελεί την εθνική τους βάση. Εάν όμως εννοήσουμε την παγκοσμιοποίηση ότι περιλαμβάνει μόνο τη διεθνοποίηση των αγορών κεφαλαίου και εμπορευμάτων, αλλά όχι και της ίδιας της παραγωγής, αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς, τότε η παγκοσμιοποίηση αυτή είναι όχι μόνο ποσοτικά τεράστια αλλά και αγκαλιάζει το σύνολο σχεδόν του πλανήτη, με σημαντικές επιπτώσεις στο πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.

(Ηλίας Κατσούλης – Ι. Σιδέρης)

Σύμφωνα με μια άλλη άποψη, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι παρά μια νεοφιλελεύθερη πολιτική την οποία εισήγαγαν 'κακές' ιμπεριαλιστικές κυβερνήσεις. Πράγμα που συνεπάγεται την ανάγκη για μια εναλλακτική πρόταση στο νεοφιλελευθερισμό, ο οποίος, επίσης, θεωρείται ένα είδος 'κακής' πολιτικής. Όπως, όμως, θα προσπαθήσω να δείξω στη συνέχεια, ούτε ο νεοφιλελευθερισμός, ούτε πολύ περισσότερο η παγκοσμιοποίηση, είναι θέματα κακής πολιτικής αλλά αντίθετα αντιπροσωπεύουν δομικές αλλαγές του συστήματος της οικονομίας της αγοράς.

Τέλος, μια Τρίτη άποψη απορρίπτει εντελώς την παγκοσμιοποίηση ως ένα αστικό ιδεολόγημα που στρέφεται εναντίον του κράτους-έθνους. Η στρουθοκαμηλική αυτή άποψη επομένως απορρίπτει όχι μόνο την παγκοσμιοποίηση αλλά και τον ίδιο τον μαρασμό της οικονομικής κυριαρχίας του κράτους-έθνους στη σημερινή διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς. Ο στόχος των υποστηρικτών της αυτής είναι προφανής: απορρίπτοντας την παγκοσμιοποίηση και τον συνακόλουθο μαρασμό του κράτους-έθνους προσπαθούν να δώσουν νόημα στη σοσιαλδημοκρατία, το 'ρεαλιστικό' οικολογικό κίνημα και γενικότερα τη φιλολογία των μεταρρυθμίσεων που υποστηρίζουν.

(Βασίλης Σαμαράς 2003)

Είναι λοιπόν φανερό από τα παραπάνω ότι το ζήτημα εάν η παγκοσμιοποίηση είναι μύθος, αστικό ιδεολόγημα, ή, αντίθετα, δομική αλλαγή δεν είναι απλή βυζαντινολογία. Το ζήτημα αυτό έχει πελώρια πρακτική σημασία όσον αφορά τη φύση της Αριστεράς σήμερα και τον ίδιο τον λόγο ύπαρξής της. Εάν δηλαδή δεχθούμε την άποψη του ιδεολογήματος κ.λπ. τότε η απάντηση στη διεθνοποίηση και τον νεοφιλελευθερισμό μπορεί να δοθεί μέσα στο ίδιο το σύστημα της οικονομίας της αγοράς, αρκεί να εκλέξουμε τους 'καλούς' σοσιαλδημοκράτες ή οικολόγους στη κυβέρνηση, που θα εισάγουν αποτελεσματικούς κοινωνικούς ελέγχους για την προστασία της εργασίας και του περιβάλλοντος. Από την άλλη μεριά, αν δεχθούμε τη θέση της παγκοσμιοποίησης ως δομικής αλλαγής τότε το σημερινό θεσμικό πλαίσιο των ανοικτών αγορών κεφαλαίου και εμπορευμάτων δεν δίνει καμία δυνατότητα για παρόμοιες επιλογές. Στη περίπτωση αυτή, οι πολιτικές που εφαρμόζουν σήμερα τα σοσιαλφιλελεύθερα κόμματα, σε συνεργασία με τα χρεοκοπημένα οικολογικά κόμματα, σε ολόκληρη την Ευρώπη, είναι πράγματι μονόδρομος. Πράγμα που σημαίνει ότι η μόνη διέξοδος είναι η δημιουργία νέων μορφών κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης, έξω από το σημερινό θεσμικό πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς.

(Τάκης Φωτόπουλος 1999)

Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Ο γνωστός στοχαστής Ι. Wallerstein εντοπίζει το πρώτο παγκόσμιο σύστημα στον 16^ο – 17^ο αιώνα. Σ' αυτή την περίοδο αναδύεται στον ευρωπαϊκό κυρίως χώρο μιας διεθνούς αγοράς όπου τα συμμετέχοντα κράτη ανταγωνίζονταν οικονομικά κατά τέτοιο τρόπο

ώστε κανένα δεν κατάφερε να κυριαρχήσει πολιτικά – δεν κατάφερε δηλαδή να αντικαταστήσει τη λογική της ανοιχτής αγοράς με τη διοικητική λογική ενός γραφειοκρατικά οργανωμένου imperium. Κατά τον Wallerstein είναι ακριβώς η δυναμική του πρώτου αυτού παγκόσμιου συστήματος που εξηγεί γιατί η νεωτερικότερα πρωτοεμφανίστηκε στη Δύση και όχι σ' άλλες προηγούμενες προβιομηχανικές κοινωνίες όπως η Κίνα.
(Ηλίας Κατσούλης – Ι. Σιδέρης)

Μια δεύτερη παγκοσμιοποίηση παρατηρούμε στην περίοδο 1860 – 1914, μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από το άνοιγμα των διεθνών αγορών, την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων και την εποπτεία του ανοιχτού αυτού συστήματος από την ηγεμονεύουσα τότε Μ. Βρετανία. Με τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι ανοιχτές αγορές καταρρέουν, οι αντιμαχόμενες δυνάμεις υψώνουν τα εθνικά τείχη και ο οικονομικός προστατευτισμός κυριαρχεί στις διεθνείς συναλλαγές. Τέλος, στο τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα βλέπουμε ξανά ένα νέο, απότομο άνοιγμα των αγορών, μια πρωτοφανή κινητικότητα του κεφαλαίου και τη διαμόρφωση ενός παγκόσμιου οικονομικού χώρου υπό την εποπτεία των ΗΠΑ αυτή τη φορά.

Αν συγκρίνουμε τώρα τα τρία παγκόσμια συστήματα που ανέφερα πιο πάνω, βλέπουμε ότι στο πρώτο το κέντρο βάρους παραμένει η παραδοσιακή κοινότητα – αφού ούτε το κράτος ούτε οι μηχανισμοί της παγκόσμιας αγοράς διεισδύουν την περιφέρεια μιας χώρας σε βαθμό που να μειώνουν σημαντικά τη σχετική αυτονομία του οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτισμικού τοπικισμού που χαρακτήριζε όλες τις προνεωτερικές κοινωνίες. Με την παγκοσμιοποίηση του 1860 – 1914, το κέντρο βάρους μετατίθεται από το τοπικό στο κρατικό επίπεδο: το κράτος – έθνος, αντίθετα με τα προνεωτερικά κράτη, αποκτά τεχνολογίες και διοικητικά μέσα που του επιτρέπουν να διεισδύσει την περιφέρεια μιας επικράτειας αμβλύνοντας τους παραδοσιακούς τοπικισμούς και συγκεντρώνοντας όχι μόνο τα μέσα παραγωγής αλλά και τα μέσα κυριαρχίας και επιρροής στο εθνικό κέντρο. Εδώ έχουμε λιγότερο την τοπική και περισσότερο την κρατική αυτονομία, αφού οι παγκόσμιοι μηχανισμοί της αγοράς διεισδύουν μεν τον κρατικό χώρο αλλά όχι σε βαθμό που να αποδυναμώνουν σημαντικά τα εθνικά σύνορα – πράγμα το οποίο συμβαίνει στην τωρινή παγκοσμιοποίηση.

Πράγματι σήμερα το κέντρο βάρους μετατίθεται στο παγκόσμιο επίπεδο αφού οι πολυεθνικές εταιρείες διεισδύουν τον κρατικό και τοπικό χώρο σε βαθμό που ήταν αδιανόητος στις δύο προηγούμενες παγκοσμιοποιήσεις. Αν σκεφτεί κανείς πως μια πολυεθνική, όπως η Sony για παράδειγμα, έχει σήμερα παραρτήματα όχι μόνο στις πρωτεύουσες όλων σχεδόν των χωρών του πλανήτη αλλά και στις περισσότερες πόλεις κάθε χώρας, αντιλαμβάνεται τον βαθμό διεισδυτικότητας του παγκόσμιου κεφαλαίου.

(Προκόπης Παυλόπουλος - Εκδόσεις Εμμανουηλίδης)

Η τωρινή παγκοσμιοποίηση δεν έχει μόνο μια οικονομική αλλά και μια πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση. Αν στον οικονομικό χώρο οι πολυεθνικές εταιρείες είναι κυρίαρχες, στον πολιτικό τα κράτη – έθνη παραμένουν οι κύριοι

παίκτες. Η θέση ότι σήμερα το κράτος – έθνος περιθωριοποιείται και ότι μακροπρόθεσμα θα εκλείψει δεν ευσταθεί. Πρόκειται περί μύθου. Το κράτος – έθνος χάνει λειτουργίες στο εσωτερικό της επικράτειας, αλλά αποκτά νέες λειτουργίες στην παγκόσμια αρένα. Και είναι ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο που, στην ύστερη νεωτερικότητα, η κρατική μηχανή δεν μικραίνει αλλά μεγαλώνει. Άρα αυτό που σταδιακά εκλείπει δεν είναι το κράτος αλλά ο κρατισμός: δηλαδή η ικανότητα των κρατικών ελίτ να ελέγχουν εντός των εθνικών συνόρων τις κινήσεις κεφαλαίων, την εγκληματικότητα, τις αυξανόμενες ανισότητες κτλ.

Περνώντας τώρα στον κοινωνικό χώρο, εδώ βλέπουμε τη σημαντική ανάπτυξη παγκόσμιων μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και νέων κινήσεων τύπου Σιάτλ και Γένοβας. Αυτού του τύπου οι οργανώσεις/κινήματα παρουσιάζουν ένα δυναμισμό που τα παραδοσιακά συνδικάτα και κόμματα έχουν απολέσει. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως, όπως πολλοί νομίζουν, τα πρώτα θα αντικαταστήσουν ή περιθωριοποιήσουν τα δεύτερα. Σημαίνει όμως πως μια συνεργασία επί ίσοις όροις μεταξύ των δύο θα μπορούσε να αναζωογονήσει το κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα.

(Ηλίας Κατσούλης – Ι. Σιδέρης)

Τέλος στον πολιτισμικό χώρο παρατηρούμε μια πρωτοφανή συγκέντρωση των ΜΜΕ στα χέρια ενός μικρού αριθμού μεγιστάνων που επιβάλουν μιαν άκρως καταναλωτική κουλτούρα-μια κουλτούρα που διαμορφώνει ταυτότητες και τρόπους ζωής σε πλανητικό επίπεδο.

Η τωρινή παγκοσμιοποίηση και λόγω του διεθνούς ανταγωνισμού και λόγω των νέων τεχνολογιών έχει οδηγήσει στην παραγωγή τεράστιου πλούτου. Ως γνωστόν αυτός ο πλούτος κατανέμεται κατά εξαιρετικά άνισο τρόπο. Οι εντεινόμενες ανισότητες, ενδοκρατικές και διακρατικές, έχουν οδηγήσει σε μια τερατώδη κατάσταση όπου λίγα άτομα, που δεν λογοδοτούν σε κανένα, κατέχουν πόρους οι οποίοι ξεπερνούν το εθνικό προϊόν μικρών τριτοκοσμικών χωρών.

(Νίκος Μουζελή 2007)

6.3 Παράγοντες που συνέβαλαν στην παγκοσμιοποίηση

Οι Οικονομικοί παράγοντες:

Ο πιο σημαντικός λόγος μετατροπής της οικουμένης σε ένα ενιαίο οικονομικό, πολιτικό, πολιτισμικό σχηματισμό είναι η επιδιωκόμενη ανάπτυξη της οικονομίας των διαφόρων χωρών μέσω της αποδέσμευσης του διεθνούς εμπορίου. Παρατηρείται, δηλαδή, η τακτική συνεργασία των εταιρειών που βρίσκονται σε διαφορετικά μέρη του κόσμου προκειμένου να παράγουν προϊόντα, να τα προωθήσουν και βεβαίως να αποκτήσουν κέρδη από τη διάθεση αυτών.

Η ανάπτυξη εμπορικών, λοιπόν, δραστηριοτήτων μέσω της χρησιμοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πηγών αλλά και της εργασίας των ατόμων σε κάθε γωνιά της γής για την τόνωση της οικονομίας συντελούν στην εξάπλωση της διεθνοποίησης της οικονομίας.

(<http://docs.google.com>)

6.4 Τα οφέλη από την παγκοσμιοποίηση Συνεισφορά στην οικονομική ανάπτυξη:

- Αύξηση πολυεθνικών εταιρειών στις οποίες τα παραγόμενα αγαθά μπορούν να ωφελήσουν όχι μόνο μια χώρα αλλά ταυτόχρονα πολλές χώρες. Ως λογικό επακόλουθο του παραπάνω είναι η απασχόληση ατόμων σε πολλές νέες θέσεις εργασίας αλλά και η εφαρμογή της τεχνογνωσίας σε μεγάλη έκταση.
- Η τιμή των προϊόντων συγκρατείται σε λογικά επίπεδα λόγω δύο παραγόντων: α) του κόστους παραγωγής είναι σχετικά χαμηλό και β) των ανταγωνιστικών σχέσεων των εταιρειών. Επομένως, το επίπεδο διαβίωσης των καταναλωτών είναι δυνατό να αναβαθμιστεί μακροπρόθεσμα.
- Μια ακόμη θετική απόρροια της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας είναι και η ελάττωση του μεταναστευτικού κύματος με την εφαρμογή επενδύσεων σε χώρες αναπτυσσόμενες από τις ανεπτυγμένες.

(Ζ. Αριστοτέλης 2007)

Η τεχνολογική εξάπλωση – Η πρόοδος στο χώρο των επιστημών

Είναι σίγουρο ότι η κατάρρευση των εθνικών συνόρων διευκολύνθηκε από την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Η χρήση των υπολογιστών σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, η βελτίωση των συγκοινωνιών στον τομέα των μεταφορών κατήργησαν στην κυριολεξία τη μεγάλη απόσταση μεταξύ των λαών με αποτέλεσμα την αλληλογνωριμία τους.

Τα επακόλουθα της τεχνολογικής εξέλιξης στο οικοδόμημα της παγκοσμιοποίησης

- Με το νέο επικοινωνιακό μέσο, το διαδίκτυο, διευκολύνθηκε η μαζική γνωστοποίηση νέων πληροφοριών / νέων γνώσεων μιας που οι τελευταίες μεταδίδονται αστραπιαία. Χάρη στην τεχνολογία, λοιπόν, διεθνοποιούνται νέες ιδέες.
- Η διαδικτυακή επικοινωνία των λαών αναμφισβήτητα φέρνει ανθρώπους από διαφορετικές κουλτούρες σε επαφή.

Πολιτικός τομέας – Οι θετικές συνέπειες στον πολιτικό τομέα

Στη σταθερότητα του πολιτικού πεδίου μπορεί να αποδοθεί η διαδικασία κατάργησης των συνόρων. Η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο και πιο πολλές χώρες μέσω διεθνών οργανισμών, η επιβολή ποινών σε κράτη με ανελεύθερα απολυταρχικά καθεστώτα μέσω του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης αποτελούν κινήσεις αποδεκτές από ολόκληρη την παγκόσμια κοινότητα δηλώνοντας την προτίμηση της σε δημοκρατικές / φιλελεύθερες τακτικές.

- Η ισχυροποίηση δημοκρατικών πολιτευμάτων μέσω της κοινής χάραξης πολιτικής των κρατών αποτελεί ένα θετικό επακόλουθο της παγκοσμιοποίησης.

- Η ψήφιση νόμων, η υπογραφή συνθηκών μέσω των οποίων ο κοινοβουλευτισμός ενισχύεται.
(<http://docs.google.com>)

6.5 Οι θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης στο διεθνιστικό τομέα

- Η από κοινού αντιμετώπιση διεθνών προβλημάτων που ταλανίζουν πολλές ευρωπαϊκές χώρες μπορεί να συγκαταλεχθεί στα επιχειρήματα των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης. Για το οικολογικό, το ενεργειακό, τη βία – την εγκληματικότητα, την καταπολέμηση της μαστίγας των ναρκωτικών είναι δυνατό να χαραχτούν κοινοί προσανατολισμοί και να σχεδιαστούν καίριες λύσεις. Η επιτακτικότητα της λύσης των παραπάνω φαινομένων επιβάλλουν την ανάπτυξη αλληλεγγύης και αλληλοκατανόησης μεταξύ των κρατών για να συστήσουν προτάσεις που θα αμβλύνουν την οξύτητα των προβλημάτων παγκόσμιας εμβέλειας.
- Στον κορμό των θετικών της παγκοσμιοποίησης μπορούμε να εντάξουμε την παγίωση της παγκόσμιας ειρήνης μέσω της διακρατικής συνεργασίας. Πιο ειδικά, μέσω της κατάργησης των συνηθισμένων προκαταλήψεων που τονώνουν τις ρατσιστικές διαθέσεις εις βάρος κάποιων λαών, μέσω της αποδοχής του πολιτισμού των ατόμων που καθίστανται μόνιμα σε μια ξένη χώρα, μέσω της ανοχής στη διαφορετική θρησκεία των τελευταίων γίνεται σαφές ότι οι έχθρες / τα μίσση που φούντωναν τα παλαιότερα χρόνια είναι δυνατό να περιοριστούν. Η παγκοσμιοποίηση λοιπόν, δημιούργησε ένα νέο τύπο κοινωνιών, τις πολυπολιτισμικές στα πλαίσια των οποίων η ειρηνική συμβίωση διαφορετικών λαών είναι επιβεβλημένη και επομένως η παγίωση φιλειρηνικών προτύπων ζωής κατορθωτή.

(<http://docs.google.com>)

6.6 Αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης

Δείγματα επικράτησης του παγκοσμιοποιημένου τρόπου ζωής

- Η ομοιογενοποίηση του τρόπου σκέψης / ο εξορθολογισμός της σκέψης
- Η πίστη στις ίδιες σύγχρονες αξίες
- Ο ίδιος τρόπος διασκέδασης, η μαζική παραγωγή τραγουδιών μη πηγαίας καλλιτεχνικής έκφρασης
- Οι συνήθειες της διατροφής
- Το οικολογικό πρόβλημα
- Η δοκιμασία της δημοκρατίας
- Η πυροδότηση κοινωνικών ανισοτήτων

Κοινωνικό επίπεδο

- Είναι αναντίρρητη αλήθεια ότι η κοινωνική διαφορά ανάμεσα στο σύνολο των ατόμων έχει μεγιστοποιηθεί. Υπάρχει χάσμα ανάμεσα στους γνώστες και στους μη γνώστες πληροφορικής ή στους άπειρους αυτής. Επίσης, οι έχοντες πλούτο και οι μη έχοντες υλικά αγαθά αποτελούν εντελώς ξένες

ομάδες μεταξύ τους. Μάλιστα, οι τελευταίες προβαίνουν σε παράνομες / ανήθικες πράξεις μόνο και μόνο για να αποκομίσουν κάποια κέρδη και έτσι να αλλάξουν τις συνθήκες διαβίωσής τους.

- Σε ατομικό επίπεδο θα λέγαμε ότι ο άνθρωπος αλλοτριώνεται, χάνει τον εαυτό του και αποξενώνεται από τους γύρω του, γεγονός που δηλώνει ότι επηρεάζεται άμεσα από το νέο υπερεθνικό σύστημα που του επιβάλλεται σε κάθε τομέα της δράσης του.
- Η ζωή των ταχύτερων ρυθμών στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις είναι όντως έντονη και απαιτητική. Έτσι, η έλλειψη δημιουργικού χρόνου οδηγεί κάποιον πιο εύκολα στη μοναξιά και όχι στη σύναψη υγιών κοινωνικών σχέσεων.
- Η τεχνολογία, ως νέο μοντέλο διακυβέρνησης και η εξειδίκευση θολώνουν όλους τους ανθρώπους οι οποίοι δεν μπορούν να αποδεχτούν άλλες κοινωνικές αξίες, όπως η αλληλεγγύη, η αλληλοκατανόηση, η αλληλοβοήθεια, εκτός από κάποιες απαξίες: το χρήμα, η εφήμερη τηλεοπτική δόξα κλπ.

Πολιτικός παράγοντας

- Η δημοκρατία δοκιμάζεται συνεχώς με πολλούς τρόπους. Οι εξουσιαστές πλέον έχουν αλλάξει πρόσωπο. Εκπροσωπούνται από πολυεθνικές εταιρείες στις οποίες οι κυβερνήσεις πρέπει να μη φέρουν αντίρρηση. Έτσι, οι δημοκρατικοί θεσμοί/ οι αρχές της δημοκρατίας κατανοούν ένα απλό διακοσμητικό στοιχείο και όχι το ουσιαδότερο στοιχείο αυτής. Στο πλαίσιο αυτό, η καταστρατήγηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, η μη υιοθέτηση ή έστω η επιλεκτική υιοθέτηση των δημοκρατικών αρετών, όπως της ισονομίας, της ισηγορίας αποτελούν σύνηθες φαινόμενο. Η δημοκρατία σαν ένα σώμα εκφυλίζεται.
- Οι πολίτες/ οι ψηφοφόροι της κάθε δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας συνειδητοποιούν ότι η εξουσία ασκείται από τους γιγαντιαίους οικονομικούς οργανισμούς και όχι από τις τοπικές κυβερνήσεις, πόσο μάλλον από τους ίδιους. Έτσι, το ενδεχόμενο της αδιάφορης στάσης/ της απάθειας προς την πολιτική είναι μέχρι ενός βαθμού δικαιολογημένο. Ο κάθε λαός έχει πλέον την αίσθηση ότι δεν μπορεί με παραδοσιακούς τρόπους να αλλάξει την πολιτική κατάσταση του τόπου του διότι το κράτος προνοίας ελέγχεται από πολυεθνικές εταιρείες.

Διεθνιστικός τομέας

- Μεμονωμένες τρομοκρατικές ενέργειες που απειλούν την παγκόσμια ειρήνη.
- Αφομοίωση όσων εθνών δεν έχουν το προνόμιο να υπερέχουν στον τομέα της τεχνολογίας.
- Εξασθένιση της λειτουργικότητας των διεθνών οργανισμών εξαιτίας της επιβεβλημένης υπηρετήσης των οικονομικών συμφερόντων από τους ίδιους.

Η επιβολή της μαζικής κουλτούρας

- Η μαζική κουλτούρα αποτελεί μια αδιάσειστη επίπτωση της παγκοσμιοποίησης με ανησυχητικά αποτελέσματα. Η προώθηση των υπερπαραγωγών του κινηματογράφου, η διαφήμιση των μουσικών δημιουργιών στην 'τεχνοαγγλική' γλώσσα του ίντερνετ, η επιβολή ιδεολογιών μη καίριας ουσίας, η προβολή από τα ΜΜΕ ενός τρόπου ζωής ο οποίος καθορίζεται από τα διάφορα οικονομικά μεγέθη και όχι η ποιότητα των ατόμων αποτελούν συστατικά στοιχεία της κουλτούρας που καταναλώνεται από τη μάζα. Έτσι, οι λαοί ανεξαρτήτου καταγωγής ακολουθούν ότι προτείνεται από τη διαφήμιση, την τηλεόραση, το διαδίκτυο, δηλαδή από τους φορείς της «κονσερβοποιημένης κουλτούρας». Επομένως, η ιδιαίτερη φυσιογνωμία, τα ήθη, οι συνήθειες, η συμπεριφορά, ο πολιτισμός της κάθε χώρας τίθεται στο περιθώριο ή μάλλον ισοπεδώνονται στο όνομα της κενής μαζικής κουλτούρας.

(<http://docs.google.com>)

6.7 Προβλήματα της οικονομικής παγκοσμιοποίησης

- Το κλίμα ανταγωνισμού των επιχειρήσεων είναι ο κανόνας επιβίωσης των τελευταίων στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς. Σε αυτό, οι μικρές επιχειρήσεις αδυνατώντας να ανταποκριθούν στους όρους του ανταγωνισμού ακολουθούν τα κελεύσματα των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών.
- Με την μεταφορά παραρτημάτων μεγάλων εταιρειών σε φτωχές χώρες όπου η παραγωγή/ η κατασκευή των αγαθών θα είναι σαφώς μικρότερου κόστους, η εκμετάλλευση των εργαζομένων είναι συχνή. Ειδικότερα, οι αποδοχές τους είναι μικρού μεγέθους ενώ ο κίνδυνος των μαζικών απολύσεων παραμονεύει.
- Φαίνεται, λοιπόν, ότι η ελεύθερη αγορά αποδυναμώνει μέχρι ενός σημείου την εθνική οικονομία μιας χώρας και συμβάλλει στην αύξηση των δεικτών της φτώχειας, της ανεργίας στο όνομα της μεγιστοποίησης των κερδών της παγκοσμιοποιημένης αγοράς.
- Επίσης, στο νέο πλαίσιο του αμείλικτου ανταγωνισμού οι μικρές εταιρείες του κάθε κράτους δεν έχουν πολλά περιθώρια: πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, να ανανεώνονται συνεχώς, να βελτιώνουν τις υπηρεσίες που παρέχουν βάση των νέων επιταγών της ελεύθερης αγοράς. Μπορούν, επίσης, να μετατραπούν σε θυγατρικές μιας πολυεθνικής υπό δυσβάστακτους όρους προκειμένου να μην καταρρεύσουν.

(Βασίλης Σαμαράς 2003)

Η πλέον πρόσφατη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση αποδεικνύει ότι η παγκοσμιοποίηση μια λέξη κλειδί της σύγχρονης προβληματικής – είναι μια διαδικασία κυριαρχούμενη από κρίσεις. Οι επιπτώσεις της μπορούν να εντοπισθούν όχι μόνο στον χώρο της οικονομίας, αλλά και στον χώρο των κοινωνικών σχέσεων, και εκτείνονται τόσο σε τοπικό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η κρίση που προκλήθηκε από την χρηματοοικονομική αναταραχή – από το Μεξικό το 1994 στην Ασιατική κρίση του 1997 και τις κρίσεις του 1998 στη Ρωσία και την Λατινική Αμερική – έχει πολλαπλές όψεις: ξεκινά από την υποτίμηση των νομισμάτων και του εθνικού πλούτου και φτάνει μέχρι και την εξαθλίωση χιλιάδων ανθρώπων στις χώρες που χτυπήθηκαν από την οικονομική κρίση.

(Ζ Αριστοτέλης 2007)

Απάντηση στην παγκόσμια οικονομική αστάθεια είναι η δημιουργία περιφερειακών εμπορικών ζωνών. Στη δεκαετία του 90 σε πολλά μέρη του κόσμου διαμορφώθηκαν σχέδια περιφερειακής ολοκλήρωσης, κυρίως προκειμένου να σχηματιστούν νέες πολιτικές οντότητες μετά την διάβρωση της έννοιας της εθνικής κυριαρχίας του παραδοσιακού κράτους, έναντι των παγκόσμιων οικονομικών δυνάμεων και εξαιτίας της ελλείψεως παγκόσμιας ηγεσίας. Οι πλέον σύγχρονες τάσεις για την παγκόσμια οικονομία είναι, από τη μια μεριά το ελεύθερο εμπόριο και οι ροές κεφαλαίων και από την άλλη οι περιφερειακοί συνασπισμοί στην Βόρεια Αμερική, τη Δυτική Ευρώπη και την Ασία με επικεφαλής ισχυρές ομάδες βιομηχανικών χωρών, σε συνδυασμό με αντίστοιχα σχέδια περιφερειακής ολοκλήρωσης στον επονομαζόμενο «Τρίτο Κόσμο». Οι πόλοι του τριπτύχου των βιομηχανικών χωρών είναι συνδεδεμένοι με ένα πλέγμα θεσμών που εγκαθιδρύουν νέες μορφές συνεργασίας και διαλόγου. Η νέα «γεωμετρία» της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, κατά συνέπεια, περιλαμβάνει νέες μορφές πολιτικών ρυθμίσεων.

(<http://docs.google.com>)

6.8 «Η 'νέα' οικονομία και παγκοσμιοποίηση»

Χωρίς αμφιβολία η τελευταία δεκαετία μπορεί να περιγραφεί ως μια ιστορική περίοδος μεγάλων δομικών αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο. Από μια διαδικασία που αρχικά κυριαρχούνταν από το διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις, η τωρινή διαδικασία παγκοσμιοποίησης φαίνεται να κυριαρχείται από αυτό που έχει ονομαστεί η Τρίτη διάσταση της παγκοσμιοποίησης: η δραματική μείωση του κόστους της πληροφόρησης και του κόστους επικοινωνίας, δημιουργεί ένα αυξανόμενο αριθμό τομέων, όπως τον νομισματικό και άλλους, κυρίως στον τριτογενή τομέα των διεθνών συναλλαγών, που τελικά δημιουργούν την εντύπωση μιας δραματικής συρρίκνωσης των φυσικών αποστάσεων - ο κόσμος ως ένα χωριό.

(Ηλίας Κατσούλης – Ι. Σιδέρης)

Η ταχεία οικουμενική διαδικασία ανασυγκρότησης δημιουργεί για την πολιτική ορισμένες ουσιαστικές προκλήσεις και στο εθνικό και στο διεθνές επίπεδο, όπως παρατηρείται σήμερα κυρίως στις διεθνείς ροές κεφαλαίων. Στο εθνικό επίπεδο κάνει πιο προσεκτικούς τους υπεύθυνους πολιτικούς σχετικά με τις αυξανόμενες διεθνείς συναρτήσεις των πολιτικών τους ενεργειών. Οι πολιτικές εδώ μπορεί να φαίνονται «αειφόρες» σε ένα εθνικό επίπεδο, σε ένα διεθνές όμως πλαίσιο μπορεί να φαίνονται λιγότερο. Από την άλλη μεριά περισσότερο από ποτέ το έθνος-κράτος παραμένει η μοναδική δύναμη που είναι ικανή να βοηθήσει για να επιβληθούν οι αναγκαίοι πολιτικοί συμβιβασμοί. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την παραδοσιακή μακροοικονομική πολιτική αλλά ισχύει και για την κοινωνική πολιτική, την φορολογική πολιτική, την πολιτική της κοινωνικής ασφάλειας και για άλλες πολιτικές που παραδοσιακά ανήκουν στο εθνικό επίπεδο. Περισσότερο από ποτέ τα παραδοσιακά εργαλεία πολιτικής φαίνονται να έχουν την ανάγκη ορισμένων διεθνών ανταγωνιστών.

(Συνέδριο 1998)

6.8.1 Μακρύς ο δρόμος της Ελλάδας προς τη νέα οικονομία

Για να συμμετάσχει η Ελλάδα στη λεγόμενη «νέα οικονομία», πρέπει να ικανοποιηθούν πολλοί όροι και προϋποθέσεις. Οι ποσοτικές και κυρίως οι ποιοτικές προϋποθέσεις που συνδέονται με τη νέα οικονομία σχετίζονται, μεταξύ των άλλων, και με την πορεία προς τον πραγματικό εκσυγχρονισμό, την πολιτική, την οικονομική και κοινωνική σύγκλιση με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση. Άλλες προϋπόθεσης είναι η ύπαρξη ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος ικανού να παράσχει τις ειδικότητες που απαιτεί ο παραγωγικός κλάδος της οικονομίας και η ευρύτερη κοινωνία στη διαμόρφωση ενός δικτύου προώθησης της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης στην εδραίωση ενός κοινωνικού κράτους που θα προσφέρει μεγαλύτερη ασφάλεια στον εργαζόμενο και στον άνεργο, που θα αντιμετωπίσει άλλες συνθήκες κινητικότητας στο μέλλον και στην ύπαρξη μιας επαρκούς και ευαίσθητης στις ανάγκες των πολιτών διοίκησης, κ.α. Αυτά τα ποιοτικά στοιχεία αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα, ιδίως όταν μια οικονομία βρίσκεται σε έντονα μεταβατικό στάδιο. Εν τούτοις, οι αρμόδιοι για τους οικονομικούς και κοινωνικούς σχεδιασμούς φαίνεται να τα προσπερνούν όλα αυτά και να καλλιεργείται η εντύπωση ότι η νέα οικονομία βρίσκεται προ των πυλών, παρά τις όποιες θεσμικές, λειτουργικές και οργανωτικές αγκυλώσεις μας διακρίνουν. Έτσι, επιχειρείται η αποσύνδεση των προοπτικών της οικονομίας από το πολιτικό περιβάλλον, από το κλίμα ασφάλειας και εμπιστοσύνης στους κυβερνητικούς χειρισμούς, από το ρόλο της πολιτείας, π.χ., στην προάσπιση του υγιούς ανταγωνισμού, του δημοσίου συμφέροντος και της προστασίας του πολίτη.

(Νίκος Μουζελή 2007)

Απαιτείται, επιχειρηματίες, εργαζόμενοι, άνεργοι, να κάνουν σχεδόν βίαιες προσαρμογές για την ανταγωνιστικότητα και την ευρωπαϊκή σύγκλιση. Αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις, συνεπάγεται θυσίες, και ανάλογο είναι το μήνυμα που

επιχειρεί να περάσει η κυβέρνηση εν μέσω απεργιών, αυξημένων πληθωριστικών πιέσεων και αναδιπλώσεων στην απελευθέρωση κρίσιμων αγορών, όπως, π.χ., των μεταφορών, αλλά και αναδιπλώσεων στην υποστήριξη των λιγότερα προνομιούχων. Από τι όμως εξαρτάται το αν θα περάσει και εδραιωθεί το σωστό μήνυμα; Προφανώς, δεν αρκεί ούτε η βελτίωση των οικονομικών αποτελεσμάτων κάποιων επιχειρήσεων που μπήκαν δυναμικά στο χώρο παραγωγής αγαθών σύγχρονης τεχνολογίας ούτε η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία από κάποιες άλλες. Το πλέγμα της οικονομίας είναι περισσότερο σύνθετο. Απαιτεί τη δημιουργία κατάλληλου οικονομικού περιβάλλοντος για την επιχειρηματικότητα, την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Απαιτείται μια άλλη κοινωνική πραγματικότητα, η οποία δεν μπορεί να αποκοπεί από την ποιότητα της πολιτικής και τα πρότυπα διαχείρισης της οικονομίας που περιβάλλονται από επίσημες και ανεπίσημες εξουσίες.

(Προκόπης Παυλόπουλος - Εκδόσεις Εμμανουηλίδης)

Είναι δυνατόν να κατανοήσουμε τη νέα οικονομία με τους σκληρούς ανταγωνισμούς, τις απελευθερώσεις που επιβάλλει στις διάφορες αγορές, τον περιορισμό της κρατικής παρέμβασης και τη βελτιωμένη επιχειρηματικότητα, όταν ταυτοχρόνως πλήττεται, π.χ., η ηθική στην επιδίωξη του «επιχειρηματικού» κέρδους;

Για να πετύχει το εγχείρημα, χρειάζεται μεταξύ των άλλων να απαλλαγούμε από δογματισμούς και φοβίες σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο των επιχειρήσεων.

Είναι, άραγε, δυνατόν να δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα, όταν π.χ. αναδύεται μια ιδιότυπη ηθική στην εργασία που ευνοεί την παρά – απασχόληση, όταν προβάλλεται ένα πρότυπο πολιτικής συμπεριφοράς που ενισχύει την εικόνα της ευνοιοκρατίας, του ευκαιριακού πλουτισμού, της στυγνής κερδοσκοπίας, της συλλογικής ανοχής και όταν οι πολιτικά αρμόδιοι δεν να λαμβάνουν την ευθύνη για τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης; Αντιθέτως, όλα αυτά εδραιώνουν περαιτέρω τη δυσπιστία για τις επιχειρούμενες προσαρμογές στην οικονομία και πλήττουν τις όποιες νησίδες ανάπτυξης υγιούς επιχειρηματικότητας.

Ποτέ άλλοτε η ελληνική κοινή γνώμη, οι εργαζόμενοι, οι άνεργοι, οι εν δυνάμει ορθόδοξοι επενδυτές, αισθάνθηκαν τέτοια αποστροφή για το υπόδειγμα επιχειρηματικής ηθικής, όπως αυτό παρουσιάζεται σήμερα. Και αν ακόμα το υπόδειγμα δεν είναι γενικευμένο, γίνεται αντιληπτό ότι αυτό που σήμερα βλέπουμε είναι αποτέλεσμα μιας παρατεταμένης ανοχής από τους αρμοδίους για τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, την προάσπιση των θεσμών της οικονομίας και της ασφάλειας των πολιτών.

Ιστορικά έχει φανεί ότι οι μεγάλες ανατροπές, οι μεγάλες τομές και οι εκσυγχρονισμοί στην οικονομία δεν μπορεί να υλοποιηθούν ερήμην της κοινωνίας και όλων εκείνων των παραμέτρων που διαμορφώνουν την οικονομική συμπεριφορά. Την ώρα που επιχειρείται να περιορισθεί ο κρατισμός, να αναδειχθεί η οικονομική και κοινωνική αποτελεσματικότητα του ελεύθερου ανταγωνισμού, προβάλλεται ένα ηθικά και λειτουργικά ξεπερασμένο πρότυπο που

δεν συνάδει με τις θυσίες και τις προκλήσεις της νέας οικονομίας. Ακόμη χειρότερα, θέτει υπό αμφισβήτηση τις πολιτικές που καλούνται να την υπερασπισθούν.

(Νίκος Μουζελή 2007)

Αν επιχειρήσει κανείς να ερμηνεύσει τις μεγάλες καθυστερήσεις στην πορεία μας προς την πραγματική σύγκλιση και τον πραγματικό εκσυγχρονισμό, τότε μια από τις απαντήσεις θα αναζητηθεί στη διαφορά, στο χάσμα, ανάμεσα σε δηλωμένες προθέσεις και σε πρακτικά αποτελέσματα.

Οι πρώτες, οι προθέσεις, είναι φορτωμένες με μικροπολιτική λάμψη, η οποία εμφανίζεται στην πρώτη καταμέτρηση του λεγόμενου πολιτικού κόστους. Αλλά, όχι μόνο είναι και η ανεπάρκεια, η ελλιπής γνώση, και η αδυναμία να σχεδιάσουμε ρεαλιστικά. Μια ακόμη φορά οι συνθήκες επιβεβαιώνουν το έλλειμμα ευθύνης και τις νοοτροπίας που αποτρέπουν την πραγματική σύγκλιση με τις άλλες χώρες της Ε.Ε.

(Δ. Πεπελάση 2000)

6.9 Παγκοσμιοποίηση και ο μεταβαλλόμενος ρόλος του κράτους. Οι επιπτώσεις στον Ελληνικό χώρο

Το φαινόμενο που χαρακτηρίζεται ως «παγκοσμιοποίηση» οδηγεί στον μετασχηματισμό του Κράτους παίρνοντας τις εξής εκφράσεις:

- Μια πιο ισχυρή ενσωμάτωση του Κράτους σε παγκοσμιοποιημένες αγορές κεφαλαίου.
- Μια ανακατανομή δύναμης στο εσωτερικό του Κράτους.
- Ένας αναπροσανατολισμός του Κράτους στη θέσπιση ρυθμίσεων προς όφελος των παγκοσμιοποιημένων χρηματικών επενδύσεων.
- Αμφισβήτηση παραδοσιακών αρχών λειτουργίας του Κράτους και απομάκρυνση από πολιτικές κοινωνικής συνοχής.

Για την Ελλάδα προκύπτουν τα εξής σημεία:

- Η παγκοσμιοποίηση συνεπάγεται σοβαρούς περιορισμούς σε κύριους τομείς της οικονομικής πολιτικής.
- Η αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας δε συνεπάγεται την παθητική αποδοχή και πολιτική νομιμοποίηση των συνεπειών των αλλαγών αυτών, όπως φοβάται μια μερίδα της κριτικής. Αντίθετα, θέτει με ξεκάθαρους πολιτικούς όρους το ζήτημα των επιλογών που πρέπει να γίνουν ώστε με δεδομένη μια πραγματικότητα, να δημιουργηθούν όσο γίνεται

ευνοϊκότερες συνθήκες πραγμάτωσης των στόχων που διαμορφώνονται σε εθνικό επίπεδο.

- Ιδιαίτερη σημασία έχει η παγκοσμιοποίηση και οι στρατηγικές που αναπτύσσει το Κράτος για το μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης στη χώρα. Οι συζητήσεις γύρω από το Κράτος – Πρόνοιας υποδηλώνουν αυτήν ακριβώς τη σύγκρουση που διεξάγεται μεταξύ Αγοράς – Κοινωνίας στο επίπεδο της πολιτικής.
(Συνέδριο 1998)

Κεφάλαιο Ε- Διεθνής Οικονομική κρίση

«Πολλών δε πράξεων ουσών και τεχνών και επιστημών πολλά γίνεται και τα τέλη, ιατρικής μεν γάρ υγεία, ναυπηγικής δε πλοίου, στρατηγικής δε νίκη, οικονομικής δε πλούτος»

Αριστοτέλης

7.1 Χρηματοοικονομικές κρίσεις και πανικοί του 20^{ου} αιώνα

Η πρόσφατη διεθνής χρηματοοικονομική κρίση που άρχισε το 2007 στις ΗΠΑ έχει χαρακτηριστεί από ειδικούς όπως τη χειρότερη των τελευταίων 70 ετών. Δεδομένου όμως ότι η κρίση συνεχίζεται είναι δύσκολο να συγκριθεί με περασμένες κρίσεις του παρελθόντος. Πρέπει να υπενθυμισθεί ότι οι χρηματοοικονομικές κρίσεις δυστυχώς επαναλαμβάνονται και δεν αποτελούν καινούργιο φαινόμενο. Έτσι, μια ιστορική αναδρομή σε μερικές από τις σημαντικότερες κρίσεις του 20^{ου} αιώνα ίσως είναι διαφωτιστική:

- **Ο πανικός του 1907 (ΗΠΑ):** Στο μέσο οικονομικής ύφεσης στις Ηνωμένες Πολιτείες, σημαντικές ζημιές των τραπεζών που σχετίζονται με επενδυτικά δάνεια οδήγησαν σε μείωση της εμπιστοσύνης στις τράπεζες και σε μαζική απόσυρση των καταθέσεων. Στην απουσία κάποιας κεντρικής νομισματικής αρχής, ο σημαντικότερος τραπεζίτης της εποχής, ο J.P. Morgan, συντόνισε τους τραπεζίτες και την κυβέρνηση ώστε να δανείσουν κεφάλαια για να αποφευχθεί η κατάρρευση του χρηματιστηρίου και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στις τράπεζες που αντιμετώπιζαν προβλήματα.
- **Η μεγάλη οικονομική ύφεση 1929-1933 (ΗΠΑ):** Το χρηματιστηριακό κραχ του 1929 και η βαθιά οικονομική κρίση που το ακολούθησε, αποτέλεσαν, σύμφωνα με ιστορικούς, ένα από τα πιο σημαδιακά επεισόδια της αμερικανικής ιστορίας. Τα ακριβή αίτια της κρίσης συνεχίζουν να αποτελούν αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των οικονομολόγων αλλά σε γενικές γραμμές περιστρέφονται γύρω από δύο άξονες. Ο πρώτος αφορά αδυναμίες που παρατηρούνται στην ελεύθερη αγορά όπως υπερβολικός δανεισμός, υπερβολικές επενδύσεις, φαινόμενα κερδοσκοπίας και τη δημιουργία «φουσκών» που αναπόφευκτα καταρρέουν κάτω από το ίδιο βάρος. Ο δεύτερος αφορά την ακατάλληλη αντίδραση των αρχών, τόσο σε νομισματικό όσο και δημοσιονομικό επίπεδο, η οποία όχι μόνο δεν κατάφερε να διορθώσει την κατάσταση, αλλά ίσως και να χειροτέρευσε τα πράγματα.
- **Η ασιατική κρίση 1997-1998:** Κατά τη δεκαετία του 1990, οι οικονομίες της νοτιοανατολικής Ασίας χαρακτηρίζονταν από ιδιαίτερο

δυναμισμό και ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και οι χώρες αυτές ονομάστηκαν «Ασιατικές τίγρεις». Ως αποτέλεσμα, υπήρξε μαζική εισροή βραχυπρόθεσμων ξένων κεφαλαίων στις αγορές αυτές, οδηγώντας σε υπερθέρμανση και υπερβολικές και αδικαιολόγητες επενδύσεις. Η κρίση που ακολούθησε άρχισε από τη Ταϊλάνδη και επεκτάθηκε γρήγορα με χαρακτήρα «ντόμινο» και σε άλλες χώρες καθώς οι ξένοι επενδυτές προχώρησαν σε μαζικές ρευστοποιήσεις στην προσπάθεια τους να αποφύγουν υποτιμήσεις των νομισμάτων των αναδυόμενων οικονομιών. Οι οικονομικές επιπτώσεις από την απότομη φυγή των ξένων κεφαλαίων ήταν ιδιαίτερα αρνητικές. Χρειάστηκε η επέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για να αποφευχθούν τα χειρότερα.

(Κατράνης Αλέξανδρος Κ. 1993)

Κλείνοντας, οι πανικοί και οι κρίσεις φαίνεται ότι αποτελούν δυστυχώς αναπόσπαστο στοιχείο της οικονομικής ζωής. Εφόσον πρόκειται για περιπτώσεις που αποτυχαίνει η ελεύθερη αγορά, πολύ κρίσιμο ρόλο στην απόβλυνση των προβλημάτων παίζουν οι αρχές, τόσο με τα μέτρα και την εποπτεία που ασκούν πριν να ξεσπάσει η κρίση, όσο και με τον στοχευμένο τρόπο που αντιδρούν στην κρίση. Η λεπτή ισορροπία που πρέπει να πετύχουν οι αρχές είναι να τιμωρούνται από τη μια όσοι λανθασμένα ανάλαβαν αδικαιολόγητους και υπερβολικούς κινδύνους πριν από το ξέσπασμα της κρίσης, αλλά από την άλλη να διατηρήσουν σε ικανοποιητικό βαθμό την εμπιστοσύνη και τη σταθερότητα στο χρηματοοικονομικό σύστημα.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.2 Παγκόσμια Οικονομική Κρίση

Όπως είναι γνωστό, σήμερα η παγκόσμια οικονομία κλονίζεται συθέμελα, από μια αιφνίδια οικονομική κρίση, η οποία κατέλυσε μέσα σε χρονικό διάστημα λίγων μόλις μηνών, όλες τις ασφαλιστικές δικλείδες των σύγχρονων παγκόσμιων οικονομικών συστημάτων, διαφεύδοντας πληθώρα οικονομικών αντιλήψεων. Η νέα πραγματικότητα υπήρξε απότοκος συνέπεια των ακόλουθων τριών επιβαρυντικών παραγόντων:

- Της κρίσης που ξέσπασε στις πιστωτικές αγορές.
- Της κατάρρευσης των αγορών κατοικίας.
- Της πτώσης στις αγορές των μετοχών.

(Κατράνης Αλέξανδρος Κ. 1993)

Η διεθνής αυτή οικονομική κρίση, που πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα όλες τις βιομηχανικές χώρες του κόσμου, προκαλεί την προοδευτική κατάρρευση των μεγάλων τραπεζών και την βαθμιαία πτώση των αγορών, απειλώντας με παγκόσμια οικονομική ύφεση. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το ισχυρότερο σε διεθνές

επίπεδο οικονομικό σύστημα των ΗΠΑ, κλονίστηκε ιεραρχικά πρώτο, μεταξύ άλλων χωρών, τον Δεκέμβριο του 2007. Στην ξέφρενη αυτή καταστροφική πορεία, ακολούθησαν το Νοέμβριο του 2008, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία. Σύντομα, εξαιτίας της μείωσης της ζήτησης που ακολούθησε στις ανωτέρω προηγμένες οικονομικές δυνάμεις, έγιναν εμφανείς οι επιπτώσεις της ραγδαίας οικονομικής κρίσης και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ειδικότερα, κάθε προοπτική ανάπτυξης και κάθε επενδυτικό σχέδιο ανεστάλη, ακυρώθηκε ή ακόμα παρέλυσε ολοκληρωματικά.

Η εξελισσόμενη αυτή σοβαρή κρίση, την οποία βίωσε και εξακολουθεί να βιώνει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, παρόλο που δυναμίτισε αρχικά μόνο τις αγορές των ΗΠΑ, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα είχε καταφέρει να εξαπλωθεί και να μολύνει όλες τις παγκόσμιες οικονομίες, τις οποίες συμπάρεσυρε λόγω ακριβώς της αλληλεξάρτησης και του αλληλένδετου χαρακτήρα των οικονομικών συστημάτων των κρατών αυτών. Διαπιστώνοντας, επομένως, την στενή σχέση εξάρτησης και επηρεασμού, που έχει διαμορφωθεί μεταξύ των τοπικών οικονομιών, προβάλλει όλο και πιο έντονη, δηλαδή επιτακτική η ανάγκη συνεργασίας των χωρών, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της παγκόσμιας, πλέον, οικονομικής κρίσης.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.3 Η κατάσταση πριν από την κρίση

Προτού κλονιστούν τα παγκόσμια οικονομικά συστήματα από την κρίση του 2008, το κλίμα στην οικονομία χαρακτηριζόταν από πληθώρα οικονομολόγων ως ελπιδοφόρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσαν δειγματοληπτικά οι κτηματομεσιτικές αγορές, καθώς και οι τιμές πετρελαίου, οι οποίες είχαν ανοδική ξέφρενη πορεία με ασθενικά αυξανόμενες «προοπτικές» ζήτησης. Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 2007 η τιμή του πετρελαίου ανά βαρέλι είχε φτάσει στη μέγιστη τιμή των 147 δολαρίων. Η αδικαιολόγητη αυτή αύξηση καθώς και η ξηρασία, προκάλεσαν άνοδο στις τιμές των τροφίμων και αποτέλεσαν τον ωϊνό της κρίσης. Οι τράπεζες, παρόλα αυτά, «έβλεπαν» υψηλά κέρδη από τις πιστώσεις που σχεδίαζαν να χορηγήσουν στο κτηματομεσιτικό τομέα, λόγω ακριβώς της πλασματικά ανοδικής πορείας της αγοράς, ενώ από τις πιστώσεις αυτές μπορούσαν να επωφεληθούν και οι πελάτες με χαμηλό εισόδημα.

(Κατράνης Αλέξανδρος Κ. 1993)

Όταν αυξήθηκαν, ωστόσο, οι αξίες των κατοικιών, οι ιδιοκτήτες που απέκτησαν κατοικίες με στεγαστικά δάνεια, δανειοδοτήθηκαν περαιτέρω υποθηκεύοντας την επιπρόσθετη αξία. Οι τράπεζες χωρίς να περιμένουν την πληρωμή των δανείων και δείχνοντας απλά την αξία των υποθηκευμένων κατοικιών, προωθούσαν στην αγορά ομόλογα χωρίς οικονομικό αντίκρισμα, τα οποία τις απέφεραν νέες πηγές εσόδων, επί τη βάση των οποίων ανίσχυρων ομολόγων, στη συνέχεια δανειοδοτούσαν εκ νέου αφερέγγυους πελάτες. Οι αγοραστές των προαναφερθέντων ομολόγων, εν συνεχεία, τα πωλούσαν στην αγορά σε νέους επενδυτές ως «αξιόπιστα» ομόλογα και «αξιόπιστες» μετοχές.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.4 Το ξεκίνημα της κρίσης

Όταν στις ΗΠΑ άρχισε η πτώση της αξίας των κατοικιών, οι δανειολήπτες με χαμηλό εισόδημα αντιμετώπισαν άμεσες δυσκολίες στην αποπληρωμή των δόσεων εξόφλησης, με συνέπεια οι τράπεζες να κατασχέσουν τις κατοικίες. Και όταν αυτές προωθήθηκαν προς πώληση για να αποφέρουν ρευστό στις τράπεζες, τότε αυξήθηκε ακόμη περισσότερο η προσφορά με αποτέλεσμα να σημειωθούν μεγαλύτερες πτώσεις στις αξίες τους. Ως φυσικό επακόλουθο των παραπάνω, ήταν να σημειωθεί προοδευτική ισχυρή πτώση στα ομόλογα που βασίζονταν στα ενυπόθηκα δάνεια. Ενώ η κατάσταση αυτή έκρουσε δυνατά για πρώτη φορά τον κώδωνα του κινδύνου σε όλες τις χρηματοοικονομικές εταιρίες. Παρόλο που δεν άλλαζαν οι όροι πληρωμής προς τους καταθέτες, οι τράπεζες βίωσαν προβλήματα κεφαλαίου, επειδή η περιουσία τους έχασε απότομα την αξία της. (Κατράνης Αλέξανδρος Κ. 1993)

Το πρόβλημα ρευστοποίησης που αντιμετώπισαν οι τράπεζες έπρεπε οπωσδήποτε να λυθεί με πίστωση από άλλα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, αλλά η λύση αυτή ήταν ασαφής και περιείχε εγγενή μεγάλο ρίσκο, με συνέπεια να αυξάνει ακόμη περισσότερο το κόστος της πίστωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες να αρνούνται να δανειοδοτήσουν περαιτέρω τους ήδη υπάρχοντες δανειολήπτες, ως αναμενόμενη δε συνέπεια του γεγονότος αυτού, ήταν μια απελπιστική συρρίκνωση του οικονομικού συστήματος. Στις αγορές άρχισε να επικρατεί κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης και οι προβληματικές τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν. Τότε ήταν που η οικονομική κρίση άρχισε να επηρεάζει, αισθητά πλέον και τον παραγωγικό τομέα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της τιμής του πετρελαίου: Ακριβώς πριν από την κρίση, οι τιμές του πετρελαίου ακολουθώντας μια ανοδική πορεία έφτασαν στα υψηλότερα όρια όλων των εποχών. Τον Ιούνιο η τιμή πετρελαίου ανά βαρέλι έφτασε τα 147 δολάρια. Οι χώρες που το εξήγαγαν ήταν ευχαριστημένες αλλά δεν θα μπορούσε να ειπωθεί το ίδιο και για τους καταναλωτές, οι οποίοι με δυσφορία έβλεπαν τις τιμές να φτάνουν σε επίπεδα ρεκόρ. Οι χώρες αξιολογώντας ότι οι τιμές θα παραμείνουν στα επίπεδα αυτά, διαμόρφωσαν ανάλογους προϋπολογισμούς. Με το ξεκίνημα της χρηματοοικονομικής κρίσης στις αγορές, επικράτησε η άποψη ότι θα μειωθεί η ζήτηση πετρελαίου, προκαλώντας ταχεία πτώση των τιμών και έτσι στα μέσα του Οκτωβρίου η τιμή του βαρελιού του αργού πετρελαίου έπεσε κάτω από τα προαναφερθέντα ότι, η επίδραση των γεγονότων έφερε αρνητική ψυχολογία σε όλα τα επίπεδα των αγορών, η οποία λιμνάζουσα για μακρό χρονικό διάστημα, κατέστρεψε ολοσχερώς κάθε ιδέα οικονομικής ανάκαμψης, ανακυκλώνοντας τον φαύλο κύκλο.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης

Αρχικά στην οικονομία και ιδιαίτερα στους επενδυτές, επικρατούσε μια ανησυχία λόγω της απότομης σμίκρυνσης των αγορών. Το εύρος της χρηματοοικονομικής κρίσης έπειτα ήταν τόσο μεγάλο που επηρέασε εξολοκλήρου τις παγκόσμιες αγορές, ενώ η άνοδος της τιμής του χρυσού ήταν ένας δείκτης του κλίματος ανασφάλειας που επικρατούσε. Η κρίση αυτή παρομοιάστηκε με το οικονομικό κραχ του 1929 που βίωσαν οι ΗΠΑ. Εκείνη την περίοδο η Αμερική υπέστη τεράστιες ζημιές, η ανεργία έφτασε σε επίπεδα ρεκόρ και τα ίχνη της ήταν ορατά για αρκετό καιρό. Για να λυθεί ωστόσο το υπαρκτό δανειοδοτικό πρόβλημα έγιναν σημαντικές παρεμβάσεις ώστε να μην αυξηθεί η ανεργία και η στασιμότητα στις αγορές. Οι ΗΠΑ, γνωστές για την φιλελεύθερη οικονομική πολιτική που ασκούν, κράτησαν τις κρατικές παρεμβάσεις σε χαμηλά επίπεδα. Λόγω της οικονομικής κρίσης, όμως, και στην προσπάθειά τους να επιλύσουν το πρόβλημα, δεν δίστασαν εντούτοις να κρατικοποιήσουν κάποιες τράπεζες, κόντρα στην μέχρι τότε οικονομικοκοινωνική φιλοσοφία της μη παρέμβασης στην αχαλίνωτη εξέλιξη των αγορών.

(Michel Aglietta 2009)

Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε από τον χρηματοπιστωτικό τομέα με τα λεγόμενα «τοξικά ομόλογα». Στη συνέχεια, ωστόσο, εξαπλώθηκε στον πραγματικό τομέα της διεθνούς οικονομίας, σημειώνοντας μια δραματική μείωση της παγκόσμιας ζήτησης και οπισθοχώρηση της βιομηχανικής παραγωγής, με αποτέλεσμα να υπάρξει περαιτέρω αποδυνάμωση-συρρίκνωση της διεθνούς οικονομίας και ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Το πρωτοφανές μέγεθος της διεθνούς οικονομικής κρίσης, οδήγησε σε μια προσπάθεια συντονισμένης αντίδρασης των κυβερνήσεων, των κεντρικών τραπεζών και των διεθνών οργανισμών, προκειμένου να αποτραπεί η περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και να υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση των συνθηκών ομαλότητας στην οικονομία. Με άλλα λόγια, επικράτησε κλίμα πανικού, ο οποίος επέφερε αναπότρεπτες δυσμενείς συνέπειες μόνιμης ανησυχίας τόσο στους πολίτες όσο και στις κυβερνήσεις όλων των κρατών.

(Κατράνης Αλέξανδρος Κ. 1993)

Στη ζώνη του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε σε διαδοχικές μειώσεις του βασικού επιτοκίου, ενώ αρκετές κεντρικές τράπεζες προχώρησαν σε παρεμβάσεις στις αγορές ή ακόμη και σε απευθείας χρηματοδοτήσεις των επιχειρήσεων. Επίσης, πάρα πολλές κυβερνήσεις μπροστά στην καλπάζουσα δυσμενή εξέλιξη των γεγονότων, αναγκάστηκαν, φοβούμενες τα χειρότερα, να χρηματοδοτήσουν με ρευστό κρατικό χρήμα τους τραπεζικούς οργανισμούς, οι οποίοι αδυνατούσαν να ανταπεξέλθουν στην μεγάλη ζήτηση για ρευστότητα στην αγορά.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

Στην Ελλάδα, είχαμε το γνωστό «πακέτο των 28 δισ.» για τη στήριξη του εγχώριου πιστωτικού συστήματος, το οποίο επηρεάστηκε από τη διεθνή κρίση, με μικρότερη όμως ένταση σε σχέση με άλλες χώρες. Σε αυτό συνέβαλλαν σε ένα βαθμό το μικρό μέγεθος και η εσωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας, καθώς και το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες είχαν αποφύγει την έκθεση σε «τοξικά», όπως αποδείχτηκε, προϊόντα, εστιάζοντας σε πιο παραδοσιακές-συντηρητικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην εγχώρια ελληνική αγορά, έχει κάνει ήδη την εμφάνισή του, με επιβράδυνση των περισσότερων οικονομικών δεικτών. Το 2009 αποτελεί μία χρονιά αυξημένης αβεβαιότητας, κατά την οποία η εμπιστοσύνη στην οικονομία έχει αποσταθεροποιηθεί, οι επιχειρηματικές προσδοκίες έχουν υποχωρήσει, η παραγωγή έχει μειωθεί, η ανεργία διογκώνεται, τα εισοδήματα περιορίζονται και εντάθηκε η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Όλα τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα γνωστά δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας, τα οποία προηγούνταν χρονικά της οικονομικής κρίσης, αποτέλεσαν και αποτελούν ένα εκρηκτικό μείγμα για την ανηφορική πορεία προς την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.
(Michel Aglietta 2009)

Σήμερα, μετά την κρατική ενίσχυση των 28 δισ. προς τις τράπεζες, αλλά και τις ενισχυτικές παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει αποκτήσει μία επάρκεια ρευστότητας, την οποία ωστόσο δείχνει δισταγμό να διοχετεύσει στην αγορά. Παρά τις διαδοχικές μειώσεις των βασικών επιτοκίων, οι τράπεζες εξακολουθούν να εφαρμόζουν την πολιτική των χορηγήσεων υψηλών επιτοκίων. Επιπλέον, εφαρμόζοντας πολύ αυστηρότερα κριτήρια στη χορήγηση των πιστώσεων, έχουν περιορίσει τις διευκολύνσεις προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και χορηγούν με αδικαιολόγητη φειδώ στεγαστικά δάνεια, με δυσμενείς συνέπειες για τις κατασκευές και τους άμεσα με αυτές συνδεδεμένους κλάδους, οι οποίοι επηρεάζουν ολόκληρη την αγορά.
(Συλλογικό έργο – 2009)

Για την επούλωση της οικονομικής αυτής δυσχέρειας που δημιουργήθηκε ως απόρροια της διστακτικότητας των τραπεζών να διοχετεύσουν την κρατική ενίσχυση των 28 δισ. στην αγορά, θεωρήθηκε αναγκαία η υιοθέτηση ενός συστήματος κρατικού παρεμβατισμού με κύριο στόχο την αναβίωση και την επανεκκίνηση της τελματωμένης παραγωγικής διαδικασίας της αγοράς. Δυστυχώς όμως, η προσδοκία αυτή δεν επιτεύχθηκε διότι τα τραπεζικά ιδρύματα φάνηκαν αδικαιολόγητα διστακτικά απέναντι στην χρηματοδότηση των αγορών, εκμεταλλευόμενες προς ίδιον όφελος τα επιχορηγηθέντα χρήματα και όχι προς όφελος των επιχειρήσεων. Αβίαστα συνάγεται από τα προαναφερθέντα η επιβεβαίωση της οικονομικής αντίληψης του Κέυνς σύμφωνα με την οποία θα έπρεπε να παρέμβει το ίδιο το κράτος με την δυναμική και σε ευρύ επίπεδο εκτέλεση δημόσιων δαπανών, δηλαδή την εκτέλεση έργων και δημόσιων

επιχειρήσεων, με στόχο την αύξηση των μονάδων εργασίας και παραγωγής και την αναθέρμανση της αγοράς, εν' ανάγκη και με την αύξηση του δημοσίου χρέους. Οι δημόσιες δαπάνες μπορούν επίσης να πάρουν τη μορφή διαφόρων ειδών επιδομάτων και ενισχύσεων με κύριο πάντα στόχο την αναδιανομή και την επανόρθωση της ισορροπίας του συστήματος. Επειδή ακριβώς αγνοήθηκε στην παρούσα οικονομική κρίση, η οικονομική φιλοσοφία της θεωρίας του Κέυνς, για το λόγο αυτό και αναγκάστηκαν τα κράτη να υιοθετήσουν μέτρα εποπτικού ελέγχου διαχείρισης του χρήματος εκ μέρους των τραπεζικών ιδρυμάτων, αποδεικνύοντας έτσι την παταγώδη αποτυχία της εσφαλμένης παρέμβασής τους. Έγινε ολοφάνερο πια, ότι η επιχορήγηση οικονομικής βοήθειας προς τις τράπεζες σε περιόδους κρίσεων είναι πλήρως αντίθετη με την πολιτική του Κέυνς, ο οποίος επιζητά αύξηση των ελλειμμάτων στις περιόδους κρίσεων, τα οποία και θα χρηματοδοτούνται από τα πλεονάσματα των οικονομικά ευνοϊκότερων περιόδων. Τούτο βέβαια προϋποθέτει την ύπαρξη πλεονασμάτων από άλλες ευνοϊκότερες περιόδους, πράγμα το οποίο είναι αμφίβολο κατά πόσο προϋπήρχε. Με δεδομένο επίσης ότι η ζήτηση είναι περιορισμένη λόγω της συνεχούς μείωσης των εισοδημάτων, ο Κέυνς πρότεινε ως τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης την αύξηση των κρατικών δαπανών, την επέκταση των δημοσίων έργων και την εξάπλωση του κρατικού παρεμβατισμού σε καίριους για την οικονομία κλάδους, όπως ο κλάδος των υποδομών, ως μορφή πυροδότησης της ζήτησης και ενεργοποίησης του οικονομικού κύκλου. Διεξοδικότερη αναφορά στις ιδέες και την πολιτική της κευνσιανής θεωρίας εκτίθεται σε κύριο μέρος της παρούσας εργασίας.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

Με δεδομένο ωστόσο το γεγονός ότι δεν υπήρξε επαρκή χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία κλίματος ασφυξίας στην αγορά εξαιτίας τόσο της ανυπαρξίας νέων επιχειρήσεων και της αύξησης του κινδύνου επιχειρηματικότητας όσο και λόγω της αύξησης της ανεργίας.

Επιπλέον πολλές επιχειρήσεις είτε κινδυνεύουν να κλείσουν, είτε να περιορίσουν σημαντικά τις δραστηριότητές τους με δυσμενές επακόλουθο για την οικονομία και την κοινωνία. Στο σύνολο της οικονομίας, δηλαδή πλήθος μικρομεσαίων επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών αντιμετωπίζουν σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης με μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στην παραγωγή, την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Ήδη υπάρχει μεγάλη αύξηση της ανεργίας, το συνολικό μέγεθος της οποίας δεν αποτυπώνεται λόγω της ιδιότυπης περιοδικότητας, αλλά και της έντασής της στις ελαστικές μορφές απασχόλησης. Παρά τις προβλέψεις για σταδιακή ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους, δεν μπορεί να υπάρξει εφησυχασμός. Η ελληνική οικονομία, πέραν των πιέσεων που έχει υποστεί από τη διεθνή κρίση, βρίσκεται αντιμέτωπη με τα γνωστά διαρθρωτικά προβλήματα, όπως αποτυπώνονται και στα δημοσιονομικά μεγέθη (δηλαδή στο

έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος). Παρατηρείται:

- συνεχής επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας,
 - αναποτελεσματικότητα του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους,
 - μεγάλη εξάρτηση από τον δανεισμό,
 - μεγάλη διστακτικότητα, έως αποχή, για επενδύσεις.
- (Κατράνης Αλέξανδρος Κ.)

Οι κινήσεις πανικού έχουν λιγοστέψει σε σχέση με την περίοδο που ξέσπασε η κρίση, ενώ σιγά σιγά η κατάσταση αρχίζει να εξισορροπείται και η κινητικότητα και οι πτώσεις στα χρηματιστήρια έχουν μειωθεί. Το δολάριο επιπλέον έχει ανατιμηθεί. Δεν προκαλούν πλέον πανικό στις χρηματοοικονομικές αγορές οι ειδήσεις σχετικά με τις ζημιές που έχουν υποστεί κάποιες τράπεζες. Οι ειδικοί ωστόσο διασαφηνίζουν ότι η κρίση θα τελειώσει σε διάστημα δύο ετών. Προβλέπεται ακόμη ότι οι τράπεζες στις οποίες χορηγήθηκαν ενέσεις ρευστότητας να βγουν πιο ισχυρές από την κρίση. Οι ανακοινώσεις πτωχεύσεων που ήρθαν από μεγάλες εταιρίες χειρότερες την ήδη δυσμενή κατάσταση των αγορών, ενώ οι οικονομικές ενισχύσεις αν και αρχικά προορίζονταν για την τραπεζική αγορά άρχισαν να συμπεριλαμβάνουν και τις εταιρίες του παραγωγικού τομέα οι οποίες αντιμετώπιζαν δυσκολίες λήψης δανείων. Η Ιαπωνία για παράδειγμα ανακοίνωσε μια οικονομική ενίσχυση για την υποστήριξη των εταιριών του παραγωγικού τομέα.

Μαζί με την κρίση παρουσιάστηκε η ανάγκη παγκόσμιας αναδιοργάνωσης. Η ανακοίνωση οικονομικών ενισχύσεων εξάλειψε την έλλειψη εμπιστοσύνης που επικρατούσε στις χρηματαγορές, ενώ διεθνείς οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) και η Παγκόσμια Τράπεζα επεμβαίνοντας προσπάθησαν να εμποδίσουν την διεύρυνση της κρίσης. Η ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (FED) μείωσε τα επιτόκια ανακουφίζοντας τις αγορές, ενώ αρκετές είναι οι χώρες που έχουν κατανοήσει ότι πρέπει να κινηθούν από κοινού για την επίλυση των οικονομικών και όχι μόνο προβλημάτων που επέφερε η κρίση.

«Η κρίση δεν έχει τελειώσει ακόμη και θα εξακολουθεί να υφίσταται όσο υπάρχει υψηλή ανεργία και όσο αυτή αυξάνεται. Μπορεί τα χειρότερα να έχουν περάσει, όμως η σταθερή ανάκαμψη αργεί». Αυτά δήλωσε πριν από δέκα μέρες ο πρόεδρος του Eurogroup. Και συνέχισε ότι η πορεία της ανάκαμψης θα εξαρτηθεί και από τη στρατηγική εξόδου των τραπεζών και των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων από τα κρατικά προγράμματα στήριξης, η οποία θα πρέπει να είναι συντονισμένη και να μην γίνει πρόωρα. Εξάλλου, στην έκθεση της Κεντρικής Τράπεζας (FED) που δόθηκε στη δημοσιότητα στις 2 του Σεπτεμβρίου

αναγράφεται ότι η καταστροφή αποφεύχθηκε, αλλά η αμερικανική οικονομία δεν μπήκε ακόμη σε πορεία σταθερής ανάκαμψης. Και ως δυσσιώνιο γεγονός η διοίκηση της FED αναφέρει ότι η ανεργία που πλήττει βίαια ολόκληρη πλέον την αμερικανική επικράτεια αναμένεται να επιδεινωθεί. Αναφέρει η έκθεση ότι η FED «από την έναρξη της οικονομικής κρίσης, πριν από δύο χρόνια, χάθηκαν στις ΗΠΑ 6,7 εκατ. θέσεις μόνιμης εργασίας και έτσι σήμερα ο συνολικός αριθμός των ανέργων φτάνει στα 15 εκατ., κάτι που αποτελεί βαθιά πληγή και ντροπή για την οικονομία των ΗΠΑ. Τα ίδια όμως συμβαίνουν και σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ευρώπης, με ισχυρές ή ασθενείς οικονομίες αδιάκριτα.
(Michel Aglietta 2009)

Αντιθέτως, ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας Ρόμπερτ Ζέλιτ είναι αισιόδοξος και βλέπει την πιθανότητα μιας πραγματικής ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας. Την αισιόδοξη αυτή πρόβλεψη τη στηρίζει στην πολύ ικανοποιητική πορεία που ακολουθεί εσχάτως η οικονομία της Κίνας, καθώς και στη βελτίωση που παρατηρείται και σε άλλες ασιατικές οικονομίες. Εντούτοις, ο οικονομολόγος-αναλυτής καθηγητής Νουριέλ Ρουμπίνι εμφανίζεται έντονα απαισιόδοξος και τονίζει ότι η Κίνα δεν μπορεί να θεωρηθεί ακόμη η ατμομηχανή της παγκόσμιας οικονομίας,

καθώς το ΑΕΠ της χώρας αυτής φτάνει μόλις τα 3 τρισ. δολάρια, έναντι 15 τρισ. δολαρίων του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Και η συνολική ετήσια κατανάλωση στο 1 τρισ. δολάρια, έναντι 10 τρισ. δολαρίων στις ΗΠΑ (ακατάσχετη υπερκατανάλωση). Ο Ρουμπίνι συνεχίζει ότι η διεθνής κοινότητα μέχρι σήμερα δεν έκανε τίποτα περισσότερο για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, παρά να κοινωνικοποιήσει τις τραπεζικές ζημιές, δηλαδή να τις φορτώσει στους ώμους των λαών. Και θεωρεί έπειτα ότι η ανάκαμψη εμποδίζεται από δύο «βαρίδια». Από την υψηλή ανεργία αλλά και από τα υπέρογκα χρέη δημοσίου και ιδιωτών, προβλέποντας ότι σύντομα το συνολικό δημόσιο χρέος στην υφήλιο θα φτάσει στα 10 τρισ. δολάρια, ποσό τεράστιο, που ενδέχεται να προκαλέσει μια νέα σοβαρή κρίση, καθώς θα δημιουργηθούν αφάνταστες δυσκολίες στην εξυπηρέτησή του.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.6 Τα μέτρα που ελήφθησαν

Χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση, η οικονομική κρίση η οποία και ξεκίνησε στις ΗΠΑ, επηρέασε όλες τις οικονομίες των υπολοίπων χωρών. Στη προσπάθειά τους να την μετριάσουν, κρατικοποίησαν κάποιες τράπεζες, ενώ άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία, ανακοίνωσαν κρατική εγγύηση στις καταθέσεις, διάφορες έκτακτες κρατικές ενισχύσεις και ενέσεις ρευστότητας σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες (τα πλέον γνωστά «πακέτα βοήθειας των 28 δις.»). Σε χρηματοοικονομικές κρίσεις είναι φυσικό να επικρατεί πανικός γεγονός το οποίο και ωθεί τους καταθέτες να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους από τις τράπεζες. Ως αποτέλεσμα η τραπεζική αγορά διογκώνει ακόμη περισσότερο το ήδη μεγάλο πρόβλημα της ρευστότητας. Για το λόγο αυτό αρκετές χώρες

προτίμησαν να ανακοινώσουν κρατικές εγγυήσεις στις καταθέσεις ή ακόμη και να αυξήσουν τα ποσά των εγγυήσεων.
(Κατράνης Αλέξανδρος Κ.)

Από την άλλη αν δεν διασωθούν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστοποίησης τότε θα αυξηθεί η ανασφάλεια που ήδη επικρατεί στις αγορές, κορυφώνοντας ακόμα περισσότερο την κρίση, ενώ αν αυτές πτωχεύσουν, τότε το προσωπικό που θα μείνει άνεργο θα επηρεάσει αρνητικά τα ιδρύματα των κοινωνικών ασφαλίσεων και την ζήτηση στην αγορά. Για αυτό ακριβώς τον λόγο η καλύτερη επιλογή είναι η κρατικοποίηση των τραπεζών ή οι ενέσεις ρευστότητας.

Είναι σημαντικές οι ενέργειες διάσωσης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων διότι η καθεμία είναι στενά συνδεδεμένη με την άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η πιο δραστική πολιτική σύμφωνα με τις περισσότερες κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να μείνει ασχολίαστο το γεγονός ότι οι ενέσεις βοήθειας χρηματοδοτούνται από το ίδιο το φορολογικό σύστημα. Για αυτό το λόγο άλλωστε, υποστηρίζεται από αρκετούς οικονομολόγους η άποψη ότι μπορεί να είναι πιο σωστή η πολιτική της μη διάσωσης των τραπεζών που χρειάζονται υπέρογκα ποσά, διότι αυτό θα έχει επιπτώσεις στο φορολογικό σύστημα και εν συνεχεία στους πολίτες, οι οποίοι θα είναι και αυτοί που τελικά θα τις υποστούν.
(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

7.7 Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπισή της

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός, ότι η Ελληνική οικονομία ταλανίζεται από μια σειρά παραγόντων τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή της οικονομικής της διάρθρωσης. Διαφορετικά βιώνει η Γαλλία και η Γερμανία την κρίση και διαφορετικά οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Έτσι, κάθε χώρα δρα στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών και των προβλημάτων της καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Η προσέγγιση, λοιπόν, ότι η κρίση είναι διεθνής και ότι τα προβλήματα της οικονομίας είναι απόρροια αυτής, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως αναποτελεσματική, ότι συσκοτίζει τις ευθύνες των κυρίαρχων δυνάμεων, οδηγεί σε λαθεμένες επιλογές και αδιέξοδα και τελικά δεν βοηθά στην ανασυγκρότηση της οικονομίας, στην άμβλυση των ανισορροπιών και των κοινωνικών προβλημάτων συνοχής που αυτή δημιουργεί.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση τους. Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου δε, στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με ιδιαίτερα έντονο και οξύ τρόπο.

(Συλλογικό έργο – 2009)

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών προς στη κατεύθυνση των αυτορρυθμιζόμενων αγορών. Η κρίση στην Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά, κάτω από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης, γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα αντί να αμβλύνονται.

Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται κυρίως στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, καθώς και στο ύψος του Δημοσίου Χρέους. Όλα τα παραπάνω έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστά την οικονομία ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι οι οποίοι επλήγησαν πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με πιο έντονη την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό δείχνει να καθιστά όχι μόνο αυτές αλλά και άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση όσον αφορά κυρίως την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

Τα ελλείμματα, το δημόσιο χρέος, η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, καθώς και τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα. Αποτελούν τα αίτια της κρίσης ως αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία και την αναπαράγουν. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότησή της, η οποία δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τη διεθνή κρίση, αυτή δεν οφείλεται σε συγκυριακούς λόγους. Είναι μια κρίση περισσότερο συστημική παρά κυκλική κρίση, που θίγει τα όρια του προτύπου παραγωγής και διανομής του πλούτου και γενικότερα το σύστημα αξιών. Αμφισβητείται δηλαδή η δομή και οι λειτουργίες των επιμέρους συστημάτων και αγορών.

Η κρίση, λοιπόν, παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμα της τριακονταετούς κυριαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, μιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορρυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών

από τις οικονομικές λειτουργίες. Βασισμένη στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες και ξέρουν να αυτορυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Διότι όταν οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία δύνεται η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάπτυξης των μεγάλων συμφερόντων, δημιουργώντας ανισότητες με αποτέλεσμα αντί να διασπείρουν τους κινδύνους αυτές τους αυξάνουν. Οι ακολουθούμενες πολιτικές επιπλέον, οδήγησαν στην οικονομική κρίση, της οποίας ως μοναδική λύση πλέον διαφαίνεται η υιοθέτηση μιας κενσικανής θεώρησης της οικονομίας και η άσκηση όλων εκείνων των ιδεών που την στοιχειοθετούν.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

Είναι γνωστό ότι τα μέσα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι λιγότερα από αυτά του παρελθόντος, λόγω των ελλειμμάτων και του χρέους, ενώ δεν υπάρχουν περιθώρια άσκησης μιας αυτόνομης νομισματικής πολιτικής καθώς αυτή ασκείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα. Ο κρατικός παρεμβατισμός στην προσπάθεια του να ανακόψει την ανατροφοδότηση της κρίσης και την όξυνση των διαρθρωτικών ανισορροπιών με παραγωγικές δημόσιες δαπάνες, μπορεί πρόσκαιρα να οδηγήσει σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η ύπαρξη ελλειμμάτων σε περιόδους κρίσεων με μειωμένη συνολική ζήτηση δεν είναι κατά ανάγκη λανθασμένη αλλά επιβάλλεται για την σταθερότητα και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Οι διαστάσεις λοιπόν που έχει λάβει η κρίση σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο απαιτούν επαναπροσέγγιση των πολιτικών κατευθύνσεων, των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται η αναφορά κάποιων βασικών αξόνων που θα βοηθούσαν στην ανασυγκρότηση της οικονομίας και την εξομάλυνση της τρέχουσας κρίσης:

- Στήριξη της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων και ενίσχυση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων. Μείωση της φορολογίας των φυσικών προσώπων με την εφαρμογή περισσότερων κλιμακίων στη βάση μιας προοδευτικής - αναλογικής κλίμακας με τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας έτσι ώστε να μη δημιουργούνται απώλειες στα εισοδήματα των μισθωτών, των ελεύθερων επαγγελματιών και των συνταξιούχων από την αύξηση του πληθωρισμού.
- Στήριξη της πραγματικής οικονομίας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Αύξηση των δημόσιων επενδύσεων με κατεύθυνση την παιδεία, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τις παραγωγικές αναδιαρθρώσεις κλάδων και περιοχών που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση με στοχευμένα κίνητρα, τη χρηματοδότηση σε δραστηριότητες εξοικονόμησης ενέργειας για την ανάκτηση της

βιωσιμότητας τους καθώς και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας με απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση νέων τεχνολογιών.

- Αντιμέτωπιση της ανεργίας με τη στήριξη της απασχόλησης, την επιδότηση των ανέργων καθώς και την επιδότηση της εργασίας γενικότερα. Στήριξη των επιχειρήσεων που διατηρούν διάφορες θέσεις εργασίας με κίνητρα και χρήση επιδοτήσεων για κάθε νέα θέση εργασίας, καθώς και ενίσχυση της κοινωνικής εργασίας με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων σε τομείς που έχουν ανάγκη από ανθρώπινο δυναμικό.
- Δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα. Εξορθολογισμό και αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών. Όσο σημαντική είναι η μείωση των ελαστικών καταναλωτικών δαπανών που οδηγούν σε σπατάλη του δημόσιου χρήματος, τόσο σημαντική είναι και η αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων με κατεύθυνση τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας.
- Μεταρρύθμιση του Φορολογικού Συστήματος. Κατάρτιση προγραμματικών προϋπολογισμών ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα, η διαφάνεια και η λογοδοσία στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος.
- Κρατικός παρεμβατισμός και δημιουργία αυστηρού πλαισίου εποπτείας και ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς επίσης και ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά. Ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών με αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου, ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ένα νέο διεθνές πλαίσιο, το οποίο θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία, καθώς επίσης και ενίσχυση της συμμετοχής του δημοσίου στην Εθνική τράπεζα για τη δημιουργία ισχυρού πυλώνα δημοσίου ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι ροές των κεφαλαίων είναι διεθνείς άρα ένα νέο πλαίσιο κανόνων και αρχών προϋποθέτει διεθνή συνεργασία. Επιπλέον, το μέγεθος και η έκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβάλλει τη συνεργασία για τη δημιουργία ενός ενιαίου εποπτικού πλαισίου όπως και ευρωπαϊκού οργανισμού για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

(Χ. Παπανδρουπούλου 2000)

7.8 Η πρόσφατη κρίση και το νέο όραμα της Ελληνικής Οικονομίας

Την εποχή της παγκοσμιοποίησης και των ταχύτατων μεταβολών, που επιφέρει η τεχνολογία, το μέλλον απαιτεί βαθιά γνώση του παρόντος και όχι παρελθοντολογία. Και αυτό είναι θέμα συλλογικής στάσης απέναντι στο αύριο.

Είναι πλέον ξεκάθαρο, για όσους συνειδητοποιούν τα φαινόμενα και τις εξελίξεις που οροθετούν την εποχή μας, ότι ζούμε μια περίοδο ταχύτατων και ριζικών αλλαγών, οι οποίες, κατά τη γνώμη μας, αποτελούν το κατώφλι ενός οικονομικού και γεωπολιτικού αύριου, τις συνισταμένες του οποίου κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με ακρίβεια. Και τούτο, διότι η ταχύτητα πλεύσεως των αλλαγών είναι τέτοια, ώστε οι σταθερές παράμετροι κλονίζονται συνεχώς και μετασχηματίζονται.

Ωστόσο, υπάρχουν μερικές ενδείξεις που μας επιτρέπουν να διακρίνουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του οικονομικού περιβάλλοντος της προσεχούς δεκαετίας και, έτσι, να διατυπώσουμε κάποιες δειλές μεν, αλλά υψηλής επαληθεύσεως προβλέψεις.

(Συλλογικό έργο – 2009)

Πρώτη διαπίστωση είναι η καθιέρωση της οικονομίας της αγοράς, με τις διάφορες παραλλαγές της, ως μοναδικού παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Το φαινόμενο αυτό θα διευρύνει και θα εμπεδώσει την παγκοσμιοποίηση των οικονομιών, με ταυτόχρονη αποδυνάμωση των εθνικών κυβερνήσεων και των οικονομικών αποφάσεών τους. Δεν είναι διόλου περίεργο, στο πλαίσιο αυτής της νομοτελειακής διαδικασίας, η δημιουργία μεγάλων οικονομικών ζωνών, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η NAFTA και η υπό εκκώλαψη ζώνη του Ειρηνικού ωκεανού, στην οποία προφανώς θα προσχωρήσουν η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Επίσης, δεν πρέπει να αποκλείονται σοβαρές εξελίξεις προς την κατεύθυνση αυτή και στη Λατινική Αμερική, με πρώτη δύναμη τη Βραζιλία, όπως και στη νότια Ασία, όπου μεγάλο ρόλο θα παίζουν στο εξής η Κίνα και η Ινδία.

Εκτός, λοιπόν, από την οικονομία της αγοράς, την παγκοσμιοποίηση και τη δημιουργία μεγάλων οικονομικών ζωνών, δύο σημαντικά φαινόμενα είναι η έκρηξη και η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών και η νέα τριτογενοποίηση των δυτικών οικονομιών. Αν στα προαναφερόμενα φαινόμενα προστεθεί και η νέα τεχνολογική επανάσταση, τότε έχουμε ανάγλυφες όλες τις μεγάλες τάσεις της εποχής μας, στην οποία η ροή κεφαλαίων και πληροφοριών και η ταχύτητα στη λάμψη αποφάσεων για το λανσάρισμα νέων προϊόντων παίζουν καθοριστικό πλουτοπαραγωγικό ρόλο.

Περισσότερο, στις σημερινές κοινωνίες των υπηρεσιών, η εργασία ως ποσοστό του κόστους δεν ξεπερνά, σε πολλές περιπτώσεις, το 5% έως 10%, με αποτέλεσμα στη σύνθεση των προϊόντων, όποια και αν είναι αυτά, να υπεισέρχονται νέοι συντελεστές διαμόρφωσης του.

Αν όσα προηγούνται είναι τα γεωοικονομικά χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν την εποχή μας και τις εξελίξεις που σημειώνονται, πρέπει να σταθούμε λίγο και σε ένα άλλο σοβαρό φαινόμενο κοινωνικού χαρακτήρα. Πρόκειται για τη δημογραφία, που είναι καλπάζουσα στο υπό ανάπτυξη κόσμο και φθίνουσα στη Δύση, υπό την ευρεία έννοιά της. Στη δυτική Ευρώπη, ειδικώς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ανησυχητικές και πολύπλευρες οικονομικές και κοινωνικο-ασφαλιστικές επιπτώσεις της φθίνουσας δημογραφίας και συνακόλουθης γήρανσης των πληθυσμών στις χώρες - μέλη αποτέλεσαν, πριν από λίγα χρόνια, το αντικείμενο μιας αποκαλυπτικής μελέτης που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τίτλο «Οι οικονομικές επιπτώσεις των δημογραφικών τάσεων, το 2020».

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις εκτιμήσεις της μελέτης αυτής, η γήρανση του πληθυσμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, χρόνο το χρόνο, θα επιτείνεται. Εκτιμάται ότι, έως το 2020, στην Ε.Ε, τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, θα έχουν αυξηθεί σε ποσοστό 30% και πλέον. Συνεπώς, κατά μέσο όρο, οι ομάδες ηλικίας άνω των 65 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα ισοδυναμούν σχεδόν με το 30% του συνολικού πληθυσμού, έναντι 18% πριν από 10 χρόνια. Το γεγονός αυτό αποτελεί, πράγματι, πρόκληση για τις επιχειρήσεις, οι οποίες θα διαπιστώνουν κάθε μέρα τις τεράστιες καταναλωτικές διαφορές μεταξύ νέων και ηλικιωμένων. Κατά συνέπεια, το μάρκετινγκ και η διοίκηση των επιχειρήσεων καλούνται να αλλάξουν σε βάθος.

(Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα)

Ποιες αλλαγές;

Η παραδοσιακή διοίκηση των επιχειρήσεων, όπως γνωρίζουν οι ειδήμονες, συνέβαλε τα μέγιστα στο να βελτιωθεί η παραγωγικότητα της χειρωνακτικής εργασίας. Σήμερα, όμως η διοίκηση του μέλλοντος πρέπει να συμβάλει στην πρόοδο της παραγωγικότητας της γνώσης. Κατά συνέπεια, πρέπει να δώσει σοβαρή ώθηση στα επαγγέλματα που συνδέονται με τη γνώση. Αυτά τα τελευταία είναι που στηρίζονται στην ευφυΐα και στη δημιουργικότητα δηλαδή σε παράγοντες που χρόνο το χρόνο παίζουν καθοριστικό ρόλο στην παραγωγή πλούτου.

Οι εξελίξεις αυτές, όπως πολύ σωστά επισημαίνουν κορυφαίοι ειδικοί της διοίκησης των επιχειρήσεων, αποτελούν για κάθε επιχείρηση «περίοδο μακράς μεταβολής», η οποία βαθαίνει και, ως εκ τούτου, προκαλεί ριζικές αλλαγές διαθρωτικού χαρακτήρα, όμοιες με αυτές που δρομολογήθηκαν στην έναρξη της δεύτερης βιομηχανικής επανάστασης, τον 19^ο αιώνα, και αμέσως μετά τη μεγάλη κρίση του 1929, κατά τον γνωστό αμερικάνο «γκουρού» του μάνατζμεντ, καθηγητή Πίτερ Ντράκερ, ο κόσμος των επιχειρήσεων επηρεάζεται σήμερα από σειρά πρωτόγνωρων παραγόντων, όπως είναι η δημογραφική κάμψη στις ανεπτυγμένες χώρες, οι μεταβολές στην κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος, ο επανορισμός της έννοιας της επίδοσης στην επιχείρηση, η μεγάλη επίδραση των διεθνών κεφαλαιαγορών και ροών κεφαλαίου στα αποτελέσματα των οικονομικών ομίλων.

Επισημαίνει, επίσης, ο Π. Ντράκερ ότι υπάρχει αντίφαση μεταξύ οικονομίας και πολιτικής πραγματικότητας, παρά το γεγονός ότι γίνονται προσπάθειες προσέγγισης. Υπάρχουν νέες δυνάμεις που επηρεάζουν τις κοινωνικές, επιχειρηματικές και εμπορικές λειτουργίες, γεγονός που υποχρεώνει τις επιχειρήσεις να λειτουργούν διαφορετικά. Κάτι τέτοιο όμως συνεπάγεται σοβαρές αλλαγές σε νοοτροπίες και συμπεριφορές και οδηγεί σε πολύ «σύγχρονες θεωρήσεις του συντελεστή εργασίας».

Στο πλαίσιο αυτό, οι μάντζερ θα ήταν ευκαταίω να συμπεριφέρονται περισσότερο ως ηγέτες παρά ως αφεντικά. Την ίδια άποψη συμμερίζεται και ο άλλος γνωστός «γκουρού» της σύγχρονης επιχείρησης, Τομ Πίτερς, ο οποίος μονίμως επισημαίνει τις μεταβολές που πρέπει να επιτευχθούν στο επίπεδο των ιεραρχικών δομών πολλών επιχειρήσεων, εγκλωβισμένων στις έννοιες και αρχές της δεύτερης και τρίτης βιομηχανικής επανάστασης.

Επίσης, ο Τομ Πίτερς έφερε στο προσκήνιο και **τη στρατηγική του μάντζερ σε περιόδους χάους, η οποία στις σημερινές συνθήκες είναι εξαιρετικά επίκαιρη**. Επισημαίνει, επίσης, ο γνωστός συγγραφέας και σύμβουλος, ότι σε περιόδους, όπως αυτή των αρχών του νέου αιώνα, ο μεσοπρόθεσμος προγραμματισμός είναι δύσκολος, γιατί τα γεγονότα τρέχουν πολύ πιο γρήγορα από την προβλεπτικότητα των υπευθύνων μιας επιχείρησης. Θεωρείται αναγκαίο, έτσι, η νοοτροπία των αλλαγών να διαχυθεί σε όλα τα επίπεδα των ανθρώπων της επιχείρησης, ώστε οι τελευταίοι να μπορούν να είναι σε εγρήγορση μακράς διάρκειας. Απαραίτητη είναι και η εφαρμογή μιας αποτελεσματικής εσωτερικής τακτικής επικοινωνίας για τις αλλαγές, ώστε ο κάθε εργαζόμενος σε μια επιχείρηση να γνωρίζει γιατί πρέπει να γίνουν αλλαγές και ποιες θα είναι οι συνέπειές τους για τον ίδιο. Και από την άποψη αυτή θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η αποδοχή των αλλαγών σε μια επιχείρηση είναι συνεχής διαδικασία. Μια ζωτική διαδικασία, εξάλλου, η οποία επιτρέπει στην επιχείρηση να δίνει και τις αποτελεσματικότερες για το μέλλον της απαντήσεις, στις ευκαιρίες και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει.

Αλλαγή νοοτροπίας, εγκατάλειψη παρωχημένων αντιλήψεων

Και στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να τονισθεί ότι η νοοτροπία της αλλαγής πρέπει να καλλιεργείται και σε ευρύτερο πλαίσιο για να έχει θετικά αποτελέσματα. Έτσι, λ.χ., όταν σε μια χώρα το ευρύ κοινό βομβαρδίζεται με παρωχημένες αντιλήψεις και θεωρήσεις, είναι μάταιο να περιμένει κανείς θεαματικές μεταβολές και προσαρμογές σε νέες οικονομικές τεχνολογίες και κοινωνικές απαιτήσεις. Όπως πολύ σωστά υπογραμμίζουν γνωστοί κοινωνιολόγοι, η προσαρμογή μιας χώρας σε μεγάλες διαθρωτικές μεταβολές και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της, πριν από όλα είναι θέμα κυρίαρχης ιδεολογίας και στάσης απέναντι στις αλλαγές. Είναι επίσης και θέμα έννοιας που δίνει κανείς στα νέα φαινόμενα – όπως η παγκοσμιοποίηση – στα οποία διαμορφώνουν το επιχειρηματικό και οικονομικό περιβάλλον.

Το παρελθόν είναι το πεδίο των τετελεσμένων γεγονότων, τα οποία δεν μπορούμε να αλλάξουμε. Μπορεί έτσι να αποτελέσει αντικείμενο γνώσης,

διήγησης και αναφοράς υποκειμενικής ή αντικειμενικής. Μπορεί επίσης το παρελθόν να προκαλέσει τύψεις ή νοσταλγία. Τα γεγονότα είναι όμως εκεί, αδυσώπητα και αποκαλυπτικά.

Αντιθέτως, το μέλλον ούτε πραγματοποιείται ούτε βέβαια είναι εκ των προτέρων γνωστό. Κανείς δεν μπορεί με βεβαιότητα να προβλέψει και να προδιαγράψει το αύριο. Ιδιαίτερα, δε, σήμερα, που το τελευταίο είναι εκ του ασφαλούς πολύπλοκο, όπως θα έλεγε και ο γάλλος φιλόσοφος Εντγκάρ Μορέν. Κατά συνέπεια, το μέλλον είναι παραγωγός αβεβαιότητας και ανησυχίας, αλλά και γόνιμου θετικού προβληματισμού. Ολέθριος είναι, στο πλαίσιο αυτό, για μια χώρα ο ρόλος των εξ επαγγέλματος εμπόρων τρόμου και μεταφυσικής αβεβαιότητας, οι οποίοι δήθεν αυτοπροβάλλονται και ως θεματοφυλακές και παρελθόντος. **Η Ελλάδα του αύριο θα κριθεί από την έκβαση αυτής της μάχης στο εσωτερικό της.**

Θα κριθεί, δηλαδή, από την αντιπαράθεση μιας σχηματοποιημένης κοινωνίας, μακάριος πτωχής στο πνεύμα, με μια κοινωνία ανοικτών οριζόντων και προσανατολισμών, που ήδη είναι σταθερά προσανατολισμένη προς το καινούργιο και το άγνωστο. Και ας μην ξεχνούμε ότι, αν ο άνθρωπος βγήκε από τις σπηλιές, είναι γιατί κάποιοι εκπρόσωποι του αρνήθηκαν την υποταγή στους «μάγους».

(Χ. Παπανδροπούλου – 2 Σεπτεμβρίου 2000)

8.Επίλογος - Συμπεράσματα

«...οι ιδέες των οικονομολόγων και των πολιτικών φιλοσόφων, είτε σωστές είτε λάθος, είναι ισχυρότερες από ότι πιστεύεται συνήθως. Πρακτικοί άνθρωποι που πιστεύουν ότι είναι εντελώς απαλλαγμένοι από πνευματικές επιρροές είναι συνήθως δούλοι κάποιου οικονομολόγου που έχει απέλθει...»

J .M. KEYNES

Σαν εισαγωγή των συμπερασμάτων της μελέτης, η οποία πιστεύουμε έχει με λεπτομέρεια ασχοληθεί διαχρονικά, με την Οικονομική Ανάπτυξη, τις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις. Την Παγκοσμιοποίηση και την Πρόσφατη Οικονομική κρίση, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής:

Οι Παγκόσμια οικονομία και τα συστήματα τα οποία αναπτύχθηκαν, χρειάζονται μια προληπτική διαχείριση, βασισμένη σε κανόνες οι οποίοι να λαμβάνουν υπόψη τις εκάστοτε, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και δημοσιονομικές συνθήκες οι οποίες επικρατούν.

Παράδειγμα η Ευρωζώνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία επέτυχε μεν ικανοποιητικού ρυθμούς ανάπτυξης, χαμηλό πληθωρισμό και υψηλή ισοτιμία του Ευρώ, τα τελευταία δέκα χρόνια, αλλά δεν μπόρεσε να αναπτύξει δικλίδες ασφαλείας και προληπτικής διαχείρισης, για την αντιμετώπιση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και οικονομικών κρίσεων ιδιαίτερα στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης του Νότου, μερικά των οποίων πρόσφατα ήσαν έρμαιο της κερδοσκοπίας των ισχυρών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία).

Οι Κεϋνσιανές και άλλες θεωρίες δεν μπόρεσαν να δώσουν λύσεις στα σύγχρονα οικονομικά προβλήματα και των μεγάλων αδυναμιών εξάσκησης υγιούς δημοσιονομικής πολιτικής.

Ο Κέινς πρόβλεψε ότι κάθε τόσο η ελεύθερη αγορά θα περνάει κρίση, που όταν συμβαίνουν, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με κρατικές ενέσεις. Δεν φαντάστηκε όμως μία οικονομία, όπως της Ελλάδας, εξαρτημένης από συνεχείς ενέσεις. Αντίθετα φαντάστηκε πλεονάσματα σε καλές εποχές που θα στήριζαν τα ελλείμματα στις κακές.

Παράδειγμα η ελληνική πραγματικότητα όπου είχαν συσσωρευτεί παντού τόσα ελλείμματα (κράτος, κρατικές επιχειρήσεις, ασφαλιστικό σύστημα) ως και μεγάλες υποχρεώσεις σε πληρωμές τοκοχρεωλύσεων και ληξιπρόθεσμων δανείων, που ήταν αδύνατη από μόνη της η αποτελεσματική κρατική παρέμβαση, χωρίς την βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του ειδικού ταμείου στήριξης από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, μηχανισμός που δημιουργήθηκε ειδικά για την περίπτωση.

Στις χώρες με χρηστή οικονομική διαχείριση τα πράγματα είναι διαφορετικά. Εκεί, στο μέτρο που η αγορά αντιμετωπίζει προβλήματα, η κρατική παρέμβαση είναι εφικτή και με φειδώ επιθυμητή.

Η χωρίς υπερβολικά κρατικά εμπόδια λειτουργία των αγορών – με όλες τις ατέλειες τους, με όλες τις ανισότητες τους που προκαλούν-παραμένει το καλύτερο εργαλείο για την ανάπτυξη της οικονομίας και την ευημερία των λαών. Ο οικονομικός θρίαμβος της Κίνας και της Ινδίας και πολλών άλλων χωρών οφείλεται στην αναγνώριση αυτής της αλήθειας και την ταυτόχρονη εγκατάλειψη των αριστερών ιδεολογιών.

Συναφής είναι η περίφημη ρήση του κομμουνιστή Κινέζου Ηγέτη Ντένγκ Χσιάο Πίνγκ: “Άσπρη γάτα μαύρη γάτα μου είναι αδιάφορο .Αρκεί να πιάνει ποντίκια”

Όπως σωστά προέβλεψε ο Κέινς, οι αγορές δεν μπορούσαν πάντοτε να τα κάνουν όλα σωστά. Κάθε τόσο παρουσιάζονται προβλήματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η κοινή λογική υποδεικνύει ότι πρέπει να λαμβάνονται κατά το δυνατόν περιορισμένα διορθωτικά μέτρα που θα αποκαταστήσουν την ομαλότητα.

Όμως τα διορθωτικά μέτρα και οι παρεμβάσεις προϋποθέτουν την ύπαρξη οικονομικής ευρωστίας των κρατών, ισχυρή διοίκηση και μηχανισμούς εποπτείας της εφαρμογής οποιονδήποτε διορθωτικών δημοσιονομικών προγραμμάτων, που θα εξασφαλίζουν της εθνική αξιοπρέπεια και ανεξαρτησία, από πολιτικές επιρροές και δεσμεύσεις.

Οικονομική Ανάπτυξη

Τα Κράτη θα πρέπει να επιτυγχάνουν διαχρονικά, θετικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίοι θα ανεβάζουν το μέσο επίπεδο ζωής και εισοδημάτων, παρέχοντας ταυτόχρονα στα ασθενή κοινωνικά στρώματα τις κατάλληλες κοινωνικές παροχές για μια καλύτερη ζωή.

Για να συνοδεύεται η οικονομική μεγέθυνση με την οικονομική ανάπτυξη (καλύτερη ποιότητα ζωής), θα πρέπει το προϊόν της μεγέθυνσης του ΑΕΠ να κατανέμεται ισόνομα οδηγώντας σε οικονομική συνοχή και συνεχή ευημερία. Επίσης το προϊόν της οικονομικής μεγέθυνσης δεν θα πρέπει να συνοδεύεται από κατασπατάληση φυσικών πόρων και οικολογική καταστροφή.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο ανάπτυξης, είναι η αειφόρος, η οποία αναφέρεται στην ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και την βιωσιμότητα.

Γνώμονας της αειφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον.

Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις

Η νέα αντίληψη για τον ρόλο του κράτους ευημερίας οδήγησε στην εισαγωγή ποικίλων οικονοπολιτικών παρεμβάσεων για την διασφάλιση πλήρους απασχόλησης, νομισματικής σταθερότητας, ικανοποιητικού ρυθμού μεγεθύνσεως, ισορροπίας στο εξωτερικό ισοζύγιο και δικαιότερης διανομής στο εισόδημα. Η αυτόνομη λήψη τέτοιων μέτρων από τις κυβερνήσεις των εθνικών κρατών δημιούργησε επανειλημμένα διαταραχές στις διεθνείς συναλλαγές, αφού σε τελευταία ανάλυση η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων σ’ ένα οργανικά

στενά συνδεδεμένο κόσμο, εξαρτάται από τον συντονισμό τους με την πολιτική των άλλων κρατών.

Υπό τις σημερινές συνθήκες ένα αποτελεσματικό σύστημα διεθνών συναλλαγών προϋποθέτει ισχυρούς διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς που να είναι σε θέση να συντονίσουν την οικονομική πολιτική των κρατών – μελών και να επηρεάσουν τις εθνικές κυβερνήσεις στην λήψη των λειτουργικά αναγκαίων θεσμικών και οργανωτικών μέτρων.

Η διεθνής οικονομική τάξη, η οποία τόσο αναγκαία είναι σήμερα μετά την πρόσφατη οικονομική κρίση, φαίνεται να βασίζεται σε Οργανισμούς όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στήριξης το οποίο πρόσφατα έχει δημιουργηθεί για την οικονομική στήριξη των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διεθνές Εμπόριο

Το μέγεθος του Διεθνούς Εμπορίου είναι ένας σημαντικός δείκτης της σημερινής αλληλεξάρτησης των διαφόρων κρατών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα τελευταία εξήντα χρόνια η συμμετοχή του διεθνούς εμπορίου σαν μέρος του παγκόσμιου οικονομικού αποτελέσματος έχει τριπλασιαστεί.

Το σύγχρονο χαρακτηριστικό στην αύξηση των διεθνών συναλλαγών είναι ο ολοένα αυξανόμενος ρόλος των επιχειρήσεων και των επιχειρηματικών ομίλων που οι ανταλλαγές τους σε όγκο, συνεισφέρουν περισσότερο από το 60% στο σύνολο των ανταλλαγών.

Η πληθυσμιακή αύξηση του πλανήτη μας και του κατά κεφαλή εισοδήματος είναι ένας θετικός παράγοντας για την μελλοντική εξέλιξη του εμπορίου και των διεθνών ανταλλαγών. Οι μεγάλοι ρυθμοί μεγέθυνσης των εμπορικών πλεονασμάτων της Κίνας είναι ένα παράδειγμα της δυναμικής και των μεγεθών που παρουσιάζει σήμερα το διεθνές εμπόριο.

Λαμβάνοντας τα πιο πάνω υπόψη μεγάλη προσπάθεια επιβάλλεται να γίνεται και στην διαφοροποίηση των εξαγωγών, όχι μόνο σε σχέση με τα προς εξαγωγή προϊόντα, αλλά και προς τον αριθμό, την ποικιλία εξαγωγικών αγορών, καθώς μια τέτοια πολιτική μειώνει συνήθως το βαθμό του επιχειρηματικού κινδύνου που ενδεχομένως αντιμετωπίζεται.

Παγκοσμιοποίηση

Συμπερασματικά θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι φαινόμενο που απλώς πρέπει να λάβουμε υπόψη στους επιχειρηματικούς σχεδιασμούς. Είναι κυρίως φαινόμενο που πρέπει να διαχειριστούμε.

Ιδίως κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, σημειώθηκε ραγδαία αύξηση των παγκόσμιων ροών εμπορίου, κεφαλαίων, τεχνολογίας, πληροφορίας, αλλά και πολιτισμικών αγαθών.

Η αύξηση αυτή είναι ασφαλής ένδειξη ότι πορευόμαστε την οδό μιας χωρίς προηγούμενο διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης και αλληλεξάρτησης. Ο βαθμός

της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης αλληλεξαρτήσεις είναι σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, χωρίς ιστορικό προηγούμενο.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι αν η ελευθερία του εμπορίου κερδίζει τη μάχη των σοβαρών επιχειρημάτων αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει αξία ο αντίλογος στην παγκοσμιοποίηση.

Η έντονη χρηματοοικονομική αστάθεια που προκύπτει από την απεριόριστη κινητικότητα βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων αποτελεί βάσιμη αιτία εποικοδομητικής κριτικής. Η παγκοσμιοποίηση των χρηματοοικονομικών συναλλαγών θέτει πράγματι σοβαρά ζητούμενα αποτελεσματικής ρύθμισης και εποπτείας των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πράγματι, η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί μεγάλες κοινωνικοοικονομικές ανακατατάξεις, παράγει κερδισμένους αλλά και χαμένους. Αυτές οι ανακατατάξεις συνδέονται με μεγάλες ιστορικές αλλαγές και τεχνολογικές επαναστάσεις.

Πρέπει να αντιληφθούμε τις ελεύθερες παγκοσμιοποιημένες αγορές σαν αυτό που είναι: μια μηχανή ανθρώπινης προόδου. Ο ανθρώπινος πολιτισμός κάθε άλλο παρά ολοκληρώνεται με την οικονομική παγκοσμιοποίηση, αντλεί όμως από αυτήν τον πλούτο που θα τις επιτρέψει τη διάχυση της κοινωνικής προόδου και ευημερίας.

Διεθνής Οικονομική Κρίση

Όπως είναι γνωστό, σήμερα η παγκόσμια οικονομία κλονίζεται συθέμελα, από μια αιφνίδια οικονομική κρίση, η οποία κατέλυσε μέσα σε χρονικό διάστημα λίγων μόλις μηνών, όλες τις ασφαλιστικές δικλείδες των σύγχρονων παγκόσμιων οικονομικών συστημάτων, διαψεύδοντας πληθώρα οικονομικών αντιλήψεων. Η νέα πραγματικότητα υπήρξε απότοκος συνέπεια των ακόλουθων τριών επιβαρυντικών παραγόντων:

- Της κρίσης που ξέσπασε στις πιστωτικές αγορές.
- Της κατάρρευσης των αγορών κατοικίας.
- Της πτώσης στις αγορές των μετοχών.

Η διεθνής αυτή οικονομική κρίση, που πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα όλες τις βιομηχανικές χώρες του κόσμου, προκαλεί την προοδευτική κατάρρευση των μεγάλων τραπεζών και την βαθμιαία πτώση των αγορών, απειλώντας με παγκόσμια οικονομική ύφεση. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το ισχυρότερο σε διεθνές επίπεδο οικονομικό σύστημα των ΗΠΑ, κλονίστηκε ιεραρχικά πρώτο, μεταξύ άλλων χωρών, τον Δεκέμβριο του 2007. Στην ξέφρενη αυτή καταστροφική πορεία, ακολούθησαν το Νοέμβριο του 2008, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία. Σύντομα, εξαιτίας της μείωσης της ζήτησης που ακολούθησε στις ανωτέρω προηγμένες οικονομικές δυνάμεις, έγιναν εμφανείς οι επιπτώσεις της ραγδαίας οικονομικής κρίσης και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ειδικότερα, κάθε

προοπτική ανάπτυξης και κάθε επενδυτικό σχέδιο ανεστάλη, ακυρώθηκε ή ακόμα παρέλυσε ολοκληρωματικά.

Η εξελισσόμενη αυτή σοβαρή κρίση, την οποία βίωσε και εξακολουθεί να βιώνει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, παρόλο που δυναμίτισε αρχικά μόνο τις αγορές των ΗΠΑ, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα είχε καταφέρει να εξαπλωθεί και να μολύνει όλες τις παγκόσμιες οικονομίες, τις οποίες συμπαρέσυρε λόγω ακριβώς της αλληλεξάρτησης και του αλληλένδετου χαρακτήρα των οικονομικών συστημάτων των κρατών αυτών. Διαπιστώνοντας, επομένως, την στενή σχέση εξάρτησης και επηρεασμού, που έχει διαμορφωθεί μεταξύ των τοπικών οικονομιών, προβάλλει όλο και πιο έντονη, δηλαδή επιτακτική η ανάγκη συνεργασίας των χωρών, προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της παγκόσμιας, πλέον, οικονομικής κρίσης.

Η κρίση της Ελληνικής Οικονομίας και η αντιμετώπισή της:

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός, ότι η Ελληνική οικονομία ταλανίζεται από μια σειρά παραγόντων τόσο εσωτερικών όσο και διεθνών. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή της οικονομικής της διάρθρωσης. Διαφορετικά βιώνει η Γαλλία και η Γερμανία την κρίση και διαφορετικά οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Έτσι, κάθε χώρα δρα στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών και των προβλημάτων της καθώς και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Η προσέγγιση, λοιπόν, ότι η κρίση είναι διεθνής και ότι τα προβλήματα της οικονομίας είναι απόρροια αυτής, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως αναποτελεσματική, ότι συσκοτίζει τις ευθύνες των κυρίαρχων δυνάμεων, οδηγεί σε λαθεμένες επιλογές και αδιέξοδα και τελικά δεν βοηθά στην ανασυγκρότηση της οικονομίας, στην άμβλυση των ανισορροπιών και των κοινωνικών προβλημάτων συνοχής που αυτή δημιουργεί.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπισή τους. Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου δε, στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με ιδιαίτερα έντονο και οξύ τρόπο.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών προς στη κατεύθυνση των αυτορρυθμιζόμενων αγορών. Η κρίση στην Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά, κάτω από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης, γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα αντί να αμβλύνονται.

Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται κυρίως στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, καθώς και στο ύψος του Δημοσίου Χρέους. Όλα τα παραπάνω έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστά την οικονομία ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι οι οποίοι επλήγησαν πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με πιο έντονη την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό δείχνει να καθιστά όχι μόνο αυτές αλλά και άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση όσον αφορά κυρίως την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές.

Τα ελλείμματα, το δημόσιο χρέος, η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, καθώς και τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα. Αποτελούν τα αίτια της κρίσης ως αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία και την αναπαράγουν. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότησή της, η οποία δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ότι αφορά τη διεθνή κρίση, αυτή δεν οφείλεται σε συγκυριακούς λόγους. Είναι μια κρίση περισσότερο συστημική παρά κυκλική κρίση, που θίγει τα όρια του προτύπου παραγωγής και διανομής του πλούτου και γενικότερα το σύστημα αξιών. Αμφισβητείται δηλαδή η δομή και οι λειτουργίες των επιμέρους συστημάτων και αγορών.

Η κρίση, λοιπόν, παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμα της τριακονταετούς κυριαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, μιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών από τις οικονομικές λειτουργίες. Βασισμένη στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες και ξέρουν να αυτορυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Διότι όταν οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία δύναται η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάπτυξης των μεγάλων συμφερόντων, δημιουργώντας ανισότητες με αποτέλεσμα αντί να διασπείρουν τους κινδύνους αυτές τους αυξάνουν. Οι ακολουθούμενες πολιτικές επιπλέον, οδήγησαν στην οικονομική κρίση, της οποίας ως μοναδική λύση πλέον διαφαίνεται η υιοθέτηση μιας κενσσιανής θεώρησης της οικονομίας και η άσκηση όλων εκείνων των ιδεών που την στοιχειοθετούν.

Αλλαγή νοοτροπίας, εγκατάλειψη παρωχημένων αντιλήψεων:

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να τονισθεί ότι η νοοτροπία της αλλαγής πρέπει να καλλιεργείται και σε ευρύτερο πλαίσιο για να έχει θετικά αποτελέσματα. Έτσι, λ.χ., όταν σε μια χώρα το ευρύ κοινό βομβαρδίζεται με παρωχημένες αντιλήψεις και θεωρήσεις, είναι μάταιο να περιμένει κανείς θεαματικές μεταβολές και προσαρμογές σε νέες οικονομικές τεχνολογίες και κοινωνικές απαιτήσεις. Όπως πολύ σωστά υπογραμμίζουν γνωστοί κοινωνιολόγοι, η προσαρμογή μιας χώρας σε μεγάλες διαθρωτικές μεταβολές και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της, πριν από όλα είναι θέμα κυρίαρχης ιδεολογίας και στάσης απέναντι στις αλλαγές. Είναι επίσης και θέμα έννοιας που δίνει κανείς στα νέα φαινόμενα – όπως η παγκοσμιοποίηση – στα οποία διαμορφώνουν το επιχειρηματικό και οικονομικό περιβάλλον.

Το παρελθόν είναι το πεδίο των τετελεσμένων γεγονότων, τα οποία δεν μπορούμε να αλλάξουμε. Μπορεί έτσι να αποτελέσει αντικείμενο γνώσης, διήγησης και αναφοράς υποκειμενικής ή αντικειμενικής. Μπορεί επίσης το παρελθόν να προκαλέσει τύψεις ή νοσταλγία. Τα γεγονότα είναι όμως εκεί, αδυσώπητα και αποκαλυπτικά.

Αντιθέτως, το μέλλον ούτε πραγματοποιείται ούτε βέβαια είναι εκ των προτέρων γνωστό. Κανείς δεν μπορεί με βεβαιότητα να προβλέψει και να προδιαγράψει το αύριο. Ιδιαίτερα, δε, σήμερα, που το τελευταίο είναι εκ του ασφαλούς πολύπλοκο, όπως θα έλεγε και ο γάλλος φιλόσοφος Εντγκάρ Μορέν. Κατά συνέπεια, το μέλλον είναι παραγωγός αβεβαιότητας και ανησυχίας, αλλά και γόνιμου θετικού προβληματισμού. Ολέθριος είναι, στο πλαίσιο αυτό, για μια χώρα ο ρόλος των εξ επαγγέλματος εμπόρων τρόμου και μεταφυσικής αβεβαιότητας, οι οποίοι δήθεν αυτοπροβάλλονται και ως θεματοφυλακές και παρελθόντος. Η Ελλάδα του αύριο θα κριθεί από την έκβαση αυτής της μάχης στο εσωτερικό της. Θα κριθεί, δηλαδή, από την αντιπαράθεση μιας σχηματοποιημένης κοινωνίας, μακάριας πτωχής στο πνεύμα, με μια κοινωνία ανοικτών οριζώντων και προσανατολισμών, που ήδη είναι σταθερά προσανατολισμένη προς το καινούργιο και το άγνωστο.

9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Έντυπη:

- Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ – ΠΕΤΡΟΥ Α. ΓΕΜΤΟΥ – ΑΘΗΝΑ, ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΤ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1978
- Διεθνής Οικονομική – Paul Krugman – Εκδόσεις Κριτική
- Διεθνές Εξαγωγικό Marketing - ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ. ΠΑΝΗΓΥΡΑΚΗΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΑΘΗΝΑ 1999
- Οικονομικός Ταχυδρόμος – Άρθρο του Θ. Καρατζά – 22 Δεκεμβρίου 2001
- Εφημερίδα «Το ΒΗΜΑ» Άρθρο του Νίκου Μουζελή – 14 Οκτωβρίου 2007
- Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνίες της Διακινδύνευσης» Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 1998
- Οικονομικός Ταχυδρόμος – Άρθρο του Δ. Πεπελάση – 21 Οκτωβρίου 2000
- Υπηρεσία Οικονομικής Ανάλυσης & Έρευνας, Διεύθυνση Στρατηγικής Ανάπτυξης Ελληνική Τράπεζα Δημόσια Εταιρία Λιμιτεδ
- Οικονομικός Ταχυδρόμος – Άρθρο του Αθ. Χ. Παπανδρουπούλου – 2 Σεπτεμβρίου 2000
- The collapse of globalism – The rebirth of nationalism – John R Saul
- The Economics of Empire – John R Saul
- Παγκοσμιοποίηση – Ηλίας Κατσούλης – Εκδόσεις Ι. Σιδέρης
- Παγκοσμιοποίηση, Ολοκλήρωση και Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία- Προκόπης Παυλόπουλος - Εκδόσεις Εμμανουηλίδης
- Διεθνές Εμπόριο, Κωνσταντίνος Ε. – Εκδόσεις Έλλην 2005
- Διεθνές Εμπόριο, Steedman Ian – Εκδόσεις Κριτική 1993
- Διεθνές Εμπόριο, Παπαδιοδώρου, Γ. Β – Εκδόσεις Ζυγός 2002
- Η διεθνής οικονομική κρίση και η θέση της Ελλάδας – Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή 2009
- Η διεθνής οικονομική κρίση και το χρέος του Τρίτου Κόσμου – Κατράνης Αλέξανδρος Κ. – Εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε 1993
- Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρίες και Στρατηγικές τ.Β', Παναγιώτης Ρέππας – Εκδόσεις Παπαζήση
- Διεθνείς οικονομικές σχέσεις, Νικολόπουλος Ηλίας – Εκδόσεις Πατάκη
- Διεθνές Εμπόριο, Δάσκαλου Γεώργιος – Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική
- Παγκοσμιοποίηση, Βασίλης Σαμαράς – Εκδόσεις Προλεταριάκη 2003
- Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτική πολιτική, Ζ. Αριστοτέλης – Εκδόσεις Μεταίχμιο 2007
- Η οικονομική κρίση, Michel Aglietta, Εκδόσεις Πόλις 2009

Ηλεκτρονική:

- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7
- <http://fititakos.wordpress.com/2006/08/29/deiktes-evimerias-kai-viosimi-oikonomiki-anaptiksi/>
- http://www.eyploia.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=54:anaptiksi-oikonomia&catid=44&Itemid=71
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82
- <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/oktonia/download.php%>
- Εφημερίδα «Αριστερά» Δεκέμβριος του 1999 - Άρθρο του Τάκη Φωτόπουλου
www.inclusivedemocracy.org/fotopoulos/greek/grvarious/aristera_dec_99.htm
- <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/oktonia/download>.
- <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/oktonia/download.php>
- <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/>
- http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/oktonia/download.php%3Ffile%3D6202.pdf+%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CF%83%CE%B7oktonia&hl=el&pid=bl&srcid=ADGEEsisECyIh5Eq0v4G4twnqcc45MxFkKj6PgT9GKJnHw71pSjWjjiJlqr6Si69hMfHsH4sBK_UvVoZAQLM0cr6wG698vpraYy5FsBGjR3mKFMp3CFjYz6nyEA5Y8fkeL_9qM3UsPu&sig=AHIEtbR5h70D2QuA46_s7gjoszZ3ldrg9Q
- <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:D560bZY1xIJ:www.arnos.gr/okt>